1962 ՅՈՒՆՈՒԱՐ — ՕԳՈՍՏՈՍ 1979

Բագին

20

■ «Բագին»ի մէջ հին դէմքերու, փորձուած բայց չկոտրած գրիչներու կողքին, նոր դէմքեր, նոր գրիչներ եկան հինն ու նորը իրարու կապելու եւ շղթան անխզելի պահելու: **Գարեգին Բ. Կաթողիկոս** ■ Ազգային ու մշակութային տեսակէտէն մեզի համար ամէնէն ուրախալի երեւոյթը «Բագին»ի կրակը արծարծելու եկող նոր հաւատացեալներու ներկայութիւնն է: **Մ. Իշխան** ■ Հիները եթէ տուին փառք ու անուն «Բագին»ի էջերուն, նորերուն անիկա եղաւ կնքահայրն ու քաջալերողը: **Ս. Փանոսեան** ■ Պէտք է յիշել ու նշել, որ «Բագին»ի գործունէութեան փառապսակը հանդիսանում է գրական երիտասարդ անձնակազմ ստեղծելը: **Լ. Մկրտչեան** ■ Նոր մղոնաքար արձանագրած լինելով հանդերձ, տակաւին երիտասարդ է «Բագին»ը, մշտանորոգ ու թարմ՝ լի ակնկալիքներով ու խոստումներով: **Յ. Կարապետեց** ■ «Բագին»ի գլխաւոր առաքելութիւնը եղած է որոնել նոր ուժեր, քաջալերել երիտասարդ գրողներ եւ զանոնք մղել լաւագոյնին: **Ն. Չարխուտեան** ■ «Բագին» եղաւ փարոս մը ծիլ արձակող նորերուն: **Ա. Արփինէ**

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

* * *	Եռեակ ուժերով
ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ	Հաւատարմութեան ուղիով
Փ. ՃԵՐԱՆԵԱՆ	Բանաստեղծութիւններ
Ս. Կ.	Ամբողջական խանդավառութեամբ, ամբողջական զայրոյթով...
Յ. ՆԱԳՈՒԼԵԱՆ	Աշնան սկիզբը
» »	Երեսուներորդ ֆոնչերթոն
Մ. ԻՇԽԱՆ	Յիշատակելի թուական
Խ. ԱՍԱՅԵԱՆ	Գինովի օրաաետր
Յ. Պ.	Անհեթեթի ժամանակը
Ա. ԳԱՐԱԼԷՔԵԱՆ	Լռութիւն անդրշիրիմեան
Լ. ՄԿՐՏՉԵԱՆ	Ինչպէս եմ տեսնում «*Բագին*»ը
Ս. ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ	Դուն ես առաքելուհին, իսկ ես՝ պատարագիչը ֆոնը
Ա. Ա.	Խստապահանջ ոգին
Յ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ	Պաստառներ
» »	Ուղի
Յ. ԿԱՐԱՊԵՆՑ	200րդ մղոնաքարը
Ն. ՏԷՐ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ	Դուռը
Յ. Մ.	«*Բագին*»ի բացառիկները
Ա. ԱԲԷԼԵԱՆ	Դեկտեմբեր
Ս. ՓԱՆՈՍԵԱՆ	«*Բագին*»՝ 200 ամսական
Պ. ՀԵՐԵԱՆ	Բանաստեղծութիւններ
Պ. Հ.	Հաստատուն կամուրջը
Կ. ՇԱՀԻՆԵԱՆ	Դուն
» »	Պաշարման վիճակ
Ն. ՁԱՐԽՈՒՏԵԱՆ	«*Բագին*»ի 200րդ թիւին առիթով
Շ. ՔԷՕՐՕՂԼԵԱՆ	Բանաստեղծութիւններ
Ր. ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ	Սամփսոն Սամիսոնեան
Ա. ՃԻՒՂԵԱՆ	Բանաստեղծութիւններ
Շ. ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ	Յ. Պէրպէրեանի «*Կորիզ*»ը
Ս. Կ.	Կ. Շահինեանի «*Լողարշաւ*»ը
Ա. ԱՐՓԻՆԷ	Իմաստուն առաջնորդը

կողք՝ ԶՈՀՐԱՊ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆԻ

Բագին

ԱՄՍԱԳԻՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԺԸ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 8 ՕԳՈՍՏՈՍ 1979 ԳԷՏՐԱՒԻՐ

ԵՌԵԱԿ ՈՒԺԵՐՈՎ

«*Բագին*»ի 200րդ համարին իրողութիւնը հազիւ յիշեցուցած՝ մեր հին ու նոր, հեռաւոր ու մօտիկ բոլոր աշխատակիցները ցուցաբերեցին առանձին խանդավառութիւն մը, որուն շօշափելի արտայայտութիւնները կը հանդիսանան հետագայ էջերուն տրուած գրութիւնները:

Պիտի ըսէինք անմիջապէս, որ աւագ դէմքերուն օրհնութիւններէն եւ նորերուն խանդավառ տպաւորութիւններէն ետք, «*Բագին*»ի գոյութեան ու դերին մասին համարեա՛ աւելորդ կը դառնայ խմբագրական որեւէ նոթ, այնուամենայնիւ, յանուն հայ գրականութեան, պարտ է մեզ ըսել երախտագիտական քանի մը խօսք այս ամսագիրը կանգուն պահած ա՛յն երեք ուժերուն, առանց որոնց ներդաշնակ գործունէութեան ցնորք պիտի թուէր 200 թիւ իրագործելու փաստը:

Այդ երեք ուժերէն մէկը «*Բագին*»ի հիմը դրած ու զայն նիւթապէս յանձանձող ուժը եղաւ, միւսը՝ մեր հաւատաւոր աշխատակիցներուն ջոկատը, երրորդը՝ նորերուն երեւումը:

Առաջինը՝ առաջին օրէն սկսեալ ո՛չ մէկ զոհողութեան առջեւ կանգ առաւ, ու լիրանանեան հնգամեայ տագնապին ընթացքին ամբողջական իմաստի մը բովանդակութիւնը հաղորդեց զոհողութիւն բառին, երբ անոր բոլոր հոգը առաւ իր ուսին, ամենանգնաժամային վայրկեաններուն անգամ թելադրելով խմբագրութեան, որ չազդուի դէպքերէն ու հնարաւոր բոլոր վայրկեանները օգտագործելով շարունակէ իր աշխատանքները: Նոյնպէս վարուեցան նաեւ մեր աշխատակիցները, որոնք, անորոշութեան մէջ ու հրթիռներու տակ՝ մասնաւոր գրութիւններ պատրաստեցին «*Բագին*»ի համար, իսկ հեռաւորները, ոգեւորուած այս ամսագիրը կանգուն պահելու վճռական որոշումէն՝ ընդառաջեցին մեր բոլոր հրաւէրներուն, ուղղակի թէ անուղղակի ճամբաներէ գրութիւններ փութացնելով մեզի:

Եթէ «*Բագին*» իմաստ մը ունեցաւ եւ ունի մեր գրականու-

թեան ու իրականութեան համար, ապա ուրեմն պէ՛տք է առաջին հերթին ու գլխագիր տառերով արձանագրուի այդ երեք գործօնների անսակարկ զոհողութիւնը: Այլապէս, երեւակայե՛լ անգամ հնարաւոր չէ, որ ոեւէ խմբագիր կամ խմբագրութիւն կարենար նման արդիւնքի մը յանգիլ:

Արձանագրենք, երկիւղած յարգանքով, երախտագիտական խօսք մը նաեւ յիշատակին ա՛յն դէմքերուն, որոնք «*Բագին*»ի 200 համարներէն առաջին հարիւրին մէջ զգալի տարածութիւն մը լեցուցին ու անցան կեանքէն՝ մինչեւ վերջին շունչ սերտօրէն կապուած մնալով այս ամսագիրին կոչումին ու բախտին: Տասէ աւելի էին անոնք, — Կարօ Սասունի, Եդուարդ Պօյաճեան, Համաստեղ, Գուրգէն Մխիթարեան, Նշան Պէշիկթաշլեան, Նիկողոս Սարաֆեան, Արսէն Երկաթ, Բենիամին Թաշեան, Արամ Գառօնէ, Լեւոն Գարմէն, ուրիշներ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը յատուկ տեղ մը ունի «*Բագին*»ի պատմութեան մէջ, պարզ յիշատակէն վեր բան մը, վաստակի անշէջ ցոլք մը:

Հիմա, «*Բագին*»ի շուրջ, անոնց փոխարէն, կան թիւով նոյնքան նոր անուններ, որոնք շուրջ տասնամեայ մանուկներ էին, երբ վերը յիշուած ողբացեալ դէմքերը նոր ոգեւորութեամբ մը ոտք կը դնէին այս նոր հանգրուանին: Կատարուա՞ծ է, ուրեմն, սերունդներու հերթափոխութիւնը, պիտի հարցնէ ընթերցողը: Նորերը կը շարունակե՞ն իրենց անմիջական նախորդներուն գործը: Ըմբռնումներով ու ոճով՝ հաւանաբար ոչ, ոգեւորութեամբ ու նուիրումով՝ անպայման այո, եւ արդէն ա՛յս է կարեւորը, հաւատքը, կոչման ճանապարհին մէջ մնալու ներքին հրամայականը, մնացեալը՝ պատուաստներուն նպատակասլաց օգտագործումը, խորացումն ու բիւրեղացումը չեն կրնար տեղի չունենալ: Ճիշդ ըսած է Մ. Իշխան, անուղղակիօրէն թարգմանը հանդիսանալով նորերու հանդէպ «*Բագին*»ի որդեգրած տարիներու կեցուածքին, թէ՝

«Նորերու շրթունքին վրայ հնչող աղօթքի այդ բառերը կրնան նոյնը չըլլալ իրրեւ խօսք եւ իբրեւ երաժշտութիւն: Կրնան նոյնիսկ խորթ թուիլ շատերուն: Ի՞նչ փոյթ. կարեւորը աղօթքն է, պաշտամունքը, հաւատքը եւ տաճարին առկայծող ճրագները»:

Գրականութեան հանդէպ իրենց ունեցած հաւատարմութեան առընթեր՝ պէտք է յիշել այս երիտասարդներուն միւս հաւատարմութիւնը, որ նշանակալի է առաջինին չափ, — լիբանանեան երկարատեւ տագնապին առիթով իրենց յայտնաբերած անյողդողդ կեցուածքը: Ո՛չ մէկը անոնցմէ մայր զանգուածէն անջատուելու փորձութեան ենթարկուեցաւ, մնացին ու պաշտօն ստանձնեցին ամէնքն ալ, հսկումի, պահակութեան, վիրաւորներ խնամելու թէ աշխատանքի այլ ճակատներու վրայ: Զրսեն՝ թէ այս բոլորը կապ չունին գրականութեան հետ: Գրականութիւնը, ամէնէ՛ն առաջ, գործ է ամուր նկարագիրի տէր մարդոց, անվրհատներուն, արիներուն, անձնամոռներուն:

Հովանաւոր ուժին զոհաբերումը,
Աշխատակիցներուն հաւատարմութիւնը,
Նորերուն ոգեւորութիւնը՝
«*Բագին*»:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ՀԱՒԱՏԱՐՄՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԻՈՎ

Իմաստալից եւ թելադրական մտածում մըն է մտասեւեռումի պահ մը ստեղծել բոլոր միտքի եւ դրչի, դրական վայելքի ատակ եւ հետախոյզ ընթերցողներուն համար «Բագին»ի այս 200րդ թիւով։

Մտասեւեռումի այս պահը մեզ կը մղէ անդրադառնալու երեք բառերով տաբազելի երեք կարեւոր երեւոյթներու.

— Վասակ,
— Վկայութիւն,
— Հաւատարմութիւն։

Վասակ. *ո՞վ կրնայ խուսափիլ բառէն, դիմացն այն «Բագին»ներու երկար շարքին, որ դրադարանի մը մէկ յարկը կը լեցնէ անպայման։ Տասնեւութ տարիներու վրայ տարածուած այս աշխատանքը* գործ *մը ըլլալէ ետք եւ անդին՝* վաստակ *մըն է այսօր, այսինքն՝ հետեւողական, շարունակական ճիդի կուտակեալ արդիւնքը, հայ դրականութեան արտէն քաղուած հունձք մը, կալին մէջ դիզուած ցորենի բլուր մը, որ բնականօրէն իր կենսական տեղն ունի իմացական հացի կարօտութեան եւ անօթութեան այս մեր ժամանակներուն մէջ։ Վաստակ մը, որ պահովաբար պիտի ճանչցուի եւ արժեւորուի հայ նորադոյն դրականութեան մէջ իբրեւ ովասիս մը անապատացող այս աշխարհին մէջ, ուր հեշտակեցութիւնը, հաճոյապաշտութիւնը, կեանքի մակերեսայնութիւնը սկսած են իրենց իշխանութեան եւ ազդեցութեան «ոսկեդարը» ապրիլ՝ հակառակ իրենց պղնձեայ բնութեան...։*

Վատասակ մը՝ որ Հայ գրականութեան պատմութեան մէջ պիտի դանէ իր մնայուն հՁը, գալիք սերունդներու համար գատնարան՝

Վիպարերիան մը. այո՛, յատակ, անուսուցիչ խօսքը ա՛յն սիրոյն ճիգին մասին, որով «Նազիմ»ի շուրջ համախմբուած հին եւ նոր գրողներ իրենց տուրքը տուին Ս. Մեսրոպի արտասան պարտքին, վերջին այս երկու տասնամեակներուն։ Վիպասութիւն մը՝ ա՛յն յաւիտենական ճրագմարտութեան մասին, որ երբ հայերէն լեզուն կը մնայ կենդանի՝ Հայ գրականութիւնը կը մնայ ծարկուն։ Երբ «Նաւասարդ»ները կը չիջին Պարսից մէջ, երբ «Հայրենիք»ներ մամուլներուն իրենց արեւամուտին մէջ կը մարին Արեւմտեան աշխարհի ամեհուն վրայ, երբ «Անահիտ»ները իրենց լայար կը կարանցնեն Լոյս-Քաղաքին մէջ, երբ «Ակօս»ները կը գարնին Հայ գրչի ակօսումէն եւ «Անի»ները կը յանեն, Պէյրութի աշխարհայնացած մթնոլորտի հեղձանքէն, ահա՛ Հայ գիրի քարմիր կը հաւաքուին նոր «Նազիմ»ներու մէջ եւ խառնիկ կը ծխեն Հայ գիրին, հայկական «Տիպ ու տառի»։ Արդեօք կանանչը մաս մնայ Հայոց գարուն մէջ։ Այսպէս է Հայ ժողովուրդը։ Ծառեր կը բարձրանան, հասակ կ'առնեն, կը պտղաւորուին։ Ծառերը կը թառամին, բայց չեն մեռնիր։ Նոր ոստեր կ'ընձիւղին, նոր ծառ կը դառնան, որպէսզի պարտէզը միշտ կանանչ մնայ, եւ պտղաւորութիւնը՝ անարատ եւ անընդհատ իր բարիքը ցանէ Հայութեան կեանքին մէջ։

«Նազիմ»ի մէջ հին գէմքերու, փորձուած բայց չկտրած գրիչներու կողքին, նոր գէմքեր, նոր գրիչներ եկան հին ու նորը իրարու կապելու եւ շղթան անխզելի պահելու։ Դպրոցական գրականներէն, աշակերտական փորձերէն, խմբակային ճիգերէն անոնք անցան բանաստեղծի, գրագէտի, քննադատի, վիպագրի հանդուրանքներուն եւ բարձրացան հեղինակի գիրքին եւ պատիւին։

«Նազիմ»ի երկու հարիւր թիւերը առանձնապէս, բայց

մա՛նաւանդ հաւաքաբար պերճախօս վկայութիւնն են այս նոր իրագործումին, որ ինքնին անկարելի պիտի ըլլար եթէ չըլլար

Հաւատարմութիւնը հայ գիրի նուիրական առաքելութեան: Այլապէս, ինչպէ՞ս ըմբռնել այս «գորշ օրեր»ուն այս պայծառ երեւոյթը: Հացի համար չչարժեցան այդ գրիչները: Հացը առատ էր այլ ճամբաներու վրայ: Փառքէն շատ հեռու էին այդ տղաները իրենց լուռ եւ յաճախ աննշմար կեանքի եւ գործի պայմաններուն տակ: Գեղարուեստական վայելքը, իմացականին այլակերպող ճաշակը, գրականութեան կիրքը, հայութեան ղգայարանքը — ահա՛ քառեակ այն ոգեղէն զսպանակը, որոնք հայ գրականութեան տուին այս նոր վաստակը:

Եւ այս բոլորը՝ ա՛յն գիտակցութեամբը պայմանաւոր, ըսա որուն՝ հաւատարմութիւնը հայ մշակոյթի գերակայութեան, հայ գիրի պայծառակերպող զօրութեան կը մնայ ամէնէն էական — եւ որքա՜ն հազուագիւտ դարձած — առաքինութիւնը այսօրուան հայուն համար, ինչպէս եղած է անցեալի հայուն եւ պիտի ըլլայ գալիք հայորդւոյն: Ա՛յն գիտակցութիւնը, որ՝ հաւատարիմ մնալը հայերէնագիր առաջին տողերուն՝ գաղտնիքն է բոլոր յաղթանակներուն.

«Ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ
Իմանալ զբանս հանճարոյ»:

Եւ այդ առաքինութիւնը (vertue) դասական իմաստով կը նշանակէ քաջութիւն:

Շնորհաւորութի՛ւն քաջերուն:

Յարագնաց երթ «արի արանց» նոր արիներուն՝

Գրիչներուն մեր այսօրուան:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
ԱԹՈՌԱԿԻՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ՓԱՆՈՍ ՃԵՐԱՆԵԱՆ.— *Ծնած է Պէյրութ, 1942ին։ Նախակրթութիւնը ստացած է Պուրճ Համուտի Մեսրոպեան վարժարանին մէջ։ Երկրորդական ուսումը՝ աեղւոյն Մխիթարեան վարժարանը, իսկ բարձրագոյն ուսումը՝ Պէյրութի Ամերիկեան համալսարանը, ստանալով մագիստրոս արուեստից տիտղոսը։*

Տարի մը հետեւած է Երեւանի պետական համալսարանի բանասիրական դասընթացքներուն։

Այժմ կ՚ապրի Ցորդանան եւ կ՚աշխատի ճափոնական առեւարական հաստատութեան մը մէջ։

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ իր բանաստեղծութիւններուն անդրանիկ հաւաքածոն՝ «Մութ քամիներ»։

ՄՈՒԹ ՔԱՄԻՆԵՐ...

Տնակիս տխուր տախտակամածէն,
Մինչեւ միգամած ժպիտն աստղերուն,
Ես բաց կ՚արձակեմ խոհերըս ամէն
Եւ ականջ կու տամ մութ քամիներուն։

Նիրհած քաղաքի աւակին անծիր՝
Կը գտնեմ յանկարծ հետքերըդ անդէմ,
Ու հետքերուդ մէջ, վաղուան ունկնդիր՝
Ես իմ կորսուած երգը կ՚որոնեմ...

Կը գտնեմ երգըս՝ կորսուած վաղուց,
Ու դուն քաղաքին կը պատմես, քամի,
Հապար շրթներու հեքիաթն հինաւուրց։

Յետոյ շրթներուդ հեւքէն լուսնահար՝
Լռութեան ստուերն հոգւոյս կը յածի
Զքնաղ քերթուածիդ յայտնութեան համար...

***

Հուն մ՚անդադար կը հաջէ
Լուսնակն ի վեր, լուսնակին,
Գիշերն իր գիւղը կը փնտռէ՝
Հան աչքերուն մէջ մթին...

ՆՄԱՆՈՂ ՕՐԵՐ

Երէկս ալ անցաւ առաջուան նման,
Ու երէկուայ պէս՝
Այսօրըս որքան պիտի նմանի արշաւող վաղուան.
Ես կը սարսափիմ,
Որ յաջորդ օրերս գուցէ նմանին
Անսկիզբ, անվերջ նախորդ օրերուս,
Ու տարիներ ետք,
Մահուան օրըս ալ,
Հաւ հաւանաբար ըլլայ ծննդեան իմ օրուան նման,
Այն տարբերութեամբ,
Որ ես ծնունդով աշխարհի սեմին յաղթական եկայ
Ու կը հեռանամ մահուամբ պարտուած...

ԵՍ ԿԸ ՄՏԱԾԵՄ

Ես կը մտածեմ սիրոյ մը յաճախ
Զոր ծնողներս, ծնելէս առաջ,
Խոստացեր էին անձկանօք ինծի,
Եւ որպէսզի սէրս ինծի նմանի
Ու չուրանայ կիս դիմակներուն տակ բութ առօրեային՝
Գգուող մատներու տենդով բաբախուն,
Կուրծքիս տակ դրին
Սիրտ մը անվախճան երաժշտութիւն...

Այս երականքով փչեցին ինձ շունչ,
Որպէսզի շշուկ-շշուկ բաշխուիմ շրթներուն ամուլ,
Բայց ի՛նչ գիտնային ծնողներս այնժամ,
Թէ օր մը պիտի կարնեմ ուրիշ լար
Ու բարբառեմ խօսքն հոգեհանգստեան...

***

— Մօրդ գիրկէն,
Մա՛րդ, մէկ անգամ պիտի իյնաս, —
Այսպէս կ'ըսէր քնաշրջիկն իր երակի պատին կռթնած,
— Ու չիյնալու համար գիրկէն մայրական՝
Հարկ է որ դուն վերադառնաս քեզ չծնած մանկութեան,
Ծիծաղիդ մէջ օրերն հտպիտ թող քրքջան,
Ու ծառերու սէգ կատարին
Թող տերեւները յարդարեն
Դիմաստուերը, կոր քեզ տուին քու անունիդ փոխարէն,
Որ դուն ոչինչ չունենաս
ափերու դատարկ ժառանգութենէն...

Մի՞թէ ափերու գտածը ունայն՝
Կորուստի ձեռքով պահուած չէ ի սպառ...

Մօրդ գիրկէն,
Մա՛րդ,
Մէկ անգամ պիտի իյնաս,
Հովերը խուլ գահավիժման
Պիտի նետեն քեզ վայրաբար
Անդունդն ի վար,
Որուն խաւար յատակին
Եղերական յուշաքարն է քեզ չծնած մանկութեան...

*
**

Եւ որպէսզի
Օրերու համատարած տխրութեամբ
Աչքերուդ մէջ դուն չմեռնիս
Ճամբաներու սպասման դէմ անաւարտ՝
Կանգ առիր հայեացքիս մէջ անքթիթ,
Ու մանկութեան մեր չմթնող երեկոներուն հետ
Տուն վերադարձանք:
Ես՝ խուճապահար աչքերուդ բոցին մէջ պարկուած
Տեսայ աշխարհը,
Ինչպէս հեքիաթը համր ու մութ կաղամախիներուն.
Ու ոոպէ մը ունկնդրեցի
Շրթներուս հուրքով փակուած շրթներուդ
Խօսքերուն հոսքը...

Երեկոյեան,
Մենք՝ մարդերէն հալածուած երկու ստուեր՝
Մարդոց համար խնդութեան կապոյտ երգեր երգեցինք.

*
**

Ի յիշատակ հանգուցեալին՝
Հաւաքուեցան ճափոնուհիք,
Իրենց փոքրիկ շրթունքներով
Կարմիր աղօթք շշնջալէն,
Ու Պուտտայի արձանին շուրջ՝
Օձապտոյտ գալարուելով՝
Դագաղն ի վար ժպտեցան խոր.
Ապա, անձայն,
Իրենց փոքրիկ մատուլներով
Մերկացան լուռ,
Քուլայ-քուլայ խունկ ծխելէն.
Ու մերկութեան ծէսի պահուն,
Ձեռքեր փափուկ,
Իմ մեղքերուս համար արթուն,
Ձիս քնքշօրէն տարին հեռուն...

ՓԱՆՈՍ ՃԵՐԱՆԵԱՆ

ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԵԱՄԲ, ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՁԱՅՐՈՅԹՈՎ...

Այն օրերուն, երբ Պէյրութի մէջ հրապարակ կ'ելլէր «Բագին»ի առաջին համարը, «Նոր փորձառութիւններու կենսախայտ տրոփով եւ մշակութային նոր պատուաստներու կենդանարար աւիշով՝ հայ գրականութեան աճը բարձրացնելու նպատակին» *ձգտող այս բեմը չէր կրնար անտես ընել Հայաստանի արեւելեան ափին ընձիւղուող «կենսախայտ տրոփներ»ը, որոնք օրըստօրէ աւելի ուշադրաւ կշռոյթով մը սկսած էին բարձրանալ:*

Ինչպէս Խորհրդային Միութեան զանազան մարզերուն մէջ, հայրենի դրականութեան անդաստանի տարածքին եւս, այդ օրերուն, կը փչէին նպաստաւոր զեփիւռներ եւ մասնակի ազատութեան մը առաջին քայլերը կ'առնուէին՝ արեւելահայ գրականութիւնը անգամ մը եւս աշխուժացնելով «նոր փորձառութիւններու կենսախայտ տրոփներ»ով:

Այդ քայլերը առնողները առաւելաբար կու գային երիտասարդներու շարքերէն եւ անառաջնորդ չմնացին: Անոնց միացան ստալինեան սառնամանիքներու ամէնէն բիրտ ցրտութիւնները ճաշակած Գուրգէն Մահարին, Մկրտիչ Արմէնը, Լեռ Կամսարը եւ ուրիշներ:

«Բագին» *լոյս կը տեսնէր այսպիսի անկիւնադարձային հանդրուանի մը ընթացքին: Հանդրուան մը, որ տեղաբաշխութիւններու եւ մակընթացութիւններու իր յարափոփոխ նկարագիրով, անկասկած, դրական անդրադարձներու եւ արդար պոռթկումներու բազմազան առիթներ պիտի ընծայէր նմանօրինակ հանգանակով մը հրապարակ իջած որեւէ ամսագիրի: Իսկ հայ գրականութեան ու մշակոյթին շարունակականութեան բոցը առաւել արծարծելու առաջադրանքը բանաձեւած ամսագիրը, անտարակոյս, ամէնօրեայ քայլ պիտի պահէր հայրենի գրականութեան զարգացման հոլովոյթին հետ:*

«Ամբողջական խանդավառութիւն պիտի ըլլանք, երբ տեսնենք գեղեցիկ գործ մը· ամբողջական զայրոյթի պիտի վերածուինք, երբ հանդիպինք երեւութական հանգամանքներու եւ անուղղակի միջոցներու շահագործումով գրական հրոչակ շինող ոսկեզօծ ոչնչութիւններու»:

Այսպէս կ'երդնուր «Բագին» եւ ասիկա գրական վարքագիծի մը հրամայականէն թելադրուած բան մը ըլլալէ աւելի՝ իրենց կոչումին դիտակցութիւնը ունեցող մարդոց յանձնառութիւնն էր, բառին ամենաազնիւ հասկացողութեամբ:

«Բագին» *ընտրած էր ուղին, ամենաճիշդ ուղին, իսկ «ամբողջական խանդավառութեան» եւ «ամբողջական զայրոյթ»ի վերածուելու իր ուխտին դիմաց կը բացուէին ամբողջական դիրքորոշում, ամբողջական հաւատարմութիւն եւ նոյնքան ամբողջական արթնութիւն ու քաջութիւն պահանջող գրական հորիզոններ:*

***

Երբ այսօր, 199 թիւ ետք, «Բագին»ի կատարած 18ամեայ ճանապարհին քայլ առ քայլ հետեւած գրասէրը արագ ակնարկ մը կը պտըտցնէ 16 հազար էջերէ բաղկացած ճիդին, այլ խօսքով՝ հետեւողական փնտռտուքներու մնայուն արդիւնքին վրայ, դժուար թէ ան կանգ չառնէ ա՛յն յայտնագործումներուն դիմաց, որոնցմէ ոմանց շատ հաւանարար անծանօթ մնար ինք, եթէ չըլլար հայրենի — անշուշտ, նա՛եւ Ափիւռքի — գրականութեան կայր երնելու աշխատանքին լծուած այս ամսագիրը:

Արդարեւ, հայաստանեան գրականութեան հետ քայլ պահելու ամէնօրեայ արթնութիւնը, պիտի ըսէինք՝ բաղինեան առաքելութիւնը, առաջին թիւէն մինչեւ 199րդ համարը, մեղի կը պարզէ շուրջ երկու տասնամեայ հայրենի գրականու-

թեան համառօտ, բայց խօսուն ուրուանկարը՝ հպարտութիւն առթող սաեղծագործական նուաճումներուն ի լուր բարձրացող բարի-գալուսակ ողջոյններով, գրական գայթակղութիւններու մերկացմամբ, գրագէտին լսառնուածքին ու էութեան անհաշտ բարքերը դատապարտող եւ անոնց հեղինակները քողազերծող խիզախ նշմարներով, յօդուածներով, գրախօսականներով եւ ուսումնասիրութիւններով:

Եթէ առաջին տասնամեակին, արդէն չարկ մը նուաճած վաստակաւոր գրագէտներու նորանոր գործերուն գնահատման զուգահեռ՝ «Բագին» մեծ շահագրգռութեամբ հետեւեցաւ երիտասարդ արձակագիրներու — ներկայիս միջին սերունդ — յանդուգն փորձերուն, երկրորդ տասնամեակին, անիկա եղաւ ըստիւռքահայ այն միակ բեմը, ուր 60ական թուականներու աւարտին հրապարակ իջած երիտասարդ բանաստեղծներու շարժումին հոլովոյթը արտացոլաց օղակ առ օղակ՝ սերունդին ուշագրաւ ներկայացուցիչներուն ուշագրաւ ստեղծագործութիւններուն ընդմէջէն:

Աւելի՛ն. «Բագին»ի համարները կը կազմեն այն հսկայ ցուցասրահը, ուր հրամցուած եւ արժեւորուած են ո՛չ միայն ընդգծելի գործերը Վահագն Դաւթեանի եւ Համօ Սահեանի, Պարոյր Սեւակի եւ Ռազմիկ Դաւոյեանի, Սերօ Խանզադեանի և Ռաֆայէլ Արամեանի, Վարդգէս Պետրոսեանի եւ Նորայր Ագալեանի, Հրանա Մաթեւոսեանի եւ Գէորգ Արշակեանի, Մուշեղ Գալշոյեանի եւ Կարէն Սիմոնեանի, այլեւ՝ ներկայացուցչական ստեղծագործութիւններուն հետ մէկտեղ, «Բագին»ի էջերուն կը պատկերուին գրական մտածողութիւններն ու աշխարհահայեացքները հայրենի արձակի եւ բանաստեղծութեան վերջին 25ամեայ հոլովոյթին:

Պէտք ուզէինք ըսել տակաւին, որ «Բագին»ի էջերուն նիւթ դարձած հայրենի գրականութեան ճերմակ ու սեւ կողմերուն ցուցակագրումն իսկ ընդարձակ արգիւնք մը կը պարզէ այսօր: Սակայն, կը կարծենք, որ պաասահական քանի մը ընտրութիւններն իսկ խօսուն ապացոյց մըն են այս գծով:

Առաջին երկու տարիներուն, մենք կը հանդիպինք 9 թիւերու տարածքին երկարող Լ. Մկրտչեանի «Ակսել Բակունց» անուն ընդարձակ մենագրութեան, ուր բազմաթիւ աղբիւրներու օգտագործումով՝ հեղինակը ընթերցողին կը հրամցնէ տաղանդաւոր արձակագիրին դրականութեան հոլովոյթն ու կենսագրավէպը:

Հատորի մը ծաւալը ունեցող այս շահեկան գործին զուգահեռ, խնդրոյ առարկայ համարներուն նաեւ կը կարդանք Վահագն Դաւթեանի «Թոնդրակեցիներ» քնարախաղին նուիրուած այլ ուշագրաւ յօդուած մը, գրուած Պ. Սնապեանի կողմէ: Սակայն պատահարար առնուած առաջին երկու տարիներու հաւաքածոներուն մէջ տեղ գտած հայաստանեան նիւթերը միայն ասոնք չեն, որովհետեւ ուսումնասիրութեամբ, գրախօսականի կամ յօդուածի ձեւով ներկայացող գրութիւններուն չափ ուշագրաւ են «Բագին»ի նշմարները՝ իրենց խորաթափանց, ճշգրիտ եւ հատու արժեւորումներով ու հարթումներով:

Իր 1964ի օգոստոսեան համարին մէջ, «Մեր տան գաւակը» խորագիրը կրող նշմարով մը Հրաչեայ Քոչարի «Ուսուցիչը» պատմուածքին անդրադառնալէ ետք, նոյն տարուան նոյեմբերեան համարով, «Բագին» լայն տեղ կու տայ Քոչարի նախաձիւնհալեան միապաղաղ գրականութեան մէջ անկիւնագարձային փայլաստկում մը հանդիսացած «Նահապետը» վիպակին և «Ուսուցիչը» պատմուածքին արժեւորման եւ, առաջին անգամ ըլլալով՝ հայրենի գրականութենէն կ'արտատպէ վերոյիշեալ պատմուածքը, «Մէկ արտատպում» սահմանումին ներքեւ: Եթէ պահ մը աննկատ թողունք Սուրբ Մեսրոպին նուիրուած բացառիկ համարին (1962, Դեկտեմբեր) մէջ պարագայաբար ներկայացուած մէկ փոքր հատուածը Պ. Սեւակի «... Եւ այր մի Մաշտոց»ին, ինչպէս նաեւ Գ. Էմինի «Մեր այր ու բենը»

անուն քերթուածին, կրնանք հաստատել, որ Քոչարի փայլուն պատմուածքին արտատպումով (թերեւս նաեւ Սեւակի վերոյիշեալ գործին առիթով կատարուած անդրադարձով եւ հրամցուած հատուածով), «Բագին» սկսաւ կիրարկել ուշադրաւ ստեղծագործութիւնները արժանաւոր կերպով ծանօթացնելու աշխատանքը, որուն շնորհիւ ընթերցողներուն դիմաց բացուեցան գրականութեան հորիզոնները Գ. Մահարիի, Սերօ Խանդաղեանի, Հրանա Մաթեւոսեանի, Սուրէն Այվազեանի, Վարդգէս Պետրոսեանի, Գէորգ Արշակեանի, Նորայր Ադալեանի, Մուշեղ Գալշոյեանի, Յովհաննէս Մելքոնեանի, Վահագն Գրիգորեանի, Սլեքսան Մեխակեանի, Ալբերա Իսաջանեանի, եւ բանաստեղծներէն՝ Համօ Սահեանի, Պարոյր Սեւակի, Ռազմիկ Գաւոյեանի, Հենրիկ Էդոյեանի, Արմէն Մարտիրոսեանի, Յովհաննէս Գրիգորեանի, Գաւիթ Յովհաննէսի եւ այլ նորանոր արժէքներու։

Այնուամենայնիւ, պիտի ուզէինք ընդգծել, որ իր վերջին տասնամեակի դրեթէ իւրաքանչիւր համարով, «Բագին» նոր անուն մը կամ գործ մը յանձնեց ըստիւռքահայ ընթերցողին ուշադրութեան՝ ակնարկի, նշմարի, խմբագրական նոթի, գրախօսականի կամ ուսումնասիրութեան տարազով։ Այս գծով, մեծ եղաւ դերը եօթանասունական թուականներուն հրապարակ իջած երիտասարդ բանաստեղծներու եւ արձակագիրներու տիրական գէմքերը ծանօթացնելու նպատակով «Բագին»ի ցուցաբերած հետեւողական նախանձախնդրութեան, առանց որուն, շատերու համար, չա՛տ հաւանաբար, մըշուշոտ անուններ ըլլային բանաստեղծներէն՝ Հենրիկ Էդոյեանը եւ Արմէն Մարտիրոսեանը, քննադատներէն՝ Ալբերտ Կոստանեանն ու Ալեքսանդր Թոփչեանը, արձակագիրներէն՝ Վահագն Գրիգորեանը, Ալեքսան Մեխակեանը եւ Ալբերտ Իսաջանեանը։

Այս գծով, յատուկ ուշադրութեան արժանի է 1978ի առաջին համարով սկըսած Յարութիւն Պէրպէրեանի գրախօսականներու շարքը, որուն տարածքին ցուցաբերուած հետեւողական վերլուծումներով, բանաստեղծութիւնը ինք իր մէջ գիտելու արժանիքին եւ գրագէտին գեղարուեստական աշխարհահայեացքը լուսարձակի տակ առնող իր բարեխիղճ մօտեցման շնորհիւ՝ սփիւռքահայ բանաստեղծը ուսումնասիրութեան նիւթ դարձուց հայրենի երիտասարդ քերթողներէն Յովհաննէս Գրիգորեանի, Արմէն Մարտիրոսեանի, Դաւիթ Յովհաննէսի, Արաեմ Յարութիւնեանի եւ Հենրիկ Էդոյեանի գրական երախայրիքները։

Եզրակացնելով, կարելի չէ աննկատ թողուլ հայասաանեան մշակոյթի միւս մարզերուն նկատմամբ ցուցաբերուած բաղինեան շահագրգռութիւնը, որ եթէ հայրենի գեղանկարչութեան առիթով եղաւ պատահական անդրադարձներ, այնուամենայնիւ, հայրենի շարժապատկերը միջազգային նուաճումներու ոլորտին բարձրացած Սերժ Փարաջանովի ոգիսականին ի աես՝ եղաւ «ամբողջական խանդաւառութիւն», «ամբողջական գայրոյթ» եւ ողջմտութեամբ պայծառացած, ամբողջովին ամբողջացած ամբողջական կեցուածք, հոգածութիւն, շահագրգռութիւն եւ «Բագին»ի դոյութիւնը արդարացնող մշակութային առաքելութիւն։

Անկասկած, սփիւռքահայ մամուլի վաղուան պատմագիրը, երբ դանդաղի հայկական շարժապատկերի այս տաղանդաւոր հսկային ապրած աւելի քան հընգամեայ դողդոջային նկատմամբ արաերկրի հայ մամուլին ճշդած առհասարակ կրաւորական կեցուածքին դիմաց, մասնայատուկ ուշադրութեամբ պիտի արձանագրէ Փարաջանովի արժէքն ու պարագան ամէնօրեայ հարցի վերածած այս ամսագիրին անվերապահ պարագան։

Աւելի քան մէկուկէս տասնամեակէ ի վեր, «Բագին» եղաւ եւ շարունակեց մնալ հայրենի դրականութեան եւ մշակութային իրադարձութեանց արձագանգող «ամբողջական խանդաւառութեան» եւ «ամբողջական գայրոյթ»ի սփիւռքեան ամէնէն ամբողջական դեմքը։

Եւ ա՛յս պիտի ըլլայ նաեւ «Բագին»ի յառաջիկայ տարիներու ուղին։

Ս. Կ.

ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ՆԱԳՈՒԼԵԱՆ.— *Ծնած է Դամասկոս, 1945ին։ Նախակրթութիւնը ստացած է Սահակեան վարժարանին մէջ։ Երկրորդականը՝ «Յովակիմեան-Մանուկեան» գոլէճ, ապա հետեւած է Հայաստանի համալսարանին բժշկական ճիւղին եւ ասպարէզին մասնագիտութիւնը ձեռք ձգած է Լոնտոնի մէջ։*

Այժմ կ՚ապրի Պէյրութ եւ կը զբաղի բժշկութեամբ։

Ունի բանաստեղծութիւններու հրատարակելի հատոր մը։

ԱՇՆԱՆ ՍԿԻԶԲԸ

բարեկամացանք
եղնիկ մը եւ ես
ամէն օր մօտեցաւ տունիս մօտակայքը
խաղաց խոտերուն վրայ
ծաղիկներուն մէջ
եւ ուրախացաւ ուրախացուց զիս

օր մը հրճուանքով փլեց ցանկապատը
եւ հեռացաւ բլուրներն ի վեր

հիմա կառուցած եմ ամուր ցանկապատ մը
հեռուն կը զգամ ներկայութիւնը
եւ հրճուանքը եղնիկին

չի վերադառնար
ուրախանալու
ուրախացնելու համար նաեւ զիս

այսօր
առաւօտուն
փլեցի ցանկապատը

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐՈՐԴ ՖՈՆՉԵՐԹՈՆ

այս ֆոնչերթոն գրուած է ներքին լարերու
շշուկներու եւ մետաղէ ձայներու համար
զգացականութեան մասին
խշշոց եւ լռութիւն

ծովափի խճաքարերուն վրայ կը փշրուի նուռը

ելեկտրական հոսանքը կ'անցնի
հին աստուածուհիի մը մարմինին մէջէն
փխրուն արձանները կենդանացած
երկիրներու սահմաններուն վրայ
կը խոնարհին

դարերու կուսութիւնը ժամանակն է
որ չէ բռնաբարուած տակաւին

կը փոխուի ծովուն ձայնը յանկարծ
եւ վերադարձի ճամբան կ'ուրուագծուի հորիզոնին վրայ
կը մտնեմ ներս
ֆառակուսի սենեակէ մը
եւ հինգ վայրկեան կը սպասեմ
արուեստական բոյսերու շուքին մէջ

այստեղ
երկինքին գոյնը եւս կը փոխուի
եւ կը վերջանայ
կեանքիս երեսուներորդ ֆոնչերթոն
որ գրուած է անններդաշնակ ներաշխարհի մը համար
միայն շշուկներով

ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ՆԱԳՈՒԼԵԱՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ԹՈՒԱԿԱՆ

Կենդանի մարդու եւ կենդանի դործի ամէն տարեդարձ յաղթանակ մըն է:

Յաղթանակ մը՝ տարուած անշարժութեան, անէութեան եւ ամայութեան դէմ: Ուրիշ խօսքով՝ մահուան դէմ:

Կեանքի յարատեւումը պայքար կը նշանակէ: Իսկ պայքարը կ՚արդիւնաւորուի դրական վաստակով:

«Բագին»ի տարեդարձը, այս տեսակէտէն, կրկնապէս ուրախալի յաղթանակ մը կարելի է համարել, որովհետեւ ան ո՛չ միայն իր դոյութեան եւ կենսունակութեան փաստը կու տայ 200րդ թիւը հրապարակ նետելով, այլեւ՝ մահասփիւռ մեր շրջապատին մէջ արուեստին ու բանաստեղծութեան կենսաբեր բարիքը կը տարածէ:

Ամէն ոք կրնայ անդրադառնալ, թէ ի՛նչ կը նշանակէ Սփիւռքի տարածքին եւ, մա՛նաւանդ՝ ներկայի դժընդակ պայմաններուն մէջ դրականութեան նուիրուած ամսագիր հրատարակել. որքա՜ն ճիդ ու զոհողութիւն անհրաժեշտ է անոր պլպլուն լոյսը վառ պահելու համար չորս կողմէն փչող սառնաշունչ հովերուն դէմ: «Բագին» յաղթահարած է այս դժուարութիւնը 18 տարիներ շարունակաբար, 200 անդամ:

Ցաջողութիւնը պէտք չէ կշռել միայն նիւթեղէն տուեալներով: Աղդային ու մշակութային տեսակէտէն մեղի համար ամէնէն ուրախալի երեւոյթը «Բագին»ի կրակը արծարծելու եկող նոր հաւատացեալներու ներկայութիւնն է: Նորահաս նուիրեալներու հաւատամքը եւ ջերմեռանդ աղօթքը՝ հայ բանին յաւերժական ու քաղցր բառերով:

Ի՞նչ արժէք պիտի ունենար հայերէն տառերով լոյս տեսնող հանդէսի մը հարիւրերորդ կամ մինչեւ իսկ հազարերորդ թիւն իսկ, եթէ նոր սերունդին չունչն ու ներկայութիւնը չղդայինք անոր էջերուն մէջ: Այս չունչն է, որ բրածոյ երեւոյթները կ՚օժտէ կենդանութեամբ, կը դարձնէ դերակատար առօրեային մէջ եւ թափ ու կշռոյթ կու տայ մեր կեանքի ընթացքին:

Մահը երբեք բացակայ չէ կեանքէն. բայց երբ նոր ծնունդներ կան, երբ նորեր կու դան հիներու ձեռքէն խլելու ջահարշաւի բոցը, մահը պարտուած կը մնայ: Արուեստի եւ դրականութեան բաղինները մոխիր չեն դառնար, երբ պաշտամունքի աղօթքներ երկինք կը բարձրանան: Նորերու շրթունքին վրայ հնչող աղօթքի այդ բառերը կրնան նոյնը չըլլալ իրրեւ խօսք եւ իրրեւ երաժշտութիւն: Կրնան նոյնիսկ խորթ թուիլ շատերուն: Ի՛նչ փոյթ. կարեւորը աղօթքն է, պաշտամունքը, հաւատքը եւ տաճարին առկայծող ճրագները:

Ահա թէ ինչո՛ւ մեր դրականութեան պատմութեան մէջ յիշատակելի թուական մը կը դառնայ «Բագին»ի 200րդ թիւը:

Մ. ԻՇԽԱՆ

ԽՈՍՐՈՎ ԱՍՈՅԵԱՆ.— Ծնած է Սուրիոյ Գամիշլի քաղաքը, 1946ին։ Նախակրթութիւնը եւ միջնակարգի ուսումը սաացած է տեղւոյն ազգային միջնակարգ վարժարանին մէջ։ Աւարտած է Պէյրութի Սէն Ժոզէֆ համալսարանի հայագիտական ամպիոնի դասընթացքները։

Ներկայիս կը պաշտօնավարէ «Աքսոր Գասարճեան» վարժարանին մէջ։

1972ին լոյս ընծայեց բանաստեղծութիւններու իր առաջին գրքոյկը՝ «Կէտեր», իսկ 1974ին՝ «Արեւագալ» անուն հատորը։

ԳԻՆՈՎԻ ՕՐԱՏԵՏՐ

Հաւատալով, որ երգիդ
ընդերքին մէջ տժգունած՝
պիտի բառերդ խոնարհ
մսին յաճախ
ոսպնեակի մը կիզակէտէն խայթուած
ու մերթ դողան,

Հաւատալով, որ էջիդ
կուսութեան մէջ լլկուած՝
պիտի վանկերդ անգոյն
կոտրին յաճախ
որբուկի մը նայուածքներէն հալածուած
ու մերթ մնան,

Հաւատալով, որ երթիդ
օղակին մէջ կորսուած՝
պիտի տողերդ անթոյր
շիջին յաճախ
քաղաքի մը առօրեայէն այցուած
ու մերթ մխան,

Եւ էջերուդ սպասումը սեւազգեստ,
պղնձաձոյլ պարիսպներէն ամպերու
պիտի կախէ
դաշունահար դիմաստուերը արեւուն,

Որ Վահագնը ա՛լ չծնի վերստին՝
իր իսկ անցած ճամբուն վրայ դեգերելու խելագար
եւ հիւրաբար զինք ընդունէ պարսից արքան
ու մոգերը փսփսան...

Որ Արտաւազդ կոչուած շղթան չփշրուի՝
իր իսկ ձգած աշխարհին մէջ հոչակուելու դաւաճան
եւ հիւրաբար զինք ընդունէ հայոց արքան
ու սալերը զրնգան...

Որ Միհրն իսկ՝ փոքր հսկան, իր քարայրէն դուրս չգայ՝
իր իսկ փրկած մարդոց կողմէ անուանուելու խելագար
եւ հիւրաբար զինք ընդունէ Մսրայ արքան
ու աւազներն խշխշան...

Հաւատալով, որ օրերուդ, էջերուդ՝
սեւ խորհուրդով անսպառ,
պիտի ըլլաս
հոգիներուն մօտ մաքուր,
ուր դեռ չկան
անցարգելներ ու ականներ մահաբոյր,
Շիջիր, շիջիր, օրատետր,
գիշերային համբերութեամբ,
համբոյրով...

ԽՈՍՐՈՎ ԱՍՈՅԵԱՆ

ԱՆՀԵԹԵԹԻ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

Եօթանասունական թուականներուն Անհեթեթի շարժումը կը հասնէր Լիբանան՝ երկու տասնամեակ ուշացումով, սակայն այս պարագան մշակութային ուշացած փոխանակման մէկ երեւոյթին վերագրելէ աւելի՝ պէտք է բնական հեաեւանքը նկատել մարդկային փոխուող կացութեան մը եւ յատուկ մթնոլորտի մը։

Շատ ընդհանուր սահմաններու մէջ գործածելով բառը՝ շարժումը երկու տարբեր ձեւով արձագանգ կը գտնէր լիբանանահայ իրականութեան մէջ — մէկ կողմէ կը սկսէին բեմադրուիլ (գլխաւորաբար Վ. Խաչեանի կողմէ) Անհեթեթի թատրոնին հետ առընչուած թատերագիրներ, իսկ միւս կողմէ՝ եօթանասունական թուականներուն, «Բագին»ի մէջ հասակ առնող երիտասարդութիւնը իր հիմնական հետաքրքրութիւններու ծիրին մէջ կը տեսնէր Անհեթեթի թատրոնը եւ կը սկսէր թարգմանել այն գրականութիւնն ու քննադատութիւնը, որ կը ցոլացնէր գրական այս հոսանքը։

Եթէ 1970ի «Բագին»ներուն մէջ մէ՛կ ինքնագիր յօդուած կայ այս կապակցութեամբ, որ Վ. Փափազեանի գրիչին կը պատկանի («Սամուէլ Պեքէթի ամբողջական թատրոնը»), միւս կողմէ՝ կը գտնենք, թէ լայն թարգմանութիւններով Մարթին Էսլինի «Անհեթեթի թատրոնը» ամբողջական գործէն՝ կը ներկայացուին Եօժէն Իոնեսքոն եւ Ժան Ժընէն։

Իսկ 1973ին արդէն երկու գործերու թարգմանութիւնները կը գտնենք, Ա. Ադամովի «Փրոֆեսէօր Թարան»ը եւ Ժան Ժընէի «Աղախինները», որոնց կ'ընկերանային բացատրողական-ներածական յօդուածներ։

Հոլովոյթը շատ հասկնալի է։ Երբ տակաւին երկրին մէջ լայն առումով նման շարժումի մը նկատմամբ մտածողութիւն կամ քննադատական գրականութիւն չը-կայ, դայն վերլուծող եւ ներկայացնող քննադատութիւնը կը թարգմանուի՝ մինչեւ համապատասխան միտքի մը աստիճանական մշակումը։ Նոյն ձեւով, օրինակ, 1973ին պիտի ներկայացուի Սամուէլ Պեքէթը, սակայն հինգ տարի ետք, երբ ամսագիրի վեց յաջորդական թիւերուն մէջ կը թարգմանուի Պեքէթի «Սպասելով Կոտոյին» երկարար թատերախաղը, արդէն չորս առանձին անգրադարձներ կ'ընկերանան թարգմանութեան։ Զորսի տեղ, եւ շատ գիւրութեամբ, կարելի էր ութ յօդուած ունենալ, սակայն այստեղ ընդգծելին թիւը չէ, այլ՝ իմացական համապատասխան մտքի մը պատրաստութիւնը։

Ատկէ քիչ առաջ, լայն ուսումնասիրութիւն մը լոյս կը տեսնէր Ա. Ադամովի մասին, ուրիշ երիտասարդի մը կողմէ՝ Վ. Նիւրքէթլեանի ստորագրութեամբ։

Կարեւոր է նշել նաեւ, որ եթէ մէկ կողմէ լիբանահայ թատրոնը կը փորձէր շարժումին հետ առընչուած հեղինակները բեմադրել միայն, «Բագին» աւելի տեղ կու տար Անհեթեթի տեսութիւններուն կորիզը կազմող հեղինակներու։ 1976–77 տարեշրջանի առաջին երեք թիւերուն մէջ տեղ դտած Իոնեսքոյի «Դասը»ն ալ երբ նկատի ունենանք, կը տեսնենք, թէ թարգմանուած հեղինակները՝ Ադամով, Ժընէ, Իոնեսքօ եւ, վերջապէս, Պեքէթ, Անհեթեթի թատրոնին իսկական սիւները կը նկատուին եւ յառաջապահ թատրոնին բարախուն սիրտը կը կազմեն։

Ինչպէս միշտ, թարգմանութիւնները պարագայական չէին, այլ՝ ութ տարիներու վրայ երկարած հետեւողական ծրագիր մը կը ներկայացնէին։ Փաստօրէն, միմիայն կենդանի գրականութեան կամ երկերուն թարգմանութիւնն է (եթէ մինչեւ իսկ խոցելի տեղեր ունենայ), որ կրնայ հաստատել իսկական կապը օտար գրականութեան հետ։ Այս իմաստով է, որ տեղ կը տրուէր Անհեթեթի թատրոնին

մէջ ամէնէն աւելի հակասական աղմուկ ստեղծած եւ հետաքրքրութիւն առաջացուցած թատերախաղերէն չորսին։

***

Արդար ըլլալու համար ըսենք, որ «Բագին»ի մէջ սկիզբէն ի վեր միտում մը եղած է յառաջապահ թատրոնին նկատմամբ։ 1965ի առաջին թիւին մէջ, Ֆրանսական խումբի մը այցելութեան առթիւ, անոր խաղացանկէն մեկնելով՝ կը ներկայացուին Իոնեսքոյի «Ճաղատ Երգչուհին» եւ «Դասը»։ Նոյն հակումը կարելի է տեսնել «Բագին»ի թատերական քրոնիկներու բաժինին մէջ, ուր ձգտում մը կայ լիբանանահայ թատրոնը աւելի յանգուգն քայլերու մղելու եւ նման քայլեր քաջալերելու։

Թատրոնի ըմբռնողութեան եւ թեքնիքի տեսակէտէն՝ լիբանանահայ թատերասէր ու մինչեւ իսկ գրասէր հանրութիւնը բաւական հեռու եղած է արդի թատրոնէն, հակառակ անոր, որ լուրջ ու ըծախընդիր աշխատանք մը միշտ ալ քաջալերուած է եւ արժանի ընդունելութիւնը գտած։

Պէտք է ընդունիլ, թէ յօդուածին առաջին բաժինին մէջ տեղ գտած գործերու եւ քննադատական յօդուածներու թարգմանութիւնները Անհեթեթի թատրոնը առաւելաբար կը ներկայացնէին իբրեւ գրականութիւն։ Մտահոգութեան կեդրոնը աւելի արդի գրականութեան ձգտումներն էին, քան թատերագրութեան արուեստի թեքնիք կամ յղացքային նուաճումները։ Ուղղութիւնը հասկնալի է, որովհետեւ այս բոլորը իբրեւ գրականութիւն կու գար եւ թատրոն ըլլալու համար համապատասխան թատրոն-աշխատանոցի պէտք ունէր, իսկ լիբանանահայ թատրոնին մէջ նման տեղ չկար։

Բեմագրուած գործերու մասին գրուած քրոնիկները մասամբ կը գոցեն այս բացը։

Միւս կողմէ՝ պէտք չէ մոռնալ, որ միջազգային գրականութեան շրջագիծին մէջ Անհեթեթի թատրոնը այն միակ շարժումն էր, որ տակաւին որոշ կենսունակութիւն ցոյց կու տար։ Զկային քսանական թուականներու բանաստեղծական գպրոցներուն պէս հոսանքներ, իսկ գոյութենապաշաներէն մինչեւ Նոր վէպ հանգէս եկած շարժումները սպառած նորարարութեան մը կամ մղումի մը տպաւորութիւնը կը ձգէին, մինչ յառաջապահ թատրոնը կը մնար այն վայրը, ուր տակաւին հաւաքական փորձարկումներ կը կատարուէին, իսկ Պեքէթ, Իոնեսքո, Ալպի կամ Արապալ կը հանդիսանային այն գէմքերը, որոնք ստեղծագործական իմաստով բան մը կ'ըսէին։

Հիմա, այդ հանգրուանը անցած է անշուշտ։ Պեքէթ անցեալ տասնամեակին իսկ դասական մը սկսած էր նկատուիլ։ Իսկ Անհեթեթի շարժումին զուգահեռաբար սաեղծագործող գէմքերը իբրեւ առանձին գէմքեր կը գործեն աւելի՝ քան «գրպրոց»ի մը ծիրէն ներս աշխատող թատերագիրներ։

«Բագին»ի համար եւս այս հանգրուանը իր լրումին հասած է, եթէ մինչեւ իսկ ծանօթացումի կամ իմացական մակարդակի վրայ ներմուծուած էր անիկա։ Երիտասարդութիւնը, իր պահանջներուն համապատասխան միշտ նոր ու ներշնչող իմացական սնունդ պէտք է ստանայ, կապ հաստատէ ա՛յն կենդանի գրականութեան հետ, որ անմիջական աղերս կրնայ ունենալ իրեն հետ։ Իսկ կենդանի գրականութեան բջիջները չեն կրնար նոյն տեղը մնալ...

Ե. Գ.

ԱԶՆԻՒ ԳԱՐԱԼԷՔԵԱՆ.— *Ծնած է Պուրճ Համուտ, 1950ին։ Նախակրթութիւնը ստացած է Պուրճ Համուտի Ազգային Սրբոց Քառասնից վարժարանին մէջ, երկրորդական ուսումը՝ տեղւոյն «Սոֆիա Յակոբեան» գոլէճ։ Ապա, աւարտած է Սէն Ժոզէֆ համալսարանի հայագիտական ամբիոնի դասընթացքները։*

Զբաղած է ուսուցչութեամբ։

1974ին լոյս ընծայեց բանաստեղծութիւններու իր առաջին գրքոյկը՝ «Անվերջակէտ ճամբորդութիւն» *խորագիրով։*

ԼՌՈՒԹԻՒՆ ԱՆԴՐՇԻՐԻՄԵԱՆ

Ամէն առաւօտ
եւ ամէն իրիկուն
հոգիիս մէջ կարօտն արարիչ
— որ ժամանակի եւ տարածութեան մէջ տեսիլներուս
գետն է մշտահոս,
սէրն է մշտարթուն,
— կը խռովէ զիս,
տենդով անմեկին։

Յանախանիքն այս՝
խորհուրդն ինչպէս ծնունդներու
արմատներէն միաձոյլ,
կը յայտնակերպուի բազմակուսակ ջիղերուս՝
անառագաստ հովերու
գիտակցութեան անգիտակ...

Եւ հոն՝
ինչպէս շարականներ ցնորքի,
կը զարնուին խարակներուն մթութեան՝
պայթեցնելու ժամանակը լռութեան։

Լռութիւնը ժամանակն է անդրշիրիմեան...

Ամէն առաւօտ
եւ ամէն իրիկուն,
յաւերժութեան ձգտելու
կ'երգեմ տենչանքը մարդու,
Մինչ զեփիւռներն ու քամիներն հոգմածեծ
կ'ըլլան նուագ ու կը ձուլուին ալիքներուն ձայներուս,
մինչ հեռուէն,
ծաղիկներու նեկտարաւոր հայելիէն
կը տեսնեմ ես
սիրոյ արիւն խայտացնող
խրախճանքը կենսակարօտ արմատներու...

Ես ամէն օր,
իմ ջիղերուս լարերուն հունչերով
կ'երգեմ ընդհանրական սէրերու
ընդհանրական երգ–երգոց
եւ այսպէսով, նորոգուած՝
կը մտնեմ կեանքի յարածուփ շուրջպարին մէջ,
խառնուելով տիեզերասոյզ խրախճանքի էութեան:

Խառնուելով տիեզերասոյզ խրախճանքի էութեան՝
կը մտնեմ կեանքի յարածուփ շուրջպարին մէջ,
եւ, այսպէսով, կը մօտենամ քո՛ւ սեփական սահմանին...

Տարածութիւնը կը նօսրանայ
կէտի խորհուրդ խորքերուն
եւ քաղաքը կը բացուի
լուութեան յիշողութեան անտառէն,
մինչ կ'երգեմ յանկուցիչ սէրերու
ժառանգութիւնն յարատեւ:

Ազատագրուած աստղերու ատելավառ ձայներէն՝
կ'անցնիմ ես լուռ, անձրեւային նոր պարերգներ մտքիս մէջ,
յիշողութեան պաստառներուն գծագրերով
քո՛ւ անտառը և քո՛ւ ծառերը երկնասոյզ...

Ներկա՛ս անանցեալ,
եկո՛ւր այսօր,
եկո՛ւր թաղենք լուութեանն այդ արմատացած
շատ հեռաւոր
— մեզի մօտիկ —
ձայնանիշները ժանգոտ՝
ովկիանններու յատակին,
որպէսզի կրկին,
որպէսզի նորէն
ծաղկին ձայնանիշներն թաւշային...

... Լուութիւնը ժամանակն է անդրշիրիմեան:

ԱԶՆԻՒ ԳԱՐԱԼԷՔԵԱՆ

Լ. ՄԿՐՏՉԵԱՆ

ԻՆՉՊԷՍ ԵՄ ՏԵՍՆՈՒՄ «ԲԱԳԻՆ»Ը

Հանդէսի գոյութեան 18րդ տարում հանգուցային 200րդ համարը բացողները, բնականաբար, տարբեր աեսանկիւններից են հիւսում իրենց պատկերացումները՝ հանդէսի ընդհանուր ինքնութեան եւ ամբողջ պատմութեան վերաբերեալ։ Դա պայմանաւորուած է իւրաքանչիւրի տարիքով, հարազատութեան աստիճանով եւ տարածական հեռաւորութեան յարուցած այլեւայլ հանգամանքներով։

Իմ տեսադաշտո՛ւմ եւս, անշուշտ «Բագին»ը որոշակի տեղ է բռնում։ Իբրեւ նրանցից մէկը, ովքեր ժամանակին անձամբ, մօտիկից կամ հեռուից տեսան, թէ ինչ պայմաններում եւ ինչպիսի առաջադրանքներով է ստեղծւում նորայայա ամսագիրը, կարող եմ ասել, որ վկայ եմ եղել նրա գոյութեան ու զարգացման բոլոր փուլերին՝ յղացումից մինչեւ այսօր։

Արտասահմանեան պայմաններում, անցած գրեթէ վեց տասնամեակների ընթացքում, եթէ սահմանափակւելու լինենք մերձաւոր ժամանակներով, գրականութեանն ու արուեստին նուիրուած կամ դրանցով աւելի կամ պակաս չափով զբաղուող պարբերականներ քիչ չեն եղել։ Նրանց ցանկն ու պատմութիւնը յայանի է իրազեկներին։ Բայց, անտարակոյս, այդ պարբերականներից շատ քչերը կարող են, իրենց գործունէութեան շառաւիղով, չափուել «Բագին»ի հետ, թէկուզ հենց ազդեցութեան ոլորտի եւ յարատեւութեան իմաստով։

Գրականութեան ու արուեստի ամսագիր լինելու հետ միաժամանակ, «Բագին»ն այսօր նաեւ հասարակական ու մշակութային կայուն հաստատութեան տպաւորութիւն է թողնում։ Եւ այդ ապաւորութիւնն, ըստ երեւոյթին, անհիմն չէ, քանի որ ամսագրի գոյութիւնը որոշակի հասարակական պահանջների ծնունդ է եւ, իբրեւ այդպիսին, կոչուած նպաստելու նոյն հասարակութեան արժէքային կայունացման գործին՝ իր իւրայատուկ բնագաւառում։ Այլ խօսքով՝ ամսագրի եւ հասարակութեան կապը անմիջական է ու փոխադարձ։

Յայանի է, որ «Բագին»ը ըստ էութեան յաջորդեց վաստակաշատ «Հայրենիք» ամսագրին, բայց, կարծում եմ, ո՛չ անպայման փոխարինելու իմաստով, քանի որ իրականում նրան փոխարինելն անկարելի էր սկզբից եւեթ: Կարելի էր միայն նոյն գործը շարունակել՝ ա՛յլ շեշտադրութեամբ: Այսպէս, եթէ «Հայրենիք»ում եւս ժամանակին մեծ տեղ էին բռնում զուտ գրական նիւթերը, նրա բուն գիմագիծը որոշում էին առաւելապէս յուշագրական, պատմագիտական եւ հասարակագիտական հրապարակումները: Իսկ դրա դիմաց՝ եթէ «Բագին»ում եւս, ժամանակ առ ժամանակ, զգալի տեղ է յատկացուել ու յատկացւում ընդհանուր հասարակագիտական յօդուածների՝ նրա ինքնութիւնը որոշւում է յատկապէս գրականութեամբ ու արուեստին առընչուող նիւթերով: Սա, ի հարկէ, հարցի «մասնագիտական» կողմն է:

Խորքի մէջ «Բագին»ը ժառանգել է «Հայրենիք» ամսագրի ոգին: Այդ ոգին, առաջին հերթին, կայանում է հայ ազգային ու մշակութային արժէքների անվերապահ իւրացման ու պաշտպանութեան մէջ: Դա արտայայտւում է թէ՛ իբրեւ աշխարհահայեացք եւ թէ իբրեւ առօրեայ գործունէութիւն: Առանց այդ ոգու ներկայութեան՝ ո՛չ «Հայրենիք»ը կը լինէր այն, ինչ որ եղաւ, ոչ էլ «Բագին»ը այն, ինչ որ է: Հայ ազգային հասարակութեան վրայ յենւող եւ այդ նոյն հասարակութեան հոգեւոր աշխարհը ներկայացնող որեւէ հանդէս միայն ա՛յդ ճանապարհով կարող է ապահովել իր յիշարժան գէմքն ու արգիւնաւէտութիւնը:

Ժառանգուած ոգին կայանում է նաեւ այսպէս ասած հրատարակչական պատշաճ լայնախոհութեան մէջ, որով եւ ապահովւում է հրապարակուող նիւթերի բովանդակութեան հնարաւոր բազմազանութիւնը, ի հարկէ, առանց խախտելու հանդէսի անփոխարինելի ինքնութիւնն ու գէմքը: Այս կէտին մէջ համոզուելու համար բաւական է թերթատել երկու հանդէսների հաւաքածուները, աչքի առջեւ բերել նրանց բոլոր աշխատակիցների ու հրապարակուած նիւթերի ցանկերը: Այսպէս թէ այնպէս, «Բագին»ը եւս, տարիների ընթացքում աչքի է ընկել ըստ հնարաւորին գրական լայն շրջաններ հիւրընկալելու տրամադրութեամբ, ունենալով հանդերձ իր սեփական գէմքը, ուղղութիւնը, արժէքների համակարգը եւ գրական չափանիշները:

Ի տարբերութիւն հեռաւոր գաղթօջախներում լոյս տեսած գրական եւ այլ հանդէսների, «Բագին»ը իրերի

ելքմամբ նպաստաւորուելոյ նրանով, որ հրատարակ ելաւ մեր ազգաւոր-արեւելեան համեմատաբար հայրենամերձ երկրներում բնակուող հայութեան մէջ։ Ուստի, նոյնիսկ վերջին մի շարք տարիների ամենաանպատաստ պայմաններում հնարաւոր դարձաւ տպահանելու նրա դրեթէ անխափան դոյութիւնն ու հաստատական ներկայութիւնը։ Մի՞թէ անհատական ուժերի վրայ կռթնելով եւ, մա՛նաւանդ՝ հեռաւոր հարիւրամեակների տակ, նման մի բնական յարատեւութիւն պարզապէս անըմբռնելի է։ Հայրենամերձութիւնը, անշուշտ, դեռեւս հայրենական կայութիւն չէ, դրանից բխող այլեւայլ երաշխիքներով, բայց եւ այնպէս անվիճելի առաւելութիւն է՝ հեռաւոր հարիւրամեակների համեմատութեամբ։

Հայրենամերձութեան հիմնական օգուտներից մէկին էլ այն եղաւ, որ «Բազին»ում տեղի գտան արեւելեան այլ տեղ, մշտական ու սեւեռուն ուշադրութիւն դարձուց հայաստանեան մշակութային ու գրական երակցութեան արտայայտանը, թէ՛ վիճակական ուշադրաւ տեսակները բնութագրողների գիտակցութեանը հաղորդելու եւ թէ այդ արեւելքները քննարկման նիւթ դարձնելու իմաստով։ Ի հարկէ, ամսագրի վերաբերմունքը իրարանցուկ է, ինքնուրոյն, քննական ու նոյնիսկ քննադատական։ Ամսագրի գերը անդիտակից ու կրաւորական արտատպումներ կատարելու մէջ չէ, այլ՝ ընտրութեան ճանապարհով արժէքներ տարբերակելու եւ մատնելու նիւթեր արամադրելու։

Հայրենական երակցութիւնը աչքի առջեւ ունենալը մոգաչափ չի խանգարում, ասկայն, որպէսզի «Բազին»ը լայն հայեացքով նայի ամբողջ մատչելի աշխարհի՝ նրա գրական ու մշակութային երազարձումների վրայ։ Համաշխարհային գրականութեան այլեւայլ կողմերի մասին մինչեւ հիմա քիչ յօդուածներ չեն տպուել։ Ուշադրաւ պարագայ է մա՛նաւանդ արտաքին գրականութեան ժամանակակից խնդիրներով զբաղուելը։ Արդ, աշխարհն ընդարկելը, ինքնին հասկանալի է, անկարելի է։ Ուստի, «Բազին»ից չի կարելի սպասել անկարելին։ Բայց գրականութեան մշակութային հիմնական երեւոյթներին ըստ հնարաւորին հետեւելը եւ արձագանգելը թէ՛ անհրաժեշտ եւ թէ հնարաւոր է։ Եւ ահա «Բազին»ում չնչաւոր արամադրութիւն է նկատւում այդ ուղղութեամբ։

Անկախ իր դիրքից, սահմանած գերից եւ հայեացքի ուղղութիւններից, «Բազին»ը իր գոյութեան ընթացքում ներկայանում է ներքին անընդհատ ա-

ճով ու կատարելագործումով՝ իբրեւ դրական հրատարակութիւն:

Ես նկատի ունեմ ամսագրի տպագրութիւնը, ձեւաւորումը, նիւթերը հրամցնելու եղանակները եւ նման բնաւ ոչ անկարեւոր իրողութիւնները: Պարբերականը, դժուար չէ նկատելը, բացայայտօրէն դէմ է միապաղաղութեան ու լճացման, կողմ է շարժման, թարմացման ու ինքնաղամաններ: Դա ո՛չ միայն ձգտում, այլեւ իրադործում է հանդիսանում: Արդիւնքն ակնյայտ է: Եւ ընթերցողները չեն կարող չտեսնել:

Առանձնապէս պէտք է շեշտել «Բագին»ի յատուկ համարների աւանդոյթը: Ամէնքին յայտնի է, որ յատուկ համարների լոյս ընծայումը ո՛չ նորութիւն է առհասարակ, ոչ էլ «Բագին»ի մենաշնորհը: Բայց առանց վերապահութեան կարելի է պնդել, որ «Բագին»ն առայժմ անմրցելի է այդ ասպարէզում, դոնէ իմ իմացածի սահմաններում: Ամսագրի իւրաքանչիւր համար իր տեսակի ակնապարար ու հոգեպարար տօնահանդէս է: Գրականութեան ու արուեստի սերտ գործակցութիւնը ամէնից շատ նկատելի է այդպիսի՛ գէպքերում:

Վերջապէս, պէտք է յիշել ու նշել, որ «Բագին»ի դործունէութեան փառապսակը հանդիսանում է դրական երիտասարդ անձնակազմ ստեղծելը: Ամսագիրը մէկ կողմից ասպարէզ է տուել շրջանառութեան մէջ գտնուող պատրաստի հեղինակներին, իսկ միւս կողմից էլ աննահանջ հետեւողականութեամբ զբաղուել նորահաս բանաստեղծներ, արձակագիրներ ու նոյնիսկ թատերագիրներ, ինչպէս եւ յօդուածագիրներ երեւան հանելու, աճեցնելու եւ ձեւաւորելու գործով:

Ի հարկէ, այդ գործին օգնել է միջավայրը՝ հայախօս ու հայաշունչ բազմութիւնների դոյութիւնը, հայ գրի ու մշակոյթի անմիջական կենսական տարրեր լինելու իրողութիւնը: Բայց դրանք բաւական չէին լինի դրական հերթափոխներ պատրաստելու համար, եթէ պակասէր նախաձեռնութեան ոգին, ծրագրեալ ու հետեւողական աշխատանքը, փոխարինողներին առանց դադարի նոր փոխարինողներ գումարելու նախանձախնդրութիւնը:

Գրական նոր անձնակազմ կերտելու տրամադրութիւնը չեշտուեց մա՛նաւանդ վերջին տասնամեակում: Եւ նրանք, ովքեր տարիներ առաջ դեռ նոր էին ներկայանում հասարակութեանը «Բագին»ի միջոցով, այժմ դարձել են ամսագրի գրական առաջատար ուժը, նրա հետագայ գո-

յութեան անհերքելի եբաշխիքը եւ այսօրը վաղուան կամրջելու հիմնական դերակատարները: Եղած նշաններից դատելով, պէտք է վստահ լինել, որ նորահաս դրական ուժերը հունի մէջ դրուած գործը կը շարունակեն այն ոգով, որը ժառանգսւել է սերունդից սերունդ եւ որով դաստիարակուել են հենց իրենք՝ ըստ ամենայնի ուսանելի պայմաններում:

Նոյնիսկ հասարակութեան առօրեայ կեանքում միայն սպառողական հոդերանութեան թելադրանքներով շարժուելը ի վերջոյ փակուղու առջեւ է կանգնեցնում, եթէ բացակայում է ստեղծագործական ու լայն իմաստով արտադրական գործօնը: Առաւե՛լ եւս դրականութեան ու արուեստի բնագաւառում ղուա սպառողական վերաբերմունքը աւելի քան մահացու է, եթէ չկայ ստեղծագործական գործունէութիւն: Իսկ ստեղծագործութեան համար ստեղծագործողնե՛ր են հարկաւոր, որոնք թէեւ բնածին են, բայց պէտք է նաեւ պատշաճ կարգով աճեն, մշակուեն, հասունանան ու ապա գործունակ դառնան:

Ահա եւ այս առանցքային պարագան հաշուի առնելով, արդար է արձանագրել, որ որոշ իմաստով նախախնամական է դառնում «Բագին»ի դերը՝ աշխարհածաւալ Սփիւռքի մաշեցնող պայմաններում հայ նորահաս գրողներ ու առհասարակ դրչի մարդիկ պատրաստելու ասպարէզում, որոնք դիտակցելու լինեն ո՛չ միայն իրենց բնական կոչումը, իբրեւ հեղինակների, այլեւ՝ հայութեան հանրային կեանքում շինարար գործօն լինելու առաքելութիւնը: Գոնէ իրենց մատչելի դօտիներում:

Ես իմ հերթին այսպէս եմ տեսնում «Բագին»ը՝ այս իր աեսակի յոբելեանական առիթով: Իբրեւ երկարամեայ ընթերցող եւ իբրեւ նոյնպիսի աշխատակից: Ամսագիրը պատկանում է ո՛չ միայն այսօրուայ իր տնմիջական ընթերցողներին, այլեւ՝ հայ մշակոյթի հետ շփուելու ընդունակ մօտիկ ու հեռաւոր բոլոր սերունդներին: Ամէն մարդ աղաա է եւ աղատ կը լինի իր խօսքն ասելու նրա մասին: Այդ իրաւունքը, պարզ է, պատկանում է նաեւ ամսագրի մօտիկ ու հեռաւոր բարեկամներին, որից եւ փորձեցի օգտուել այս անգամ:

Լ. ՄԿՐՏՉԵԱՆ

ՍԱՐԳԻՍ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ.— *Ծնած է Հալէպ, 1950ին։ Նախակրթութիւնը ստացած է տեղւոյն Ազգային Հայկազեան վարժարանին մէջ, երկրորդական ուսումը՝ Ազգային «Քարէն Եփփէ» ճեմարան։ Ապա, աւարտած է Սէն Ժոզէֆ համալսարանի հայագիտական ամպիոնի դասընթացքները։*

Ներկայիս մաս կը կազմէ «Բագին»ի խմբագրութեան։

1973ին լոյս ընծայեց բանաստեղծութիւններու իր առաջին հատորը՝ «Այս է արիւն իմ»։

ԴՈՒՆ ԵՍ ԱՌԱՔԵԼՈՒՀԻՆ, ԻՍԿ ԵՍ ՊԱՏԱՐԱԳԻՉԸ ՔՈՒ...

Օրհնեալ ես դու ի կանայս

I

Երբ ծիածանն արիւնին
մռռացութեան երկինքներէն ահարեկ հակի հողին սպասումի՝
լուռ,
գլխահակ,
հրնուագին,
այնուհետեւ սարսուռներու կողերէն, արմատներուն կորիզէն
եւ իմ արեան անջրպետէն լուսեղէն
բացուի պիտի
եղանակը վարդերու խուլ խորհուրդին...

Վարդագոյնը ծէսն է բիւրեղին եւ արեան բիւրեղներուն աւետարանն է մեկին։ Վարդագոյնը ծէսն է բիւրեղին իմ էութեան բիւրեղներուն հալածական եւ խոստովանութիւնն է արեգակին սիրահար, որ բիւրեղներն իր կ'արգանդէ, կ'արձագանգէ վարդագոյնին ուղիներուն ու ծովերուն ծովերուն մէջ երկնագոյն, որոնք ո՛չ մէկ նաւահանգիստ կը հասնին, ո՛չ մէկ ափէ կ'առնեն ալիք ու թռիչք, բացի վարդին մայր քարափէն հաւատարիմ։

Վարդագոյնը խոստովանութիւնն է իմ մութին
եւ կոչում, արեան կոչում հաւատարիմ...

Ողջո՛յն վարդագոյնի պատարագին,
որովհետեւ՝
երբ ծիածանն արիւնին
մռայցութեան երկինքներէն ահաբեկ հակի հողին ֆերթուածին՝
զգլխանցի,
լինելութեան
եւ այլութեան
մրմունջները երկնային,
ժամանակներն իմ կը բացուին իմաստութեան ցայգերուն մէջ թափանցիկ եւ ես կու գամ ժամադրութեան ֆու պայծառ, ֆու ստուերիդ համեստութեան մեղմանուշ, որուն մետաֆս շըշուկներէն սիրոյ, արեան եւ լոյսի երկնավճիտ ժամանակը կ'երկարի իմ խաւարտչին հակումներուս թաց ու փխրուն ափերուն:

Ես անուն եմ բուրումնաւէտ,
ֆաղուած բերրի առասպելիդ տեսիլներուն անտառներէն բանաստեղծ:

Կեանք մը կ'երթայ մեր անունին միսերէն ֆու էութեանդ արնաբարբառ լոյսերուն, կը դանդաղի սպասումի մենաւոր ծուխերուն մէջ լպրծուն եւ առօրեայ հեւքերու ովկիանին մէջ մահաստուեր, մենք մաս առ մաս, գոյն առ գոյն, խաւարադէմ մեր օրերուն մարմինը նենգ կը գենունք՝ սպասելով ժամանակիդ վարդագոյն յայտնակերպման փառաւոր:

Այս գիշեր ես պիտի մնամ սպասումիս ծովափին՝ ինչպէս խարակ ուխտաւոր, ծխեմ պիտի այս գիշեր ես իմ արեան գիշերներուն կնդրուկները նոբանոր, օրհնեմ պիտի ծովն ինչպէս՝ արշալոյսի երանութիւնդ սպասեալ, երջանկութիւնդ խոստացեալ, պիտի երգեմ մինչեւ լոյս ֆեզ աշխարհի բոլոր, բոլո՛ր վարդերուն շշուկներով ու բոյրերով ճայնաւոր, որ շրթներն իմ ա՛լ չայրին մերկ ու թափուր մեր օրերուն կարօտահար բաներու ֆար սրտին մէջ մխացող ահաբեկիչ լաւայէն:

Ահաւասիկ, անդաւանան իմ անուն,
կու գամ գետիդ հեռաւոր լուսակունքին անվերծան՝
ֆրմապետի անշշուկ ֆայլերուն թէժ հեշտանքով,
որ դուն, վարդին մայր ակունքէն բխած գետ իմ սրբազան, հեռուներէն ժամանես մերկ ու ամբողջ, եւ ափերն իմ խոռվող չաստուածներու գիշեր բաներն մեղաւոր հասնին, հասնին արշալոյսիդ պայծառութեան իմաստուն, իսկ վայրկեաններըս յորդին ֆու վարդագոյն լինելութեան երկունքներով հեշտագին:

Վարդագոյնը խոստովանութիւնն է լոյսին
եւ արեան կոչումն է մարգարէին...

Ի՞նչ սպասել ուրեմն,
գիշերներուս լուսացումի՞ն խոստացեալ,
թէ վարդերուդ լոյս բոյրերուն ծովերուն խորն ընձիւղած
քու մոխրագոյն վիշտերուդ պոռթկումներու չքացումին...

Վարդագոյնը միակ խոստովանութիւնն է լուսակարկաչ արեան կոչումին, ով գիս տեսաւ՝ իմ գոյներուս խաժամուժին մէջ կարդաց նշոյլները քու դէմքին, ով երգեց քեզ՝ կապարահունչ քնարիս լարերուն մէջ սրսկեց նշոյլներուդ խորհուրդները աստղային, իսկ ան, որ երգն իմ ունկնդրեց՝ քայքայումի եղանակին մէջ իսկ դարձաւ հողէն ընձիւղուող ծիածան մարմին, յաղթանակ անգին...

Ծիածան մարմին,
յաղթանակ մարմին,
աղաչանքներու բարձրուղէշ մարմին,
սիրոյ, հրաշքի, յարութեան մարմին,
պատկե՞րն ես իմ սպասեալ,
թէ լուսեղէն կերպարիդ ես ստուերն եմ սաղմնային,
բառե՞րն ես իմ կոյս լեզուին,
թէ իմ անկէզ տեսիլներուս ծովերուն լռութիւնը հրկիզող,
թէ իմ անկէզ տեսիլներուս ծովերուն հրդեհները լռեցնող
լիակատար քերական, ամենազօր շարական...

Երբ կ'ըլլաս դուն, կ'ըլլաս խորհուրդ ու աղօթք իմ անձկութեան վիհերուն, էութեանըս կրանիթեայ, խռովարար ձորերուն կը տեղայ լոյս արնագոյն, սիրոյ անձրեւ վարդագոյն, կը խռովիմ ես նաեւ եւ բեկբեկուած մարմինիս անդամալոյծ հորերէն կը բռնկին աշխարհակալ երանութեան պատարագներ հրաշալուր, կամ հողերուս տարտարոսին շղթաներով կապանքեալ երկունքներէս կու գան դուրս լեռնակարկառ յանդգնութեան շանթերն անճառ ու անպարտ՝ ինչպէս բոյսեր նախնային...

Յաղթանակի ո՛վ դուն արգանդ հանճարեղ եւ արգանդները յամառ պտղաւորող, հրաշագօր ու բարեշուք հորիզոն, օրհնեալ ես դուն ի կանայս եւ օրհնեալ է մեր տարագիր, լոյսի վտիտ նշոյլները փնջող, կապող, ամրացնող ներկայութիւնդ անվախճան:

ԴՈՒՆ ԵՍ ԱՌԱՔԵԼՈՒՀԻՆ,
ԻՍԿ ԵՍ՝ ՍԻՐԱՀԱՐԸ ՔՈՒ,
ՈՒՂԵՒՈՐԸ ՔՈՒ...

Քու մեհեանի պերճ դրան՝
հորեւ պահակ տնկեցի ես նոճի մը վարդագոյն,

որ սպասումն իմ անգոյն հագնի ժպիտ եւ իմաստ
հորիզոնիդ շանթաձիգ կախարդանքէն անիրիկուն...

Բառին ու բառին միջեւ ես սփռեցի խոստովանութիւնդ մշտարթուն,
որ հնամաշ իմ լեզուին յանգերն ըլլան հորիզոն, հրեղէն ձի, հրահաւ,
որ ժամանակն այս ըլլայ միջոցները խոշտանգող հրաշագործ կարն ուղի,
որ սպասումն արիւնին սպառումի ուղիներուն դաւադիր ա՛լ չտնքայ, չհալի,
որ մարմինները բոլոր հասնին իրենց անունին, ըլլան արիւն սիրայինն,
եւ սկսին, սկսին արշալոյսին վարդագոյն խաղը շէնշող, առաջին...:

II

Վարդագոյնը խոստովանութիւնն է սիրահարներուն եւ առաքելուհիին երջանկութիւնը գերագոյն, վարդագոյնը ծովն է արեան բիւրեղին եւ բիւրեղներն իմ յոյզերուն ջերմացընող խորհրդաւոր կիրքերու ամպացումը յարակայ:

Վարդագոյնը անջրպետն է հրաշքին,
բանաստեղծութիւնն է,
արշալոյսն է,
գիշերն է,
գիշերներուն անեղծ շանթն է,
հեքիաթներու հազարափերթ ծաղիկն է,
հորիզոնը իր կառոյցէն ազատագրող հրահաւն է,
երկինքներուն աղօթքները պսակող ծիածանն է,
ծիածանին բիւրեղներուն արեգակն է, խոստումն է,
եւ ծիածանը երանգող երանութիւնն է վարդագոյն...
Կոյր չեմ՝
որ տեսնեմ,
խուլ չեմ՝
որ լսեմ.
խուլ եմ
եւ կը տեսնեմ,
կոյր եմ
եւ կը լսեմ,
զի վարդագոյն խորհուրդներով լիացած
ձեր արիւնն եմ բազմագոյն,
զի հորիզոն անշարժութիւնը քանդող
ես վարդագոյն անունին անմար բոց եմ, յարութիւն...

III

Կապոյտէն ճամբայ ելաւ ծովը խորհուրդներուն
եւ առաւօտն այս կը դառնայ իր ձիւնաթոյր սաղմին տուն,
ուր ես կու գամ աւասիկ, գալիք-գալիք հրդեհներէն անանուն,
որ դուն ըլլաս լայնածիր, յարածաւալ լիութիւն,
որ լուացուիմ գոյներուդ աղօթքներով անսայթաք,
հագնիս տեսիլ ու խորհուրդ, դառնաս սիրոյ ծով կրակ...

Ես քնացայ հրաշքի եղանակին մէջ անլար
եւ քու միակ հպումով դարձայ սիրոյ անկանգ լար...

Ես արթնցայ արիւնի մահիճներուն մէջ անծէս
եւ քու միակ օրօրով դարձայ սիրոյ թուղթ հրկէզ,
եւ բոց առին ինծի հետ արեան կարմիր քարտէսին
մոխիրներուն մէջ թաղուած ակունքները գիշերին...
Կանչեցիր զիս՝
քալեցի,
կանչեցիր զիս՝
շաչեցի,
կանչեցիր զիս՝
. . . . . .
կանչեցիր զիս՝
. . . . . .
յետոյ դարձեալ կանչեցիր
եւ ձուլեցիր զիս վճիտ,
ակնավճիտ ու հեղուկ իր կերպարին ետ դարձող
մարմարի պէս սպիտակ,
բոցի նման անյատակ,
պայթումն ինչպէս
սանձարձակ՝
իմ ժանգոտած արիւնին, մկաններուս գիշերին, գիշերներու հեքիաթին...

Եկէ՛ք, եկէ՛ք վարդագոյնին,
որ աւարտեմ պատերազմն այս յարատեւ՝
իմ եւ իմ միջեւ.
անցէ՛ք, անցէ՛ք ուղիներէս վարդագոյն,
որ պսակեմ աղաւնին ձիւն-ձիւն ասպետին հրաթեւ՝
իմ եւ իմ միջեւ.
անցէ՛ք, անցէ՛ք անպայման կատարներէն իմ արիւնին անդեղեւ,
գիշերուան գորշ ծովերէն, ծովերուն ծով լոյսերէն
եւ արեւուն թաւուտքներուն ստուերներէն՝
որպէսզի ընդարձակուի տարբերութիւնը...
իմ եւ գոյներուս ամբաստանութեան միջեւ:

Վարդագոյնին մոլորակէն կը սկսին գիսաստղերը ֆերթուածին, առանց որոնց բառերն երբեք չեն հասնիր իրենց անգիր էութեան, իրենց հրթիռ լիութեան: Վասնզի, այսօր դարձեալ ես ճշմարիտ, ճշմարի՛տ կ'ըսեմ ձեզի, թէ վարդագոյնն է ուղին, միակ ուղին անդրերկրային տեսիլներու առաջնորդող, վարդագոյնն է ճանապարհը մեկնող սիրոյ նահատակներու արեան նաւասարդին եւ բանաստեղծութեան լուսաձայն ցասումին: Ու տակաւին պէտք է ըսել, որ վարդերու վարդ երանգն է հարսանիքը ուխտագնաց մարգարէին սիրահար եւ առողջարար պատերազմն է արիւնին:

Վարդագոյն է խոստովանութիւնը խոստովանութեան:

Վարդագոյնն է ճանապարհը լոյսին,
լոյս է ճանապարհը վարդագոյնին
եւ վարդագոյն է հանդիպման կէտը սիրոյ մարգարէներուն:

Ողջո՛յն կանչիդ վարդագոյն եւ յարութի՛ւն ներկայիդ,
եւ բարութի՛ւն, օրհնութի՛ւն ապագայիդ, գալիքիդ...

Վարդագոյնէն կը սկսի եղանակը յարութիւն
եւ դուն կու գաս, իմ անուն, սիրոյ կարմիր եղանակէն իմաստուն:
— Անկարելի կարելի, ո՛ւր էիր դուն, — հարց կու տամ,
— Քեզի նման միայնակ, հրաշքին պէս եզակի,
աստուածներու մենութեամբ ես լիութիւն կը դառնամ...

Վարդագոյնէն կը սկսի լիութիւնն իմ մի՛շտ, նա՛եւ,
ես զերօ ժամ կը դառնայ,
ան՝ շաղկապը մեր միջեւ,
ես հին բառեր կը սուրամ,
ան համբոյր է մեր միջեւ,
ան գոյներու պինդ կամուրջ է մեր միջեւ,
ան բոյրերու ձիգ կամուրջ է մեր միջեւ,
ան խորհուրդի տաք մագնիս է մեր միջեւ
եւ հրաշքի արգանդ է ջինջ, հրճուալի...
միջեւ... միջեւ... միջեւ... միջեւ... մե՛ր միջեւ...

Կը ջնջէ հորիզոնները իմ եւ իմ միջեւ
ու կը ծնիմ,
կը շանթէ անհաշտ մարտերն սպասումին եւ սպառումին միջեւ
ու կը մեկնիմ իմաստութեան անջրպետին.
անջրպետի կայաններէն վարդագոյն
սիրոյ կեանքը, ժամանակը կը սկսիմ,
սխալներուն կը դարձնեմ դայլայլելու շնորհն իրենց,
արնին ծովուն՝ պար ածելու ուժը անեղծ,

ժայռին՝ նախկին կերպարը իր ցողակայլակ
եւ խաղողին՝ իմաստութեան գինին կրակ...

Ըսե՞մ, ըսե՞մ վարդագոյնին.
— Ածուխին ադամանդահանքերէն կը սկսին վարսերը իմ առաքելուհիին,
— Նարինջին բոյրերու ովկիանէն կը բողբոջի ոսկի ձայնը իմ առաքելուհիին,
— երկինքին կապոյտներէն կ'անհունանայ յաղթ հասակը իմ առաքելուհիին,
— Նռան հատիկներէն կը մարգարտանայ արեան բիւրեղները
իմ առաքելուհիին,
— Ցիներուն անբծութենէն կը ծաւալի կատարելութիւնը իմ առաքելուհիին,
— Արեւուն շարականներէն կը ծիածանուի էութիւնն իմ վարդագոյնին...
Եւ վարդագոյնիս ներկայութենէն,
լռութենէն, ժպիտէն, շշուկներէն, բոյրերէն թռիչք առած՝
ես կը հասնիմ,
կը հասնիմ
իմ հարազատ պատկերին,
կը զօրանամ
կ'այլափոխիմ,
կ'ամբողջանամ
եւ իր գոյնին հրաշազօր երանգներով
կ'ըլլամ վճիտ, հրակարկաչ, անպարտելի,
վաւերագիր եւ մշտազօր կոչումն արեան մարգարէին...

Վարդագոյնը են հրավճիտ ակունքները մութին, վարդագոյնին են ամառներն իր յարդարող հսկումները ձմերուան ձիւն գիշերին, մարգերու լոյս թիթեռներուն վերացումը, հիացումը եւ տօթակէզ այգիներուն զընգզընգոցները ու գինին...

Որովհետեւ գոյներու, զգայնութեանց, խորհուրդի
լուսապայծառ ուղղութիւնները բոլոր վարդագոյնէն կը սկսին
եւ կը յանգին ամբողջական լինելութեան սիրտին մէջ կոյս, վարդագոյն...

Վարդագոյնը խոստովանութիւնն է քերթուածին
եւ բանաստեղծ արիւնին կոչումներու կոչումին
առաքելութիւնն է առաջին...

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Երբ ծիածանն արիւնին
տուայտանքի երկինքներէն ահաբեկ հակի հողին համբերատար քերթուածին՝
զգլխանքի,
հիացումի,
լիացումի խորաններէն վարդագոյն,
այնուհետեւ սարսուռներու արմատներէն, հսկումներու ծէսերէն
եւ իմ արեան անջրպետին անջրպետէն արնագոյն
ծաղկի, ծաղկի, ծաղկի պիտի
գերեզակի եղանակը ձայնաւոր վարդերու գոյն ծնծղաներու խորհուրդին:

Վարդագոյն է ճանապարհը լոյսին,
լոյս է ճանապարհը վարդագոյնին
եւ վարդագոյնն է հանդիպման կէտը սիրոյ մարգարէներուն:

Ծիածանը վարդագոյնին օրհնեա՛լ եղիցի···

ՍԱՐԳԻՍ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

ԽՍՏԱՊԱՀԱՆՋ ՈԳԻՆ

Ճարտարարուեստի ու գիտական նուաճումներու արագընթաց մեր դարուն, երբ լուսին ու լուսնթագ հասնող հրթիռներէն մինչեւ մեր մատներուն միջեւ գտնուող դրիչը ենթակայ են բծախնդիր, ճշգրիտ ու դերազանցօրէն մասնագիտական աշխատանքներու, դժուար է պատկերացնել, որ արուեստը կրնայ մնալ նախնական չափանիշներու քմայքին յանձնուած եւ միեւնոյն ատեն կարենայ արտադրել արդի մարդուն համար ընդունելի գործեր։

Դժբախտաբար, հայ մշակոյթն ու արուեստը, սփիւռքեան մեր պայմաններուն մէջ, նոյն կացութիւնը չեն պարզեր։

Կան անհատական նախաձեռնութեամբ իրագործուած նուաճումներ, բայց միխիթարական բլայէ հեռու են անոնք, երբ արդիւնք չեն հաւաքական ու հետեւողական աշխատանքի մը եւ չեն հեռապնդեր աղգային դիմադիծի մը ինքնուրոյնութիւնը։

Այսպէս, անժխտելիօրէն արուեստի գագաթներ նուաճած մեր մշակութային գանձերը ծամածռուած, քաշքշուած ու խեղաթիւրուած տեսնելու փորձառութի՛ւնն անգամ չի խնայուիր մեղի շատ անգամ։

Նոյնպէս, կը հանդիպինք երբեմն անձերու, որոնք քիլոկրամներով գիրք կը հրատարակեն չողչողուն թուղթերու վրայ, ուր բառերէ զատ ոչ մէկ բանի կը հանդիպի ընթերցողը։ Կայ եւ աւելի տրխուրը, — մեր գրականութեան տիտաններուն գործերը կը վերհրատարակուին հոս կամ այլուր, առանց սակայն արժանանալու իրենց արժէքին ու փառքին վայել բծախնդիր հոդածութեան։ Հազուադէպ չեն այն առիթները, երբ մենք դառնութիւնը կ՝ունենանք հանդիպելու հրականերու գործերուն նկատմամբ ցուցաբերուած անփութութիւններու։

Առհասարակ այսպէս է Սփիւռքի պարզած պատկերը եւ շատ տարբեր չէ կացութիւնը Հայրենիքի մէջ, հակառակ անոր, որ հոն պետական լայն կարելիութիւններ ու միջոցներ կան։ Երբեմն դիտումնաւոր կերպով եւ երբեմն թափթրփածութեան իբրեւ հետեւանք, Հայրենիքի հրատարակութիւններուն մէջ եւս կը հանդիպինք կամայականութիւններու, որոնք, անխարդախ գինիին ջուր խառնելու պէս, անպայմանօրէն կը պղտորեն հարազատութիւնը գրական մեր ղտարիւն գոհարներուն։

Իրերու այս դրութեան մէջ, «Բագին», իր տասնութամեայ կեանքի ընթացքին, իր միւս առաքելութիւններուն կողքին՝ որդեդրեց ու պահեց բծախնդրութեան, խստապահանջութեան ու մասնագիտական մակարդակ մը պահելու հետեւողական քաղաքականութիւն մը, որուն խստութիւնը պարտադրած է նախ ինքն իրեն՝ իր սեփական բիւրեղացումը ապահովելու համար։ Անիկա այն քիչ հրատարակութիւններէն եղաւ, որ հարկ եղած պարագային ունեցաւ ինքնաքննադատական ելոյթներ իր սիւնակներուն մէջ, մատնանշեց թիւրիմացութիւններն ու սպրդած վրէպները, գերագոյն նպատակ ունենալով հայ մշակոյթի բաղինը անաղարտ պահել եւ ամէն բանէ վեր համարել մեր մեծասքանչ լեղուին ճշգրտութիւնն ու մաքրութիւնը։

«Բագին»ի 199 համարներէն գրեթէ իւրաքանչիւրին մէջ ընթերցողը կը հանդիպի սիւնակի մը, էջի մը կամ տասնեակ մը էջերու վրայ տարածուած յօդուածի մը, ուր առարկայական մօտեցումով մատնանշուած են հայոց լեղուին ու հայ դրականութեան հանդէպ եղած մեղանչումները, բլյան անոնք մեր դրականութեան մեծերուն լուսաւոր գործերուն վերհրատարակութիւններուն թէ նոր գրողներու երկերուն մէջ։

Սփիւռքի պարագային, անփուքթութեան մթնոլորտի մը մէջ, քիչ չեն այնպիսի փաստեր, ուր կը հանդիպինք որոշ հեղինակի մը կենսագրական տեղեկութիւններուն մէջ անտրամաբանական վերազրումներու, կամ՝ յայտնի գրողի մը նշանաւոր մէկ երկին հրատարակութեան վայրին ու թուականին մասին առատ սխալներու, իսկ հայրենիքի մէջ լոյս տեսած գործերուն պարագային, աւելի շատ են թոյլ տրուած թիւրիմացութիւնները, գիտական լրջութիւն ենթադրող աշխատանքներու մէջ շատ յաճախ կը հանդիպինք առարկայականութեան ու բծախնդրութեան այնպիսի՛ բացերու, այլափոխումներու կամ յապաւումներու, որոնք չեն կրնար հանդուրժելի ըլլալ:

Այս բոլորին հանդէպ «Բագին», իր գոյութեան առաջին օրէն սկսեալ, որդեգրեց աչալուրջ հսկողի դեր մը եւ, իր կարելիութեան սահմանին մէջ, տեւաբար մատնանշեց որոմը՝ ցորենի արտին մէջ, ճիգ ըրաւ մաքրել որոմը, իր նկատողութեան տակ ինկած բոլոր պարագաներուն, հայ գիրն ու գրականութիւնը ակնածանք պարտադրող բարձունքի մը վրայ տեսնելու առաջադրանքէն մղուած:

Անկասկած որ «Բագին»ի այս անզիջող ու վճռական կեցուածքը սանձեց շատ մը կամայականութիւններ, մղելով հրատարակչատունները, միութիւնները թէ անհատները աւելի պատասխանատու վերաբերումներու:

Իր տեսողութեան դաշտին մէջ ինկած դրական կամ լեզուական որեւէ սայթաքումին առջեւէն՝ «Բագին» ուս թօթուելով չանցաւ, այլ՝ ճշդրտութեան ու ճշմարտութեան սիրոյն, նկատուած մեղանչումներն ու վրիպումները յանձնեց ընթերցողին ուշադրութեան, լծուելով համբերատար ու անձանձրոյթ պըրպտումներու, կարդացուած գիրքերու վերհրատարակութիւնները վերստին կարդալու գնով: Ճիշդը հաստատելու այս նախանձախնդրութեամբ ծնած են այդ յօդուածներուն ու նշմարներուն իւրաքանչիւր հատուածն ու տողը:

Բայց ասկէ առաջ, նման երեւոյթներու դիմաց՝ ուշագրաւ եղաւ «Բագին»ի ցուցաբերած խօսքի խիզախութիւնը:

Այսպէս, երբ Շահան Շահնուրի պէս գրող մը, իր «Նահանջը առանց երգի» հատորին հայաստանեան վերհրատարակութեամբ խեղաթիւրուած փորձառութիւնը պատմած ատեն կը տատամսի ու բառերը կը ծամծմէ, «Բագին» տասնութ լայնածաւալ էջերու վրայ, կ՚ընդվզի՝ Սփիւռքի գրականութեան այդ եզակի նուաճումը «ներքին սպառման ապրանք»ի վերածած տխուր բարքերուն դէմ, արտասահմանեան հարազատ տպագրութենէն ու հայաստանեան այլափոխուած օրինակէն բերուած առարկայական փաստերու դումարով մը:

Փաստերու նոյնպիսի շարքերով եւ նոյն անկեղծութեամբ՝ «Բագին» հայ ընթերցողին ուշադրութեան յանձնած է ընդվզեցնող ուրիշ երեւոյթներ, անպատասխանատու վերաբերումները կարգ մը մարդոց, երբ անոնք մեր գրականութեան մեծերուն գործին ու վարկին մասին պէտք եղած բծախնդրութիւնն ու ակնածանքը չեն ցուցաբերած, ինչպէս է պարագան, օրինակ, Ստեփան Գուրտիկեանի, երբ ան Յակոբ Օշականի երկերուն ու կեանքին առընչուած իրականութիւնները արձանագրելու ատեն ագիտութեան փաստեր ցոյց կու տայ:

Շարքը երկար է օրինակներուն: Այս մարզին մէջ կան մէկ պարբերութեամբ տրուած խմբագրական նոթերէն մինչեւ քսանի չափ էջեր հաշուող հարիւրաւոր յօդուածներ, որոնք բոլորն ալ կու տան խուզարկումի եւ ճշմարտութեան հանդէպ անզիջող կեցուածքի մը անվիճելի ապացոյցը:

Բայց այդ բոլորին հետ ու բոլորէն վեր, հայ գրականութեան համար աւելի կարեւոր բարիք մը եղաւ բծախնդրութեան ու խստապահանջութեան ա՛յն ոգին, զոր «Բագին» ստեղծեց ընթերցողին եւ գրական երիտասարդութեան մօտ:

Ա. Ա.

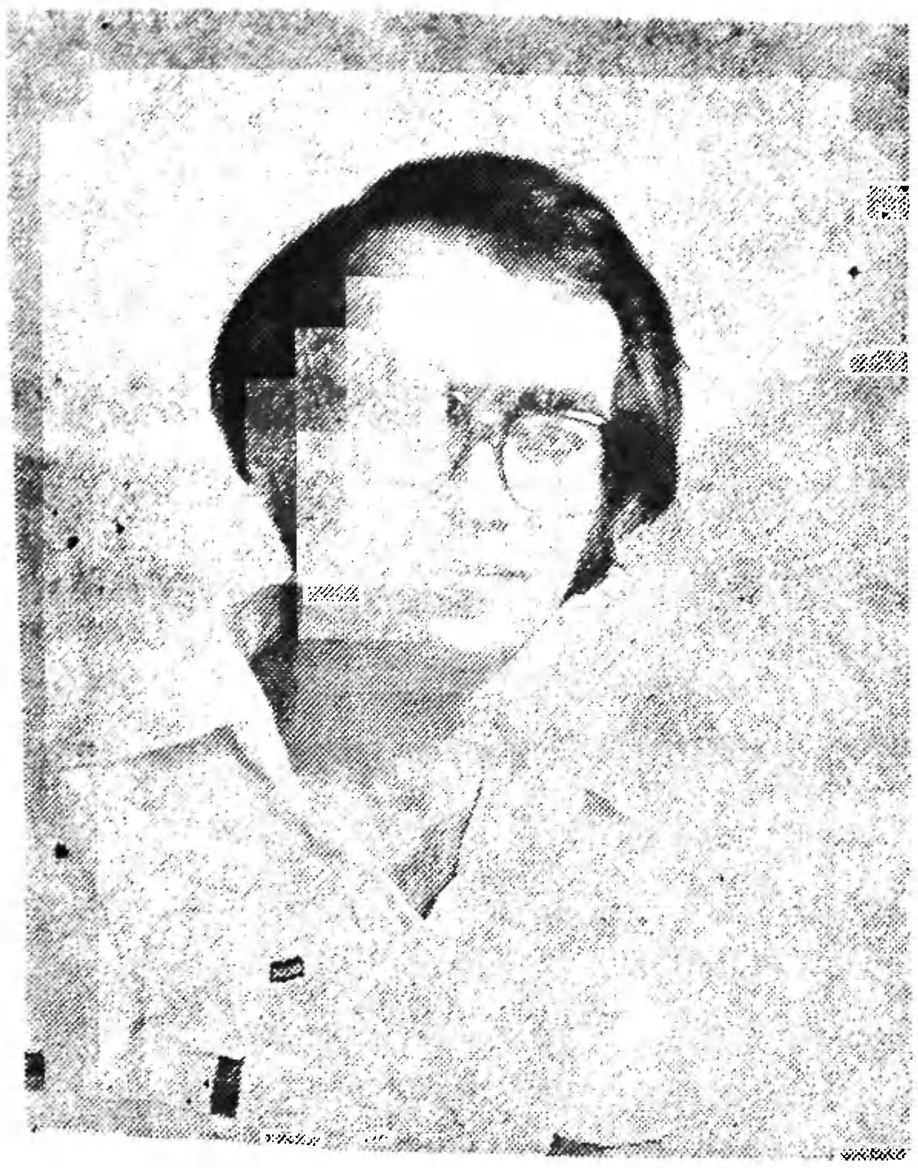

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ.— *Ծնած է Հալէպ, 1951ին։ Նախակրթութիւնը ստացած է Պէյրութի ազգային վարժարաններուն մէջ, երկրորդական ուսումը՝ «Սոֆիա Յակոբեան» գոլէճ, իսկ բարձրագոյն ուսումը՝ Հայկազեան գոլէճ, ստանալով պսակաւոր արուեստից տիտղոսը։*

Ներկայիս մաս կը կազմէ «Բագին»ի խմբագրութեան։

1979ին լոյս ընծայեց բանաստեղծութիւններու իր առաջին գրքոյկը՝ «Կորիզ»։

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ

Ով Մատռնա
անձրեւներու եւ ջուրերու,
մարմինս արդէն
գարունններուն կը սպասէ
եւ չորցած է
Անոնց ճերմակ յապաղումէն.
արդէն աչքերս չեն լուար,
ոչ ալ լեզուս
կամ մատներս։

Ով Մատռնա քարայրներու,
այստեղ միայն ժայռեր են,
անխօս ժայռեր,
ուր բրածոյ ձեւեր կան միայն,
բրածոյ ձուկ, բրածոյ վարդ՝
աւազային
ժամանակին։

Ով Մատռնա
հասկերու եւ երգերու,
հատիկները ցորենի
լեցուցած են բերնիս մէջ,
որ չպռատամ ու չխօսիմ։
Պէտք է շահիմ
գինը հացին
եւ կամ մեկնիմ...
Հիմա ցորեն
կայ բերնիս մէջ,
նաեւ դրամ, չորցած արիւն։

Ով Մատոնիա
կրակներու, գիշերներու,
ցուրտը արդէն
թափանցած է միսերէս ներս,
իսկ գիշերներն՝
կոշմարներու
առագաստներ են լայն բացուած.
հոն՝ տակաւին,
կը վրնջէ ձին խռղխռղուած
եւ կրակը
գիշերուան մէջ,
յասմիկ ինչպէս,
լուռ չի բացուիր՝
ջերմացնելու:

Ով Մատոնիա
պաստառներու,
դէմքդ մեղմ ու
խաբկանքով լի,
հետզհետէ կը ճաթռտի,
կ'աղաւաղուի, ոչինչ կ'ըսէ
կը կորսուի...

ՈՒՂԻ

ԷԶՐԱ ՓԱՈՒՆՏԻՆ

Ամենադաժան եղանակին էր,
երբ ճամբորդելու պարտաւորուեցանք:
Բեռնատար ձիեր կը սայթաքէին:
Անզգայ ոտքեր, կարմրած մատներ:

Գիշերները իջեւաններ կը փնտռէինք:
Ճարճատիւնին, բոցերուն տակ խարոյկներուն,
մեր դէմքերը կը դառնային անիրական...
Կը փնտռէինք՝ դիմագիծերն մեր իսկական:

Իսկ երբ հասանք, առաւօտուն՝
սառած էին նուրբ փերթերը յասմիկներուն,
տեսողութիւնը պարզ էր սակայն՝
յայտնութեան պէս —

Յստակօրէն կը գծուէին
հովիտները հեռակայ;
ետին ձգուած ճամբաները անկարելի,
ուր միշտ քեզմէ բաժին մը կար,
իւրաքանչիւր քայլափոխի:

ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Ց. ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ

200ՐԴ ՄՂՈՆԱՔԱՐԸ

Գրական-գեղարուեստական հանդէսների կեանքում դրեթէ տասնուհինգ տարիների գոյութիւնը բաւական մի կարեւոր նուաճում է, եւ այս ոչ միայն հայկական, այլեւ՝ միջազգային առումով։ Վերջին տասնամեակում ակնառու եղանք եւրոպական ու ամերիկեան գրական բազմաթիւ պարբերականների փակման, մեծ մասամբ ի հեռուստոն նիւթական դլխապտոյտ պատճառող աղբակների։ Իսկ սփիւռքահայ իրականութեան մէջ դեռ չծաղկած թօշնում են մեծ յոյսերով հրապարակ եկած հանդէսները՝ արնուեռականից բացի, ընթերցողների պակասութեան պատճառով։ Նման պայմաններում եղակի երեւոյթ է «Բագին»ի յարատեւումը, նոյնիսկ լիբանանեան տագնապի ամէնից դժնդակ շրջանում։ Հրաշքի վերագրելուց առաջ, պիտի կենտրոնանայ ա՛յն գործօնների վրայ, որոնք մղիչ ուժը հանդիսացան «Բագին»ի յարատեւ երեւման։ Առաջին հերթին, պատիւը դնում է խմբագրութեան եւ իր շուրջ համախմբուած մտաւորական այն հոյլին, որոնք իրենց հոգեմատոյր ճրագը վառ պահեցին, երբ ամէնուր սպառնում էին դորշ ամպերը։ Հաւատքի հարց էր՝ լինելու ու չլինելու խնդիր։ Կար նաեւ գոյութենական վիստիկը, կեանքի յաղթանակը մահուան դէմ, յարատեւելու սրբազան կիրքն ու գրականութեամբ խաւարը նուաճելու անխախտ վճռականութիւնը։ Եթէ լինի արուեստ, կը լինի նաեւ կեանք։ Եւ հակառակը։ Սփիւռքը չէր կարող առանց «Բագին»ի գոյատեւել։ Արդէն մենք, ովկիանոսից այս կողմ, երկար մղձաւանջ տարեցինք։

Եւ այսօր «Բագին»ը հասել է իր 200րդ մղոնաքարին՝ հրապարակ հանդիսանալով գրական մի ամբողջ սերունդի եւ թրծման քուրայ դառնալով երիտասարդ նոր ուժերի համար՝ անհանդիսա, որոնց, երբեմն խարխափելի, սակայն միշտ առոյգ ու արկածախնդիր։ Անցեալի նուաճումները գնահատելով հանդերձ, յոյսի ու մտահոգութեան առանցքը մնում է ներկան։ Դասընթացները, որչափ էլ դժուար, ենթակայ են գունաթափման։ Իսկ անցեալի փառքով ապրելը սեղքայլ է, մի տեսակ դաղջ թմբիր, որը մահուան անարն է ստեղծագործութեան։ Այն՝ ինչ առաւած է, այլեւս հանրութեան սեփականութիւնն է։ Գրո-

ղը այլեւս որեւէ առընչութիւն չունի նրա հետ: Նա այժմ կանգնած է չհերկուած նոր գաշաի առջեւ:

Այսօր «Բագին»ը հասել է մի նոր գագաթնակէտի՝ որպէս յենարան ունենալով 200 բազմազան համարներ, իւրաքանչիւրը մի–մի սիւն ա՛յն իւրայատուկ կառոյցի, որը կոչւում է սփիւռքահայ գրականութիւն ու իմացական շարժում: Դասականի հետ ամսագիրը ըեմ է հանդիսացել նոր խօսքի, նոր շարժումի: Միջազգային գրականութեան արձագանգի հետ զուգընթաց՝ առաջին անգամը լինելով «Բագին»ը իր էջերը բացել է լիբանանեան ու արաբական գրականութեան առջեւ: Այնտեղ են հնի հետ նորը, ֆրանսահայն ու պարսկահայը, ամերիկահայն ու աշխարհահայը, երէցն ու կրտսերը, արեւմտահայն ու արեւելահայը: Հայ ստեղծագործ միտքը:

Նոր մղոնաքար արձանագրած լինելով հանդերձ, տակաւին երիտասարդ է «Բագին»ը, մշտանորոգ ու թարմ՝ լի ակնկալիքներով ու խոստումներով: Այնտեղ, ուր խենթութիւն կայ՝ սլէտք է լինի նաեւ կշիռ, որովհետեւ առանց մէկի՝ միւսը դատապարտուած է մոլորութեան: Առանց դասականի պատուանդանի՝ նոր խօսքը անհիմն է, եթէ նոյնիսկ յաւակնութիւնն ունի խորտակելու դասականի կուռ ամբարտակները: Արդէն համակ ստեղծագործութիւնը արկածախնդրութիւն է դէպի անյայտը, պայմանով սակայն, որ խօսքը բխի փորձառութեան ակունքից, թէկուզ որչափ էլ արտառոց լինի փորձը, այլապէս բառերը կորցնում են իրենց խորհրդանշական իմաստը, յաւագոյն դէպքում դառնալով անյարիր դոյների շառաչ: Խիզախութիւն, այո՛: Որոնում, այո՛: Այո՛ նոյնիսկ անհեթեթութիւնը, եթէ այդ է նպատակը, սակայն երբեք անհեթեթութիւն, եթէ այդ չէ բանաստեղծի նպատակը: Այլ խօսքով՝ վերացական գոյականին համադրել նիւթական գոյականը, որովհետեւ այսպէս թէ այնպէս, մեր գործը այս աշխարհի հետ է, երբ ածականից առաջ գոյականն էր իշխում:

Եւ քանի դեռ «Բագին»ը կը մնայ թատերաբեմը սփիւռքահայ բազմերկրեայ ու բազմադիմագիծ գրողների, ապա բոլոր գրաւականները կան, որ այն ո՛չ միայն պիտի յարատեւի, այլեւ՝ գրական նոր մղոնաքարեր պիտի կերտի իր դժուարին ճանապարհում:

Իր 200ոդ քայլը տյդ է ապացուցում:

Յ. ԿԱՐԱՊԵՆՑ

ՆԱԶ ՏԷՐ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ.— Ծնած է Թբիլիսի, 1951ին։ Նախակրթութիւնը ստացած է Գէյրութի ազգային վարժարաններուն մէջ. երկրորդական ուսումը՝ «Սոֆիա Յակոբեան» գոլէճ։ Տարի մը հետևած է Գէյրութի «Համազգայինի հայագիտական հիմնարկին դասընթացքներուն։

Այժմ կ՚ապրի Գէյրութ եւ կը պաշտօնավարէ Ազգային «Սուրէն Խանամիրեան» գոլէճին մէջ։

Ունի արձակ էջերէ կազմուած հրատարակեալ հատոր մը։

ԴՈՒՌԸ

Բացուեցաւ տունը փողոցէն անջատող եռամաշ դուռը։ Գետին ինկած չոր տերեւները խշշացին անոր փէշերուն տակ ու կծկուեցան։ Հրաչ, ձեռքը դրան հանգչեցուցած՝ կանգ առաւ։ Ամրան տօթը հանգչած էր հանդարտ յետմիջօրէին վրայ։ Քիչ անդին, ծաւալուն լռութեան մէջ՝ երկարած էր փիւնիկեան ծանր ու մաշած քարերով կառուցուած իրենց տունը։

Միտքը սահեցաւ տունէն ներս։ Ներսի պատերուն զարնուող խլացուցիչ ադմուկը տակաւին կ՚արձագանգէր ականջին մէջ։ Հօր ձայնը իջած էր հոգիին խորը ու գինք վերածած ոչնչութեան։ Ատելութիւն մը ծնած էր իրենց միջեւ։ Տունը, որ տարիներու ընթացքին մաշած էր իր անուշին հետ, այժմ փշոտ թուփի մը նման կը կանգնէր իր հոգիին դէմ։

Հեռուէն՝ բարեւելով անցան դրացի Սամիրն ու Ճորնը։

Ցիշեց մանկութիւնը։

Էրբանանի ծոցին բացուած այս գիւղին մէջ իր աչքը բացած, մերկ ոտքերով դրացի լակոտներուն հետ խաղալով հասակ նետած, գիշերները աղուէսներու առնոցին խորհրդաւորութեան ունկնդրելով քուն մտած պատանին, հեռադիտակ կապուած էր այդ հոգին, չրջապատին։ Զորին բոյրը, բացուող առաւօտեան հեշտ գոյները, անցնող-գացող գիւղացիներու՝ իրենց քարի ու բեւեռանձ գէմքերով, կը սահեցնէին ընդհանուր ներդաշնակութիւն մը, պատնայով իր աչքարհին մեծ մասնիկը։ Կը զգար այլափոխումը բնութեան գոյներուն. մերթ աչքերուն դէմ կը բացուէր վառ կանաչը, մերթ մելամազոտ աչնան գեղնութիւնը, մերթ անմեղութիւնը ձիւնին ու հանգստութիւնը չոր ամրան։ Կը զգար ծառերուն մերկութիւնը իր հոգիին մէջ, անձրեւին ու կար-

կուտին ուժգնութենէն սարսափահար տուներուն պաղատագին կանչը, եւ գիւղացիին խաղաղ դէմքին գծագրուած կեանքի կարօտը, մահուան ու ծընունդին միջեւ տարածուող խորհրդաւորութիւնը անոր:

Այսպէս ապրեցաւ տունէն դուրս, իսկ ներսը՝ տարօրինակ, արտասովոր բան մը, դրացի աուներուն մէջ չտեսնուած, չնշմարուած, գոյութիւն չունեցող երեւոյթ մը, որ կը փոխանցուէր իրեն օրէ օր, ծնողքին հոգիէն, շարժումներէն, բառերէն:

Հոն, իրենց տան պատէն կախուած գալուկ լուսանկարները վշտալի անցեալէն իրականութիւն մը կը կրէին՝ յոգնած գիմագիծերու եւ սարսափահար հայեացքներու անորոշութեան մէջ յամեցող: Անապատի աւազներուն վրայ ծարաւէն մահացած իր մեծ մայրը, Թուրքերուն կողմէ գնդակահարուած իր մեծ հայրը կարծես անաւարտ խօսքեր կը փսփսային իրեն ամէ՛ն անգամ, որ իր հետաքրքիր նայուածքը կը նետէր անոնց վրայ. Իր հայրը մանիկ մըն էր անոնցմէ, անորոշ տեղէ մը երկարող, մութ անցեալի մը ծնունդը: Հետզհետէ նկարներն ու անոնց չունչը կը ստեղծէին աշխարհ մը, անիրական ըլլալու չափ հեռաւոր ու անգոյն: Աշխարհ մը, որ կար ու չկար, որ գծագրուած ու կենդանացած էր տան սեմէն ներս միայն, օրըստօրէ այդ տունը անջատելով գուրսի աշխարհէն:

Դուրսը՝

Փիւնիկեան այս թաւշային հողաշերտը, չօշափելի ու իրաւ, ջերմ ու առինքնող, որ կը ժպտէր իրեն, մինչ իր մատղաշ հոգին կը զգար սիրոյ առաջին յոյզերը: Ու սէրը կեանքն էր, արտաքին աշխարհի գրաւչութեամբը օծուն, դիւզի շարժումին, երաժշտութեան, մեղմութեան ու փոքր աղջիկներու ամօթխած ժպիտներով ջերմացած:

Հրաչ աւելի ուժգին սեղմեց դուռը: Փորձեց շարժել, ամբողջութեամբ բանալ ու դուրս ելլել, սակայն մատները անշարժացան ու սառեցաւ վայրկեանը: Այժմ ենթագիտակցութիւնը բաժնուած էր իրմէ եւ դուրսը ներսէն անջատող դուռը կը դառնար խոչընդոտը իր ու փողոցին միջեւ...

Պատկերացուց հայրը՝ ջարդէն ճողոպրած այն մարդը, որուն ժպիտին տակ կը քողարկուէին անապատի աւազներուն մէջ երկարած ոսկրակոյտեր: Անոր շրթներէն կը լսուէր ձայնը ըիւրաւոր մեռեալներու եւ շարժումներուն ընդմէջէն կը վերածնէր պատմութիւն մը: Այս յոգնած ու տժգոյն մթնոլորտով կը ծածկուէին տան պարապութիւնները: Եւ մինչ Հրաչ օրերուն հետ կ՚երկարէր ապագային բացերն ի վեր, հայրը կը խորասուզուէր իր պատմութեան գիրկը: Այս քաոսին մէջ տուայտող իր հոգին կը խոցուէր զգացումներէ, որոնք հատուած առ հատուած կը բանային երեւակայութեամբ գծագրուած, աճած ու ճիւղաւորուած անցեալի աղօտ ուղին:

Եւ երեւակայութիւնը անվերջ պարան մըն էր, որ կը քակուէր ու կը քակուէր՝ զինք նետելով գիրկը լայն, ծաւալուն, համատարած ու անվերջ աշխարհի մը՝ հեռաւոր ու արեան հարազատութեամբ շաղախուած, ուր իր հոգին կը ձգուէր անծանօթին փնտռտուքով: Եւ անծանօթը ծնունդ կու տար իր տխրութեան՝ հեռաւոր սիրոյ, ժպիտի ու ջերմութեան աւիշներ փոխանցելով իրեն, համադրելով զինք այն միջավայրին, որուն ներկայութիւնը չօշափելիօրէն կը զգար, կ՚ապրէր: Իսկ յետադարձ ակնարկին մէջ ընդարձակուող անցեալը կը ցնդէր իր նայուածքին տակ՝ զինք վերածելով անգոյ ներկայութեան մը:

Ինչպէ՞ս կ՚ապրին թիթեռները մայրամուտէն ետք:

Հրաչ ձեռքը հեռացուց դուռնէն: Ուզեց նստիլ հոն՝ փողոցն ու տունը

իրարմէ բաժնող դրան ճիշդ մէջտեղը, ստուերի մը պէս, որ կ'արգիլէ շարժումը մարմիններու՝ ներսէն դուրս, դուրսէն ներս, նման իր հոգիին, որ կը խռովէր ներքին հրդեհներէն ու կը դողդողար արտաքին ցուրտէն: Նստեցաւ գետին՝ իր մանկութիւնն ու պատանութիւնը յիշեցնող խռովայոյզ շարժումով մը: Նստեցաւ՝ իրեն հետ առօրեայ ծանր բեռը շալկած, նստեցաւ՝ մինչ ականջին տակաւին կը հնչէր ձայնը հօր, պատերուն զարնուող արձագանգը իր ձայնին, որ հոս ու հոն բախելով՝ հետզհետէ կը ծաւալէր ու կը տարածուէր իր հոգիին մէջ:

Ձայնը իրեն հետ կը յուզէր յուշեր եւ փոթորիկէն ետք ծնող հանդարտութեան մը պէս իր դէմ կը պատկերանար Խատիժան, աղբիւրը իր խռովքներուն, տագնապներուն, հօրը զայրոյթին, մօրը սարսափին: Ա՛ն՝ որուն մէջ կը մարմնաւորուէր իր կենդանի սէրը: Տեսաւ զինք, նախ՝ իր դոյներով, կորութիւններովը մարմինին, ապա՝ անհուն ժպիտովը ու բոցավառութեամբը հրակէզ աչքերուն, որոնք արեւելեան բոյրերուն կախարդանքն իսկ էին: Զգաց բոյրը արեւէն հրկիզուած անոր մարմինին, որ մերթ կը ձգուէր գէպի հեռուները եւ մերթ կը մօտենար:

Գետին նստած՝ պատկերացուց անոր տունը: Արաբական տեսակ մը բուրմունքով ողողուած. խրճիթ մը, որ հեշտ ու հաղորդական զգացումով մը կը պարուրէր իր հոգին, երբ ամէն անգամ ոտք կը դնէր անոր սեմին: Խատիժան՝ լերան կողէն ծնած այդ աղջիկը, որ իր վրայ կը կրէր հարազատ գոյները հողին, ու իր ժպիտին մէջ կ'արտացոլար անմեղութիւնը եղնիկներուն, կ'ալեկոծէր իր հոգին՝ ամէն օր քիչ մը աւելի ուժգին:

Այսպէս սկսաւ տառապանքը:

Թաղէ թաղ, տունէ տուն, անկիւնէ անկիւն շրջեցաւ փսփսուքը անոնց սիրոյ, մինչեւ որ հասաւ իրենց տունը ու սահեցաւ պատերէն ներս, ալեկոծելով սրտերը: Այդ օր, Հրաչ կորսնցուց իրականութեան ու իր միջեւ երկարող թելը: Առաջին անգամ ըլլալով՝ տան պատերը ցնցուեցան հօր ձայնին ուժգնութենէն: Սենեակի պատերէն կախուած անցեալի նկարները լեզու առին ու խօսեցան, այպանեցին զինք, պոռացին ու խոժոռ դէմքերով մօտեցան իրեն: Անոնց հետ յարութիւն առին բոլոր մեռելները, որոնց մասին լսած էր յաճախ, առաւօտեան աղօթքին ու գիշերուան օրօրին հետ: Տունը դարձաւ աղբիւրը ցաւին, եւ երբեմնի այդ ջերմ ու հարազատ անկիւնը դուրս վանեց զինք՝ նետելով Խատիժային գիրկը:

Կոթնեցաւ դրան: Արեւին ջերմութիւնը հանգչած էր մարմինին վրայ: Գիւղացիք հեռացած էին վողոցէն: Հայրն ու մայրը տունն էին: Մտաբերեց անոնց վինակը, իրարու դիմաց նստած, խոժոռ ու հեռուն նետուած նայուածքներով, որոնց մէջ երկարած է օտարութեան գիրկը նետուող իրենց զաւկին սարսափը:

Յիշեց, թէ այսօր այցելուներ պիտի չունենային: Քաղաքը ունէր քանի մը հարազատներ, որոնք լեռնային օդին կարօտցած՝ կու գային այս կողմերը: Այն օրերուն, տան ներքին դոյնը կը կրկնապատկուէր եւ իրեն կը ներկայանար քիչ մը աւելի հայերէն խօսելու առիթը: Երբեմն ալ իրենք կ'ինչնէին քաղաք: Մնացեալը գիւղն էր, իր մեծ աշխարհը, հո՛ն՝ ուր թեւ առին իր երազները, եւ լսեց «Եա լէյլի»ները, ձմրան երկար ու կախարդական գիշերներուն նման: Եւ այդ բոլորին հետ սիրեց Խատիժան, կարծես ան մարմնացումն ըլլար այդ ամէնուն — գիւղին, անմեղութեան, երաժշտութեան: Անոր հմայքը թռիչք կու տար իր երեւակայութեան, արեւածագին հետ կը զգար անոր քայլերը փոշոտ արահետի եզրին եւ, իրիկնամուտին, հետքերը հալածելով՝ ինքզինք կը ձուլէր անոր մարմինին ու հոգիին:

Սիրոյ հետ կը ծնէր նաեւ ատելութիւնը։ Ծնողքին մօտ կը փչրուէր իրենց երազած զաւկին պատկերը։ Խատիժան կը կանգնէր իրենց միջեւ՝ խորտակելով անոնց երջանկութիւնը, ալեկոծելով տունը։ Տարիներու ընթացքին անոնց կառուցած ինքնուրոյն աշխարհը այսօր կը խորտակուէր, յանձնելով Հրաչը կենդանի աշխարհին, որ կը պարփակէր զինք իր մէջ։ Ու աշխարհը Խատիժան էր, չօշափելի, վարակիչ։

Մթնոլորտին մէջ ծնած հակասութիւնը, տան ու դուրսի աշխարհին բախումը հետզհետէ կը փոթորկէր իր հանգիստ օրերը։ Անցեալի խաղաղ օրերուն կարօտը կը սահէր իր յիշողութենէն՝ հին երազի մը պէս։ Ալեկոծումին մէջ երկընտրող իր հոգին կը քայքայուէր հետզհետէ, կորսնցնելով իր լարերուն թրթռացումը եւ սէրը. օրըստօրէ ան աւելի կը մերկանար։ Խատիժայի ու իր միջեւ երթալով կը տարածուէր թանձր մշուշ մը, որ մարմնաւորումն էր իր անցեալին։ Ան կու դար՝ սահելով պատմութեան անդոյն էջերէն, կենդանի ներկայութեան մը պէս ուժեղ ու խօսուն։ Առաջին անգամ ըլլալով՝ անցեալը գոյն կ՚առնէր ու կը շնչէր իր մէջ, հո՛ն՝ իր ու Խատիժայի միջեւ տարածուող մշուշին մէջ։ Հետզհետէ ազջիկը կը պարպուէր իր բովանդակութենէն, վերածուելով չօշափելի ներկայութեան մը։

Անդին գիւղը կը կորսնցնէր իր հմայքը։ Հրաչի համար կը մարէին բոլոր գոյները. կը լռէին երբեմնի կանչերը, կը չքանային աչքերուն դէմ բացուող գիծերը երջանկութեան, եւ իր մէջ կը ծնէր հեռանալու անծանօթ զգացում մը, շրջապատն ու ինքզինք մոռնալու պապակ մը։

Այսէս սկսաւ հեռացումը գիւղէն։ Ընկերոջը՝ Սամիրի հետ յաճախուղղուեցաւ քաղաք ու սկսաւ մտերմանալ անոր անկիւններուն։ Պէյրութ՝ փոքր ու դաժան այդ քաղաքը, իր այլանդակութիւններով, աղմուկով, խիտ շէնքերով ու հոծ բազմութեամբ սկսաւ հրապուրել զինք։ Քաղաքէն վերադարձին, գիւղի հանդարտութիւնը կը խորտակէր իր ալեկոծ հոգին, որ այժմ կը թռչէր աղմուկին, իրարանցումին, փարթամութեան ու խորութեան հետ։ Բազմութեան մէջ քալելու, մարդոց շունչն ու շարժումը իր մէջ զգալու, ինքզինք անոնց մէջ ցրուելու տրամադրութենէն զսպանակուած՝ իր նայուածքը կը նետէր գէպի անյայտ հեռուներ...

Հրաչ շարժեցաւ տեղէն։ Փողոցէն անցնող սեւ կատու մը փորձեց մօտենալ իրեն, քանի մը քայլ առաւ, յետոյ՝ ետ դարձաւ, մագլցեցաւ իրենց տան ցանկապատէն, քալեց՝ այդ բարձրութենէն վար նայելով, կեցաւ, ուզեց վար նետուիլ, չնետուեցաւ։ Կրկին քալեց ու յանկարծ դուրս ցատկեց։ Ինք հետեւեցաւ շուարուն կատուին քայլերուն ու մէջը ծնաւ անորոշութեան զգացումը։ Որքա՜ն նմանութիւն կար այժմ իր ու անոր միջեւ։

Ընդոստ ոտքի ելաւ ու վայրկեան մը կեցաւ։ Շարժումին մէջ վերակենդանացան քիչ առաջուան ձայները։

Ցիշեց հօր բարկութիւնը, ազգարարութիւնը, Խատիժայէն հեռանալու սպառնալիքը, քաղաքի ճիրաններուն չյանձնուելու թելադրանքները։ Անոնք անժամանակ, սպառած ու հինցած երգի մը տպաւորութիւնը կը ձգէին, երբ ան կը յիշէր, թէ իր հոգիին մէջ արդէն մեռած է ամէն ինչ, անկենդան ներկայութիւններու վերածուած են ե՛ւ Խատիժան, ե՛ւ գիւղը, ե՛ւ օտարութեան մէջ հաստատուած այս միայնակ տունը։

Այժմ, դրան մէջ կանգնած, դատարկութեան զգացումը վոխանցուեցաւ իրեն, այնքա՛ն ուժգին, այնքա՛ն մերկացնող, այնքա՛ն սարսափազդու։ Հո՛ն՝ դրան կողէն կախուած, զգաց, որ ինք կայ ու չկայ, թէ կը շնչէ, սակայն չ՚ապրիր, թէ կանգնած է, բայց ոչինչ կը զգայ շրջապատէն։

Թերեւս այժմ եղանակը փոխուած է ու աշնան տերեւներ կ'իյնան ծառաւ հողին վրայ:

Թերեւս ձմեռ է ու բուքը իրեն հետ կը տանի հետքերը աշնան:

Թերեւս կէսօրը հալած է ու արեւը կը մխրճուի հանդաարտ ծովեզրն ի վար:

Հաւանաբար կիրակի է եւ գիւաղցիք հագուած-շքուած կը վազեն եկեղեցի կամ սգալով կը հետեւին յուղարկաւորներու թափօրին:

Թերեւս անոնք կը բարեւեն ու կը խօսին իրեն հետ կամ կը ժպտին եթերային քնքշութեամբ:

Թերեւս խատիժան իրեն կը մօտենայ, ոտաբոպիկ ու կիսամերկ մարմինը հովին յանձնած եւ ձեռքերը իր ուղղութեամբ երկարելով կը ժպտի թաւշային կարօտով մը:

Թերեւս ներսը հայրն ու մայրը մահացած են խոժոռ դէմքերով:

Թերեւս իրենց տան պատերէն կախ՝ դեղնած, փոշոտած նկարները կենդանացած են ու կը պարեն պարտէզին մէջ կամ կու լան ջերմ գիրկընդխառնումներով:

Կատուն, վերջապէս, վար ցատկեց, շարժելով կայունութիւնը իրեն: Հրաչ սթափած՝ քալեց կատուին հետքերէն: Ան հիմա կ'ուղղուէր դէպի տուն: Քայլերը տատամսոտ էին, նայուածքը ունէր մանուկի մը անմեղութիւնը, եւ ներաշխարհը՝ դատարկութիւնը ալեկոծող հոգիներու:

Քալեց դէպի հոն, ուրկէ ծնունդ առած էր իր երկուութիւնը:

Քալեց՝ իր մէջ պարփակած կարօտը հարազատ տան կանչին:

Քալեց՝ ուսերուն վրայ ծանր անցեալի մը ցրտութիւնը:

Քալեց՝ աչքերուն մէջ գրկած խորտակուած մանկութիւնն ու պատանութիւնը:

Քալեց՝ ու երեւակայութեան մէջ ծնան աշխարհներ անհնաւան, հեռաւոր:

Հրեց տան դուռը:

Համատարած լռութիւն:

Հայրը անշարժ նստած էր անկիւն մը:

Մայրը կը քնանար՝ աթոռին վրայ երկարած:

Երեքը զգացին իրարու ներկայութիւնը, բայց ո՛չ ոք ուղղակիօրէն նայեցաւ դիմացինին:

Հրաչ մտաւ իր սենեակը:

*
* *

Իրիկնամուտին, պայուսակը ձեռքին մէջ սեղմած՝ Հրաչ վար կը սահէր գիւղի նեղ արահետէն: Այս իր վերջին քայլերն էին ա՛յն հողին վրայ, ուր սպառած էր տարիներու իր կեանքը: Վերջին ակնարկ մը՝ մաշող մայրամուտին:

Անդին՝ տան դրան առջեւ կանգնած, կարօտի աչքերով, իր կորսուող քայլերուն հետեւող հօր ու մօր սրտերուն մէջ կը ծնէր փլուզումը: Տարիներու անոնց տանջանքը փոշիի նման կը ցնդէր Հրաչի ոտքերուն տակ: Անոնց յոգնած աչքերը տղուն անհետացող քայլերուն մէջ կը տեսնէին իրենց անցեալի պատկերը, երբ միայնակ ու շուարած, տատամսոտ ու անորոշ քայլերով կը բացուէին աշխարհին...

ՆԱԶ ՏԷՐ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

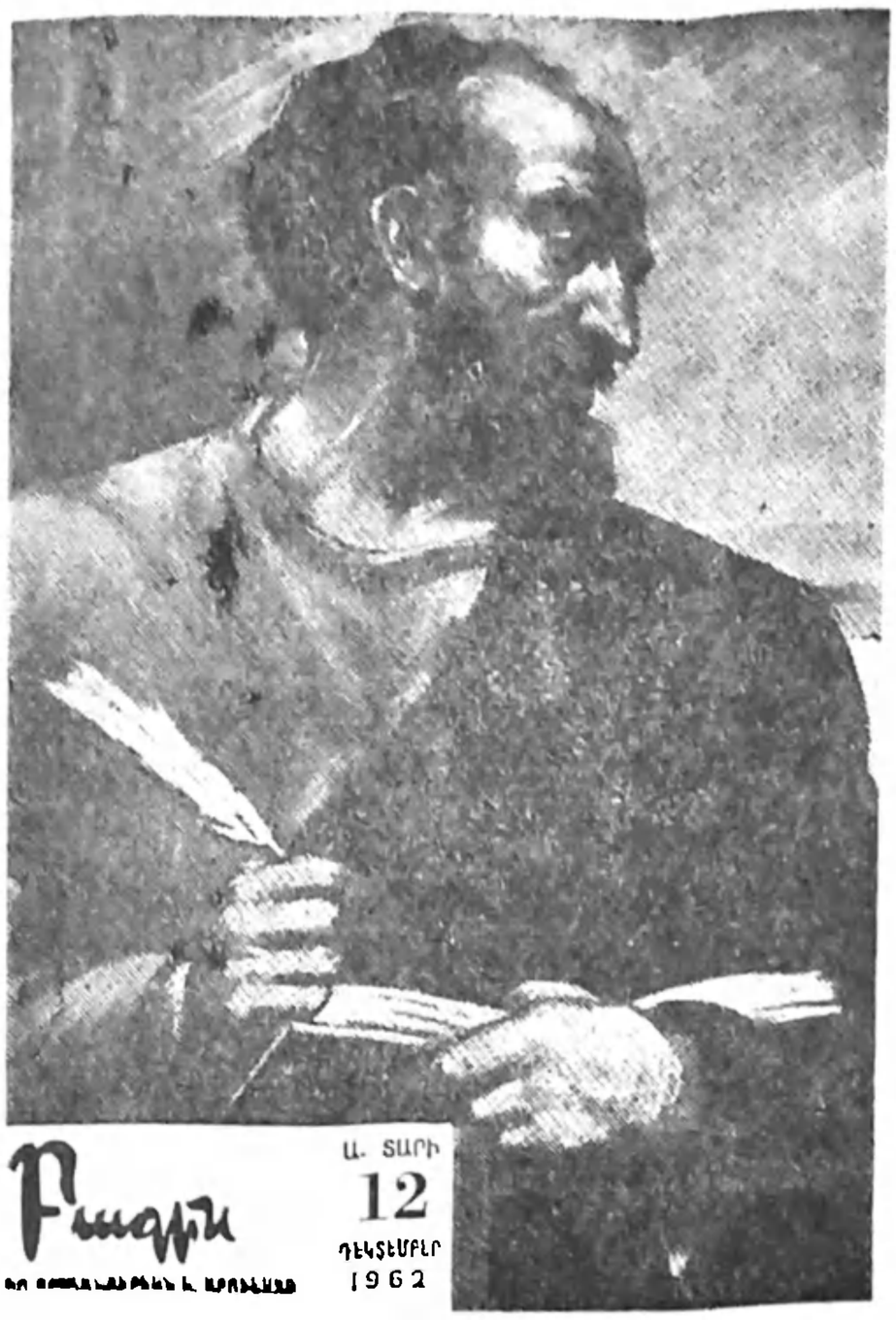

ԲԱԳԻՆ Գ. ՏԱՐԻ 1964 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԹԻՎ 5

«ԲԱԳԻՆ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿՆԵՐԸ

Օղոստոսի ներկայ համարով «Բագին» ամսագիրը կը թեւակոխէ իր դրական-գեղարուեստական առաքելութեան 200րդ հանդրուանը: Սոյն թուական պատկերը կը հանդիսանայ վկայութիւնը ա՛յն իրողութեան, թէ հակառակ դժնդակ պայմաններուն, անիկա ո՛չ միայն կրցաւ դիմադրել տասնեւուք տարիներէ ի վեր, այլեւ՝ վերանորոգել ինքզինք, դրական նոր եւ նորագոյն տուեալներու բարենպաստ կարելիութեամբ:

Իր սովորական համարներէն անկախ, ամսագիրը ցարդ լոյս ընծայած է տասնեւեօթը բացառիկներ, որոնք զլխաւորաբար կը նշեն պատմական երեւոյթ մը կամ իրադարձութիւն մը (Եղեռնի ոգեկոչում, Հայաստանի Հանրապետութեան 3իսնամեակ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան 80ամեակ), կը ներկայացնեն հայ դրողները՝ իրենց դրական ամբողջական դիմագիծով, եւ կը վերագնահատեն հայ դպրոցին դերը՝ իր գոյութեան հոլովոյթին ընդմէջէն:

Այսպէս, Եղեռնի 3իսնամեակի եւ Վաթսունամեակի գոյդ առիթներով պատրաստուած բացառիկները ո՛չ միայն կը փորձեն կատարել վերարժեւորումը նահատակ դրագէտներու ստեղծագործական վաստակին, այլեւ ցոյց կու տան, թէ արարք դրողներ եւ մտաւորականներ ինչպէ՞ս կը դրսեւորեն իրենց համակրանքը հանդէպ հայութեան եւ Հայ Դատին, թէ՝ հայրենի ժողովուրդը սիրոյ եւ ակնածանքի ինչպիսի՛ անվերապահ արտայայ-

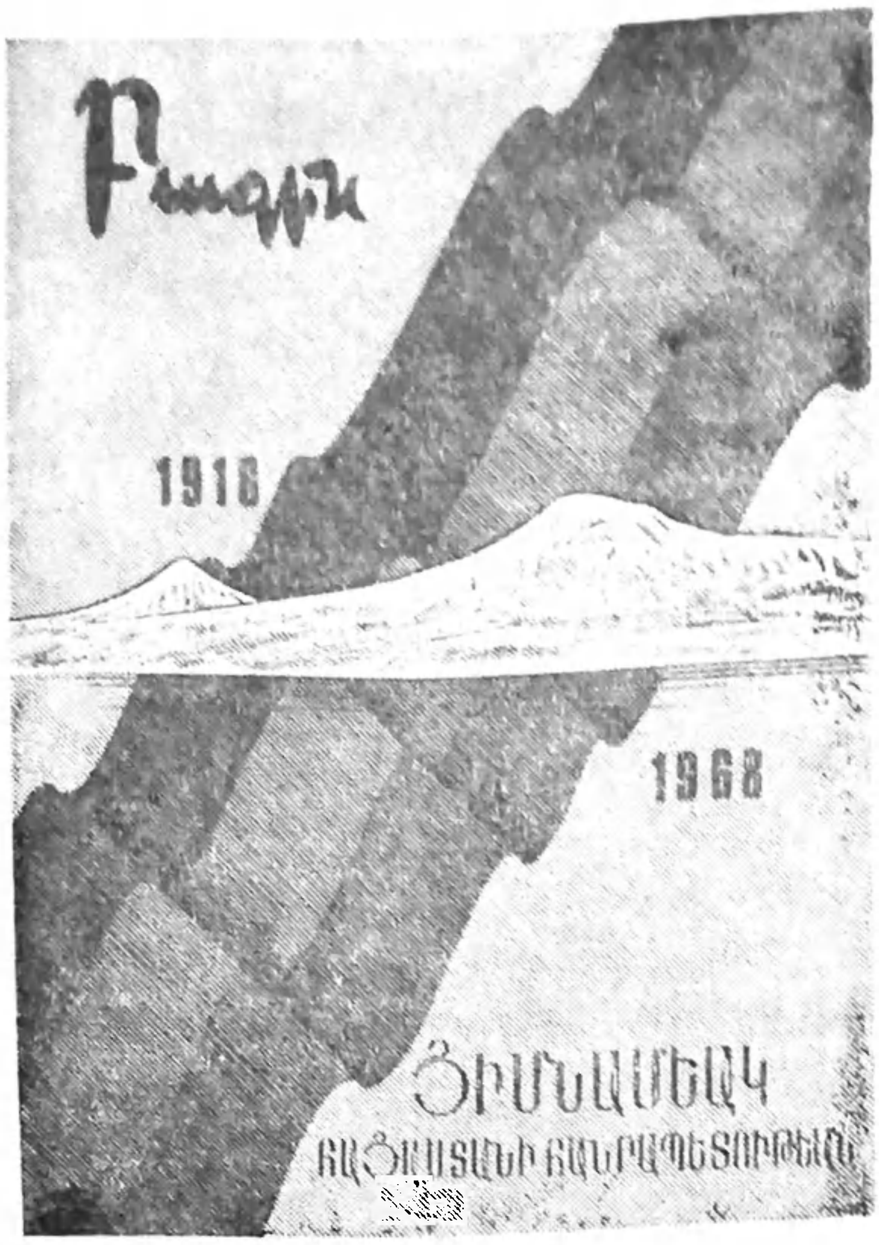

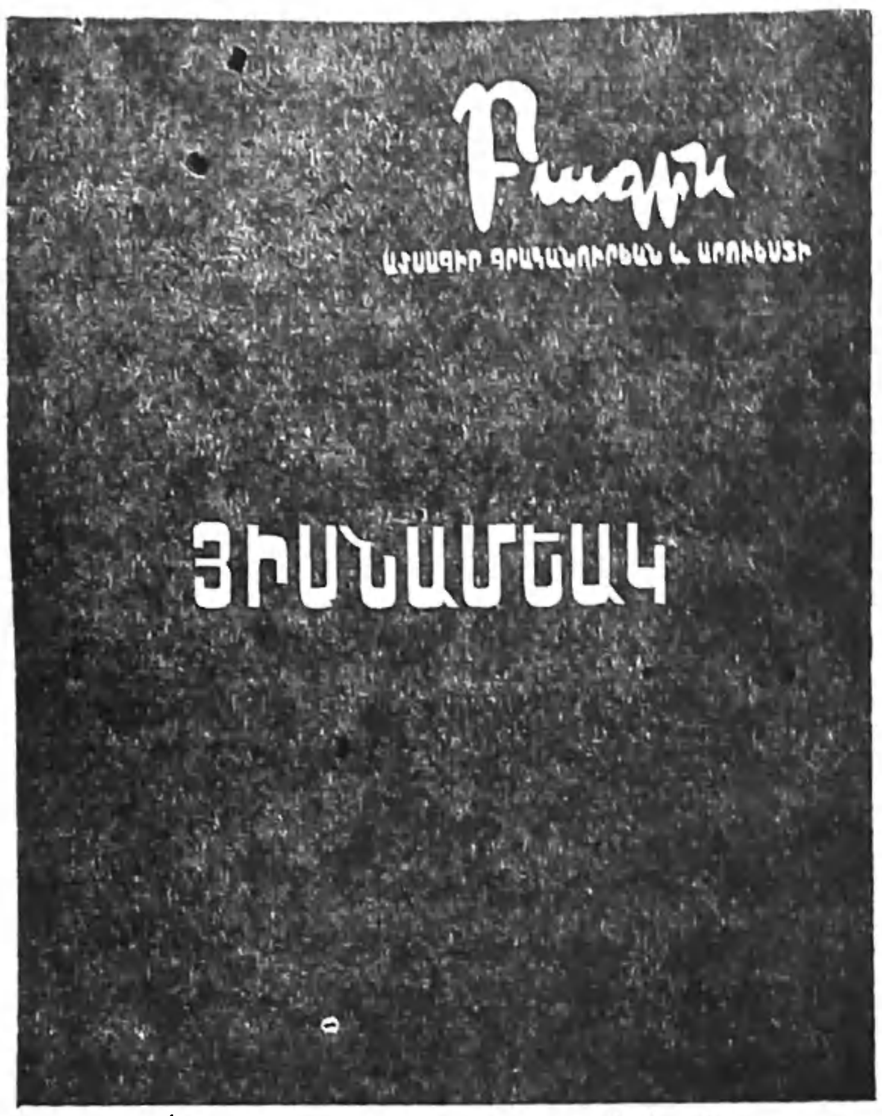

Դ. ՏԱՐԻ, ԱՊՐԻԼ-ՄԱՅԻՍ 1965, ԹԻՒ 4-5

տութեամբ կ՚ոգեկոչէ իր նահատակ հայրերուն յիշատակը, թէ՝ օտար ոստաններուն, միջազգային համբաւի տիրացած հայ արուեստագէտներ ինչպէս հաւատարիմ կը մնան դեռ իրենց արեան ձայնին, թէ՝ կեանքը եւ մշակոյթը ջարդարարի ինչպիսի՛ հոդեբանութեամբ կ՚ըմբռնէ թրքական ախտադին մտայնութիւնը։

Հայաստանի Հանրապետութեան 8ամեակին եւ Հ. 8. Դաշնակցութեան 80ամեակին նուիրուած բացառիկները

գրամական միջոցներով, տպատրաստելու թէ յուշարարական էջերով կը փոխանցեն Մայիս 28ի խորհուրդը եւ կը դրատուեն այն յարմարագոյն դիրքը, զոր Գոյնակցութիւնը կատարեց իր 80ամեայ յեղափոխական գործունէութեանց ընթացքին։

Յարելեանական հանդիսութեան թէ մահուան առիթներով հայ գրողներու կեանքին եւ գործին անդրադարձող բացառիկները կը յատկանշուին այն իրողութեամբ, թէ անոնք ընթերցողի դիտակցութեան կը յանձնեն տուեալ հեղինակին կեանքին եւ գրական վաստակին ամբողջական պատկերը՝ ամփոփ ուսումնասիրութիւններով, յուշերով եւ միայութիւններով բովանդակուած։

Ծննդեան կամ մահուան 1500ամեակներու, 250ամեակներու, 100ամեակներու, 80ամեակներու, ինչպէս նաեւ տարեվերջներու եւ յոբելենական առիթներու յաջորդաբար լոյս ընծայուեցան Ս. Մեսրոպին, Սայաթ-Նովային, Յակոբ Օշականին, Համաստեղին, Աւետիս Ահարոնեանին, Եդուարդ Պօյաճեանին, Պետրոս Դուրեանին, Եղիշէ Չարենցին նուիրուած բացառիկներ եւ հաւաքական նկարագիր ունեցող երկու ուրիշներ, առաջինը՝ Կոմիտասին, Յով. Թումանեանին, Լեւոն Շանթին եւ Երուանդ Օտեանին նուիրուած, եւ երկրորդը՝ Վահան Թէքէեանին, Զապէլ Եսայեանին եւ Սիամանթոյին։

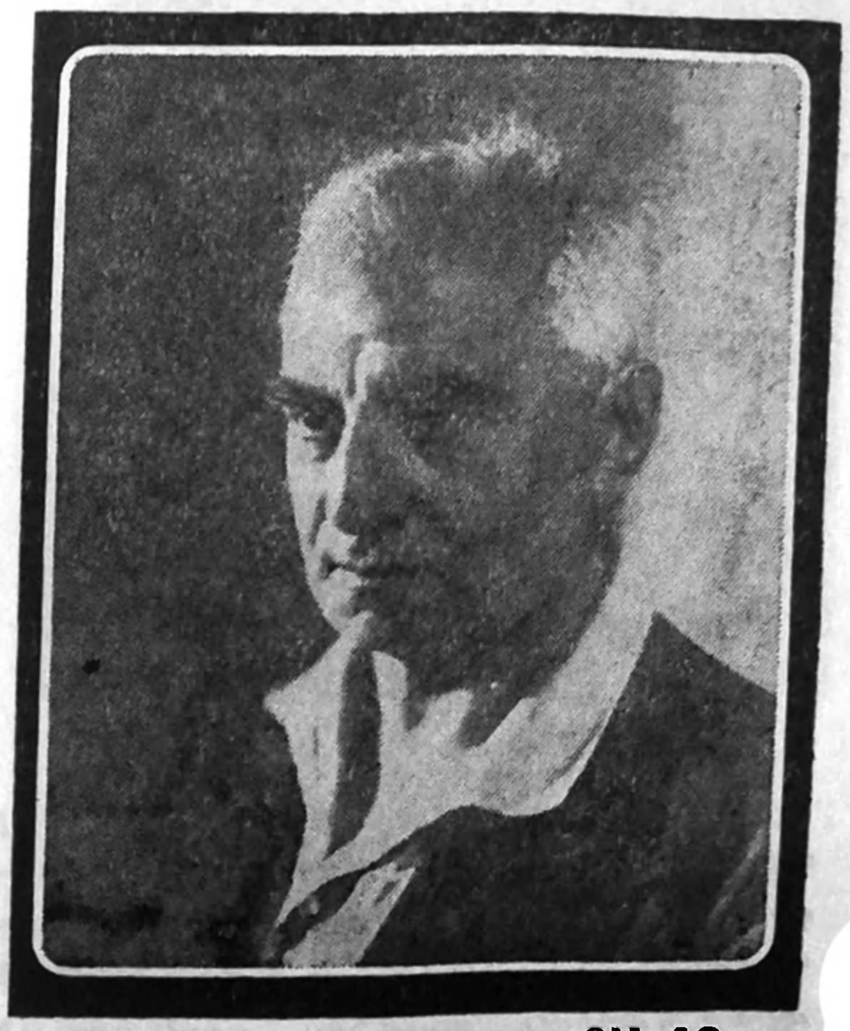

Հայ դպրոցին եւ ուսուցիչին նուիրուած բացառիկով, կը ծանօթացուին հայրենիքի թէ գաղթաշխարհի մէջ հիմնուած այն կրթական օճախները, որոնք դարաշրջան մը ամբողջ նպաստեցին հայեցի դաստիարակութեան։ Կը վիայակոչուի վաղանդը այն որակաւոր ուսուցիչներուն, որոնք սասնամեակներու անձնդիր ծառայութեամբ հայոց լեզուի եւ հայ դպրութեան լոյսը ջամբեցին պատանի հոգիներուն։

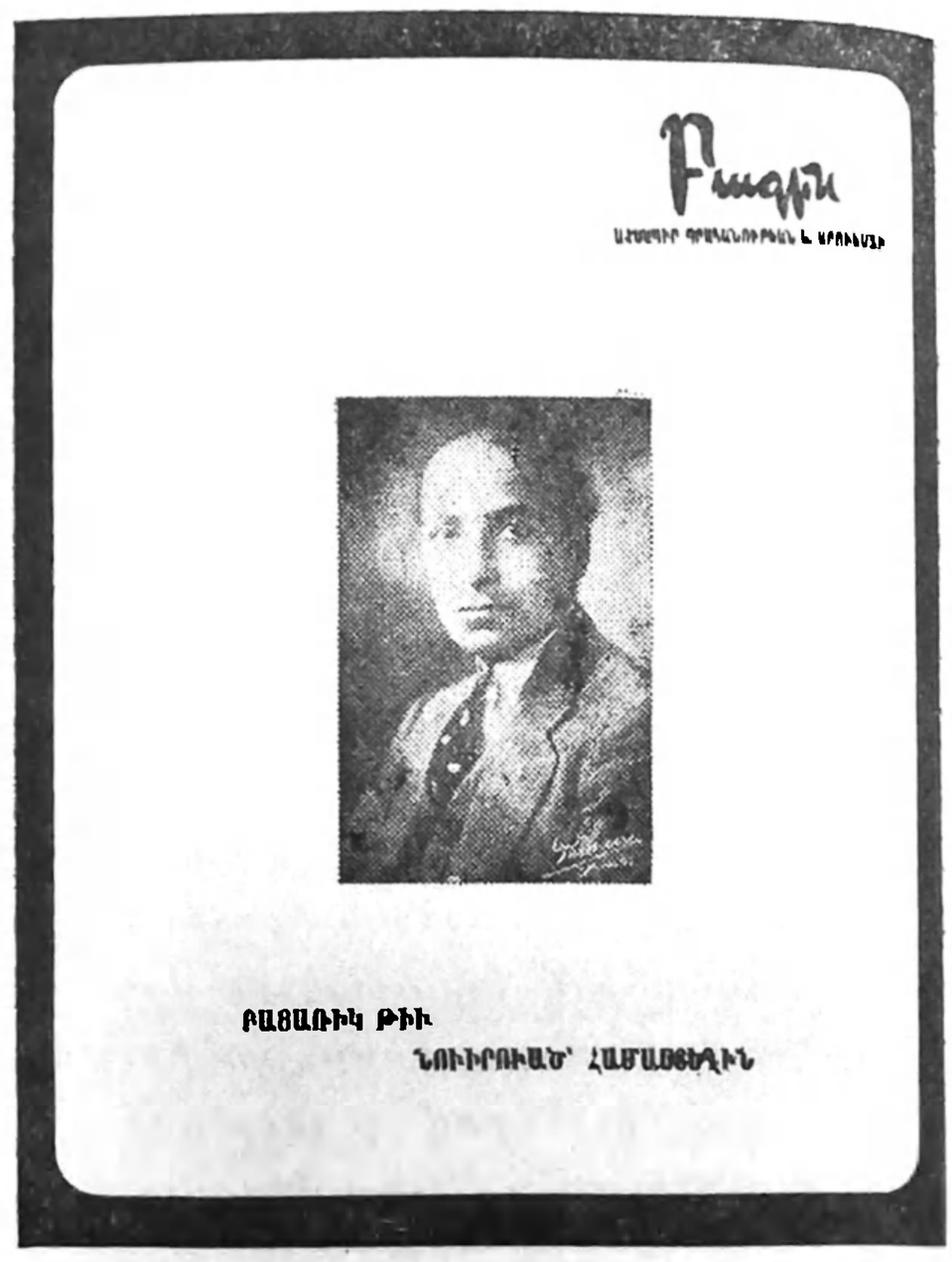

ԲԱԳԻՆ Ե. ՏԱՐԻ 1966 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԹԻՒ 1

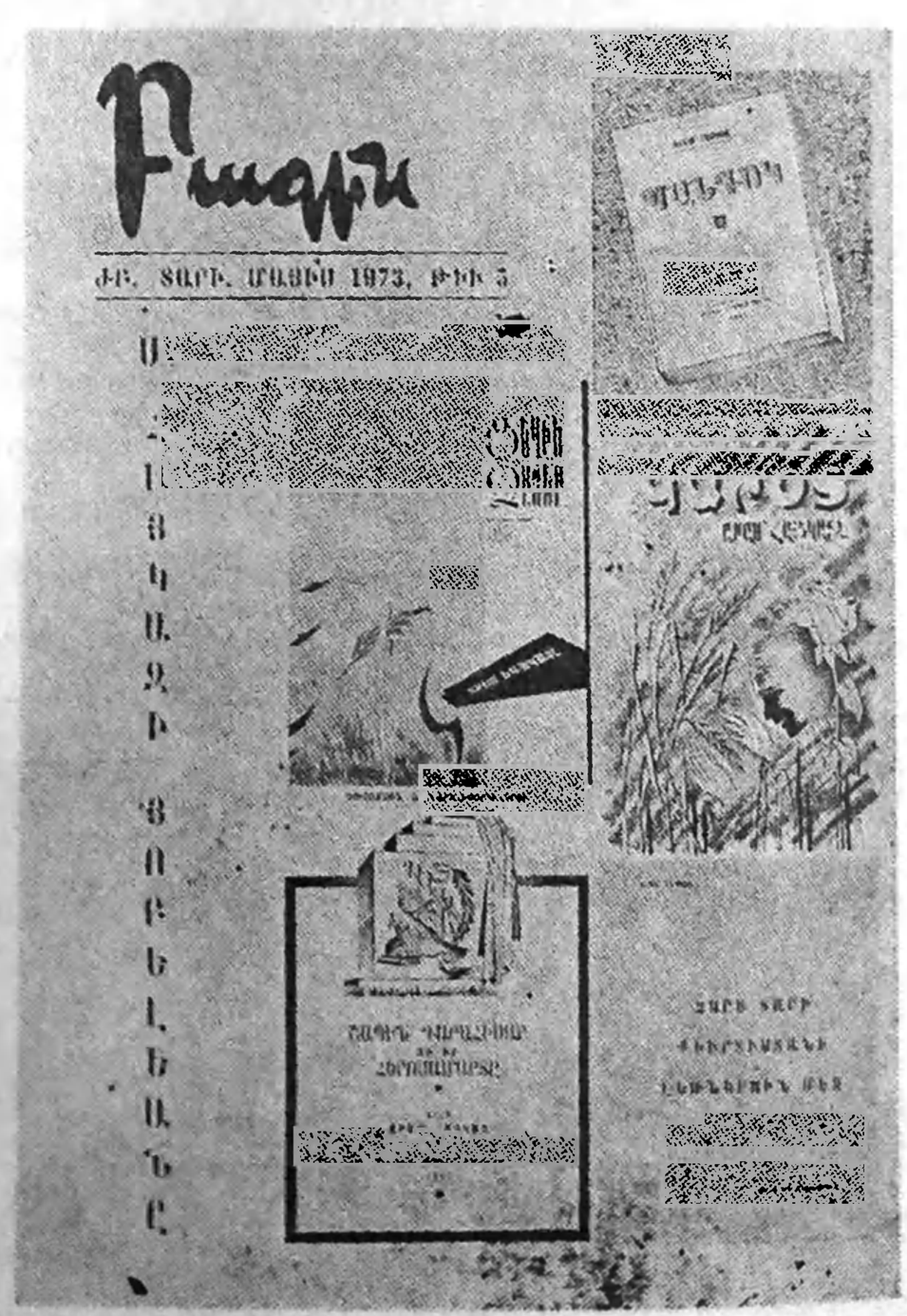

Կը բաւէ արագ ակնարկ մը նետել այդ բացառիկներէն որեւէ մէկուն բովանդակութեան վրայ, եւ մեզի համար հասասատ եւ անվիճելի ճշմարտութիւնն պիտի դառնայ բազմիցս դրսեւորուած ա՛յն համոզումը, որ «Բագին»ի բացառիկները միայն մշակութային խրախճանքներ չեն, այս աշխարհէն առյաւէտ բաժնուած կամ հայոց աշխարհը իր յաւերժական դանձերով առաւել հարստացուցած վաստակաշատ հսկայի մը հսկայութիւնը մեծարելու յարգանքի տուրք

չեն միայն, այլ՝ «Բագին»ի հանդանակը լիրողութեան թարգմանող անվերապահ գործն են, կոչումը։

Առարկայական մօտեցման, խղճամիտ ուսումնասիրութեան, ամբողջական նըւիրումի եւ ամբողջութիւն դարձած արժէք մը իր ամբողջութեամբ լուսարձակի տակ առնելու նախանձախնդրութեան մէկ խօսուն ապացոյցն է արդարեւ բացառիկներուն որակական եւ քանակական աճը։ Եթէ առաջին տարիներուն, «Բագին»ի բացառիկները կը բաւականանային ամսագիրին ութսուն էջերով, հետագային՝ խմբագրութիւնը պիտի ստիպուէր աճեցընել եւ նոյնիսկ կրկնապատկել այդ բացառիկ համարներուն էջերը՝ իր կատարած պրպտումներուն եւ աշխատակիցներուն ցուցաբերած անվերապահ խանդավառութեան արդիւնքը հանդիստացող յօդուածներուն ծաւալուն թղթածրարը ընթերցողին սեփականութիւնը դարձնելու նախանձախնդրութենէն մըղուած։

Այդ իսկ պատճառով, մնայուն արժէքի մը տուեալներով յաղեցած այդ բացառիկները ամէնօրեայ աղբիւրներ են է՛ւ հայ մտաւորականութեան, է՛ւ հայ մամուլին համար։ Եւ երբ մեր մամուլն ու մտաւորականները այսօր ուսումնասիրութիւն մը կատարելու աշխատանքին կը ձեռնարկեն, հասկնալի է, որ անպայման ղիմեն նաեւ խնդրոյ առարկայ դրադէաը կամ երեւոյթը իրենց բոլոր երեսներով ընդգրկած «Բագին»ի բացառիկներուն։

Իրենց դեղարուեստական արժէքէն անկախ՝ «Բագին»ի բացառիկները կը յատկանշուին ա՛յս արժանիքով նաեւ, արժանիք մը, որ դիւրութեամբ ստացուող երեւոյթ մը չէ, այլ հեաեւողական, ամբողջական, անսակարկ եւ աքնաջան աշխատանքով ձեռք բերուած նուաճում մըն է, ամէնօրեայ կենդանութեամբ բաբախող աշխոյժ գոյութիւն մը՝ բոլոր օրերուն համար։

Բ Ա Գ Ի Ն Ե. ՏԱՐԻ 1966 ԱՊՐԻԼ.-ՄԱՅՍ. Թիւ 8-9

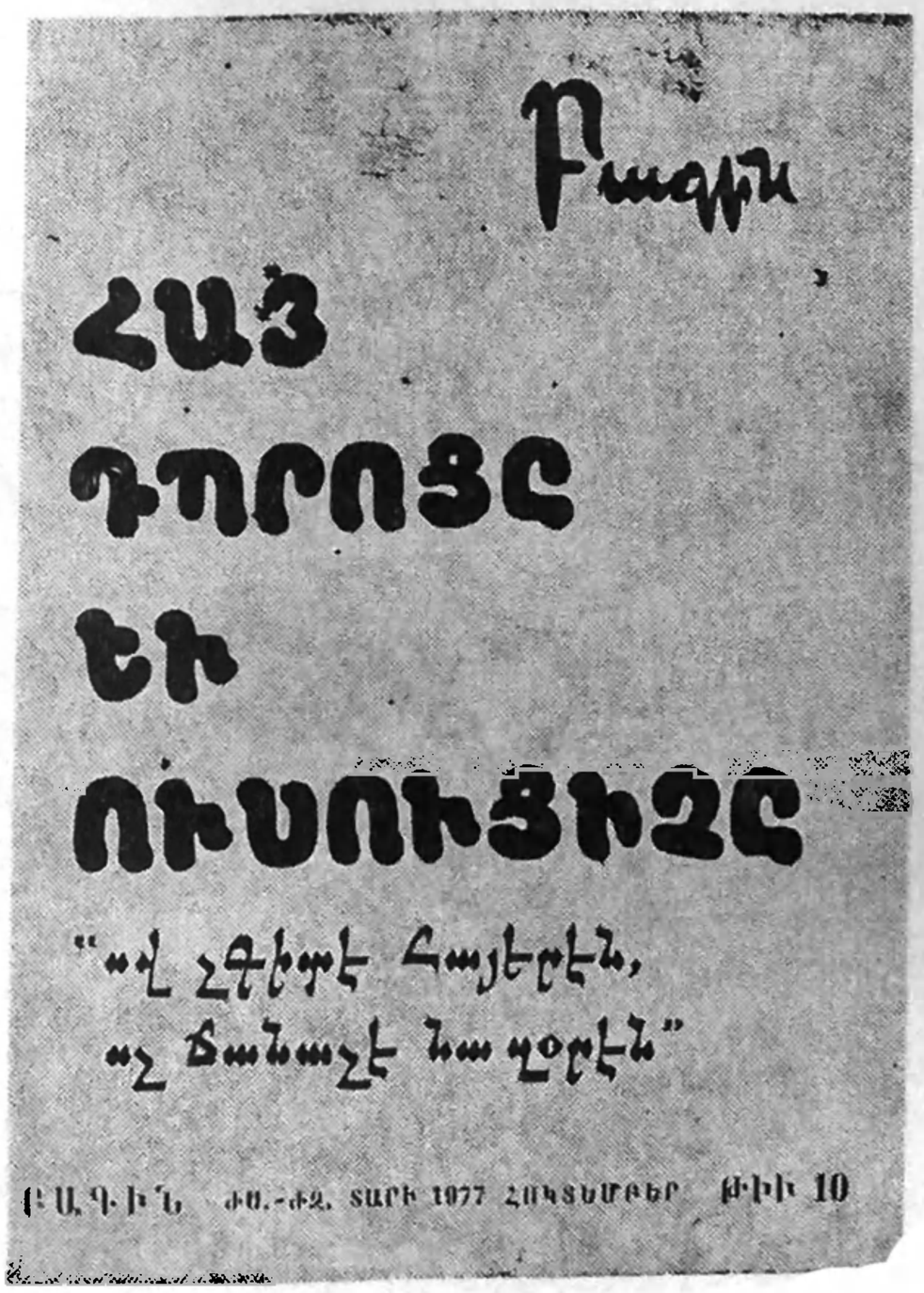

Այս դնահատանքը, ի հարկէ, միայն խմբագրութեան չի վերաբերիր, այլ կ'երթայ նաեւ տարեց թէ երիտասարդ բոլոր աշխատակիցներուն, որոնք ոդեւորութեամբ եւ մեծ աշխատանք պահանջող պրպտումներով՝ միշտ բերած են իրենց մասնակցութիւնը, առանց որուն, այս բացառիկները, անկասկած, բան մը պիտի կորսնցնէին իրենց շահեկանութենէն ու դրաւչութենէն:

Անկախ տարբեր առիթներով լոյս ընծայուած յիշեալ տասնեւեօթը բացառիկ համարներէն, «Բագին» ցուցաբերած է նաեւ յատուկ շահագրգռութիւն հայրենի թէ սփիւռքահայ երիտասարդ դրողներու նկատմամբ:

Այսպէս, ամսագիրի 1971 տարուան Սեպտեմբեր–Հոկտեմբեր միացեալ համարը, իր հիմնական երկու բաժիններուն առաջինը յատկացուցած է հայրենի երիտասարդ դրողներուն՝ «Հայաստանի երիտասարդական բանաստեղծութեան առարկայական պատկերը» խորագիրով, ուր ի յայտ կու դան իրենց կենսագրական ամփոփ գիծերով, ստեղծագործական իւրայատկութիւններով եւ իւրաքանչիւրի մասին երէց դրողներու կողմէ կատարուած վկայութեամբ՝ Դաւիթ Յովհաննէս, Յովհաննէս Գրիգորեան, Ջուլիետ Գրիգորեան, Արմէն Մարտիրոսեան, Աբաեմ Յարութիւնեան, Արտակ Ոսկանեան, Եուրի Սահակեան, Հենրիկ Էդոյեան եւ Անահիտ Պարսամեան:

Համարին երկրորդ բաժինով, «Վերջին գայլին հանգանակով···» խմբագրական նոթէն ետք, իրենց կենսագրական ամփոփ գիծերով եւ ինքնագիրներով՝ այս անգամ ընթերցողին կը ներկայացուին «Բագին»ի մէջ սկսած նոբերէն Խոսրով Ասոյեան, Վահան Զանոյեան, Սարգիս Կիրակոսեան, Սօսի Յակոբեան, Էլօ Սարաճեան, Յարութիւն Պէրպէրեան, Նաղ Տէր Սարգիսեան, Նազարէթ Պէրպէրեան եւ Քնար Ճինպաշեան:

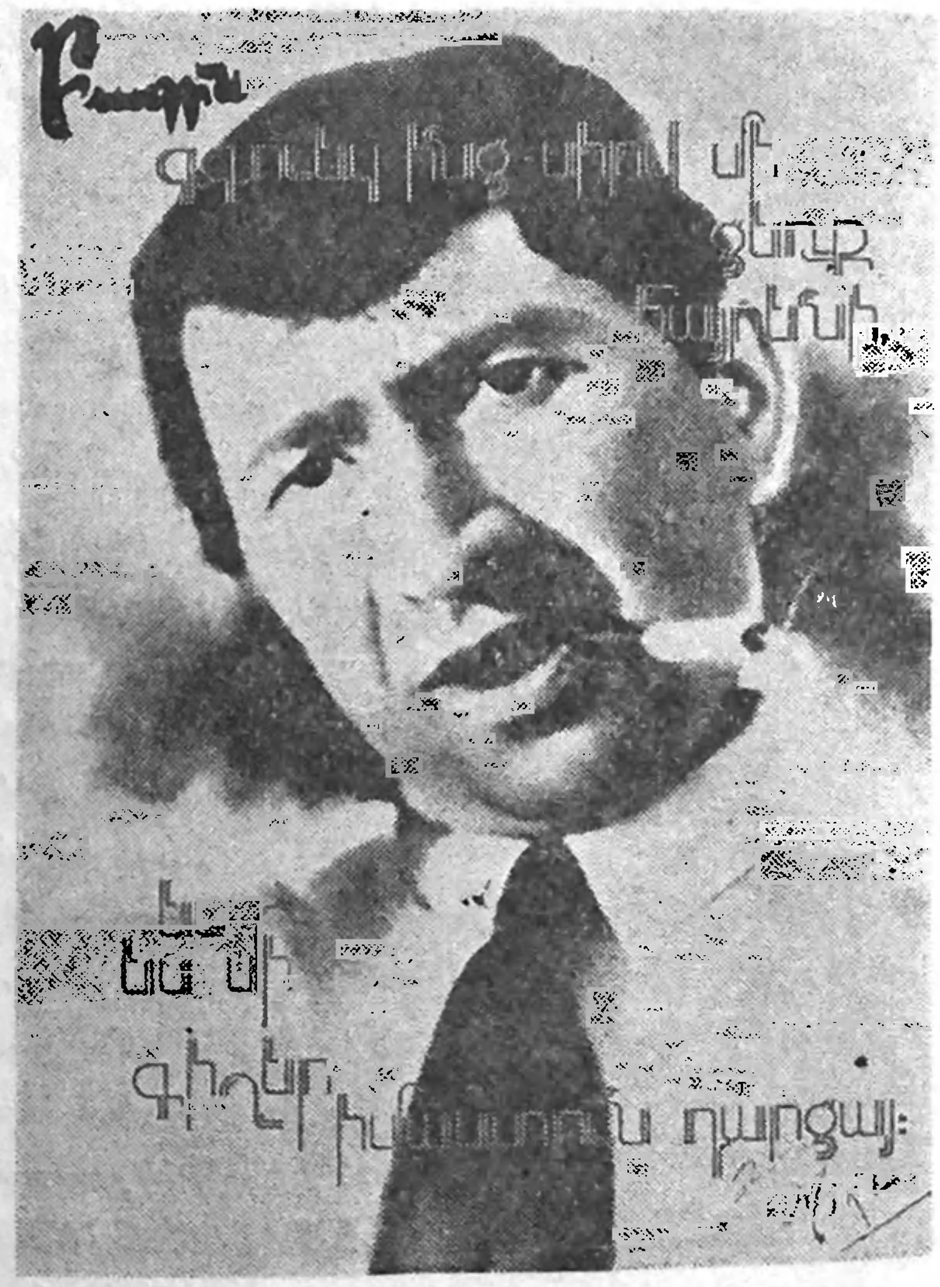

Արդարեւ, սոյն բացառիկը, նորերու հանդէպ իր ցուցաբերած բացառիկ դուրդուրանքով՝ յառաջացուց որոշ խանդավառութիւն այս տղոց մօտ, որոնցմէ շատերը յարատեւ ճիգով փորձեցին արդարացնել իրենց անունին կապուած ամէն համարում։ Գրեցին տքնաղին աշխատանքով եւ այրեցին զգալի մէկ տոկոսը իրենց դրածներուն։ Տառապեցան առանց յուսահատելու։ Բախտաւոր օր մը, վերջապէս, անոնք հրապարակ նետեցին իրենց երախայրիք-հատորները, անխառն ոգեւորութեամբ ալարակելով իրենց անմիջական շրջապատն ու «Բագին»ի ընթերցողները։ Սոյն երեւոյթին արդասիքն էին, անկասկած, Խոսրով Ասոյեանի «Կէտեր», Սարգիս Կիրակոսեանի «Այս է արիւն իմ», Աղնիւ Գարալէքեանի «Անվերջակէտ ճամբորդութիւն», Յարութիւն Պէրպէրեանի «Կորիզ» եւ Կորիւն Շահինեանի «Լոդարշաւ» քերթողադիրքերը։

Ամսագիրի խմբագրութիւնը լայն հեռաքրքրութիւն ցոյց տուած է հիւրարար Լիբանան եկած նաեւ հայրենի թէ սփիւռքահայ դրողներու՝ Ռազմիկ Դաւոյեանի, Ուիլլըմ Սարոյեանի եւ Համօ Ահեանի հանդէպ։ Արժանի դնահատանքով մը անդրադարձած է անոնցմէ իւրաքանչիւրին դրական վաստակին եւ զայն ներկայացուցած ընթերցող խաւերուն, իր կողմէ նախասիրաբար կատարուած կարդ մը մէջբերումներով։

Վերոյիշեալ բացառիկները՝ իրենց ընդդրկած նիւթին համապատասխան շահեկանութեամբ, որակական արժէքով եւ դեղարուեստական ճաշակով կը բովանդակեն արժէքաւոր, լուրջ եւ մնայուն աշխատանք մը բլլալու հիմնական արուեալները։

Անշուշտ, դրական կամ ազդային իրադարձութիւն մը իր բոլոր երեսներով ընդդրկած այդ տասնեւեօթը բացառիկներուն մասին ըսուած վերի խօսքերը ուրանկարն իսկ չեն անոնց ճոխ բովանդակութեան ու նկարագիրին, որովհետեւ նման աշխատանքի մը դիմաց՝ յօդուածի մը էջերը բաւականին նեղ կու դան։

Ե. Մ.

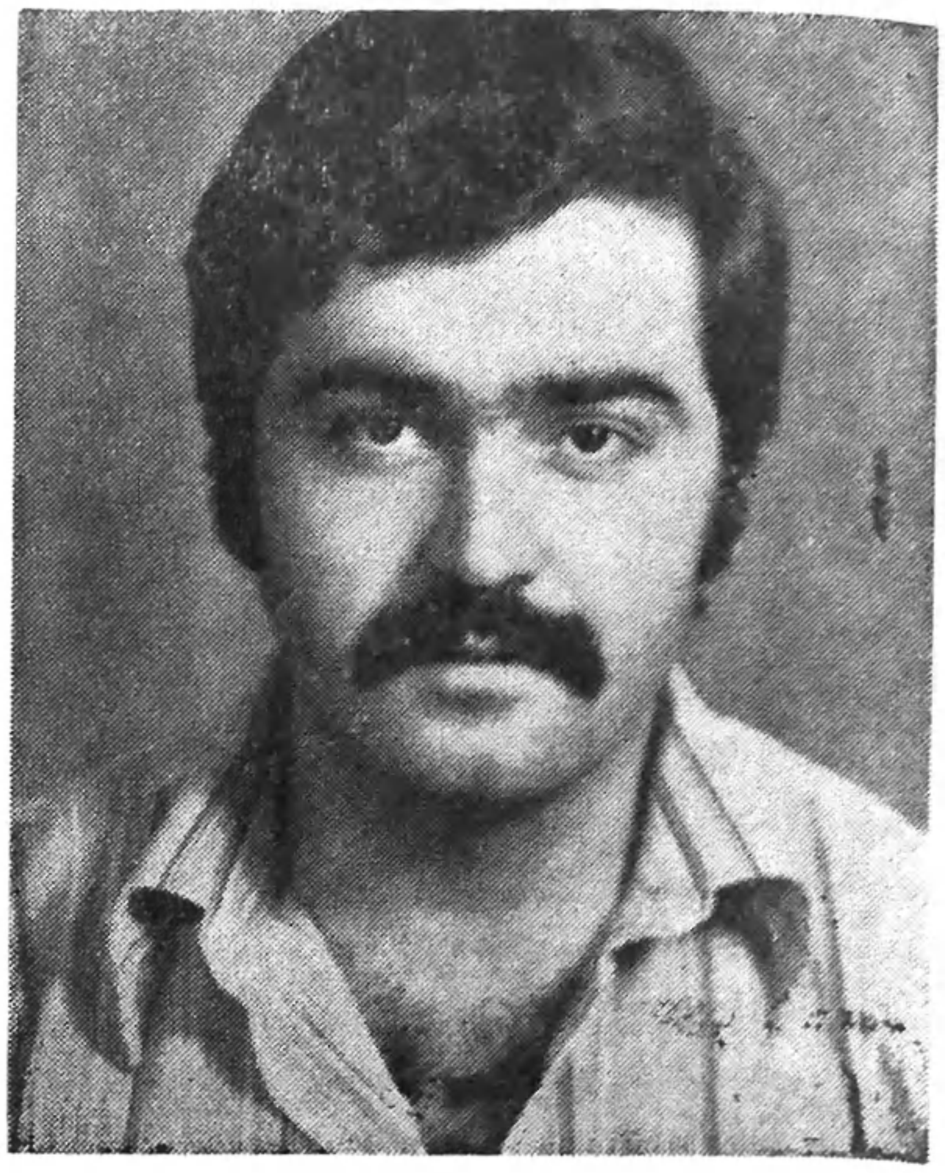

ԱՐԱ ԱԲԵԼԵԱՆ.— Ծնած է Քեսապի Քէօրքի-նէ գիւղը, 1953ին։ Նախակրթութիւնը եւ միջնակարգ ուսումը ստացած է տեղւոյն վարժարաններուն մէջ, երկրորդական ուսումը՝ Պէյրութի Հայ Աւետարանական դոլէճին մէջ։

Ներկայիս կը հետեւի Պէյրութի Ամերիկեան համալսարանի բժշկական ճիւղին։

Մամուլի տակ է եւ չուտով լոյս կը տեսնէ իր «Զինադուլ 27» անուն վիպակը։

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Առանց «ո՞վ ես» հարցնելու, նստեցայ անկողնիս մէջ։ Անհամբերութեան ալիք մը կը գալարուէր կուրծքիս տակ։ Երբ մէկը շատ սիրելի ըլլար քեռիս համար, ան կու գար առտուն, այդպէս կանուխ, արեւածագէն առաջ ու կը թակէր պատուհանը՝ ծով երթալու հրաւէրով։

Վարագոյրը մասամբ բացի. քեռիս իր գէմքը փակցուցած էր պաղ ապակիին, եւ քիթն ու այտերը տափակցեր էին։ Կ'ուզէր ստուգել արթննալս։

— Ես երթամ թրաքթէօրէն կառքը անջատեմ ու գամ։ Մինչ այդ, դուն ճամբան եղիր։ Դլուխդ լաւ փաթթէ, — պատուիրեց եւ անհետացաւ կիսամութին մէջ։

Քնաթաթախ աչքերով հետեւեցայ անոր անհետացող ստուերին։

Անակնկալ չէր առաջարկը։ Գիտէի, թէ օր մը, որեւէ՛ օր, քեռիս կըրնար գալ այդ ժամուն ու թակէր պատուհանս։ Ատիկա կրնար նոյնիսկ Դեկտեմբերի առտու մը ըլլալ։

Վարանեցայ պահ մը։ Այնքան ցուրտ էր դուրսը, որ պատուհանիս ապակին քրտներ էր, լուռ ու տագնապահար։ Յետոյ, պարզ այն իրողութիւնը, թէ Դեկտեմբերի կէսերուն, ցուրտ առտու մը, արեւածագէն քանի մը ժամ առաջ, քեռիս եկած ու պատուհանս թակած էր, ինքնին հոյակապ էր։

Առի լողազգեստ, անձեռոց, հաց, պանիր, խնձոր, հոմանոց։ Թաղի ճամբուն եւ մայրուղին խաչաձեւող կէտին, սպասեցի քեռիս թրաքթէօրին փռնգտալուն։

Քիչ ետք, թրաքթէօրին լուսարձակները ճեղքեցին կիսամութը։ Կար նաեւ կառքին աղմուկը։ Քեռիս կառքը չէր անջատած. «Քեռի, ինչո՞ւ կառքը չես անջատած», խորհեցայ, «ամբողջ գիւղը կ'արթննայ աղմուկէն»։

Անշուշտ գիւղը պիտի արթննայ, կառքով թէ առանց կառքի։ Աղմու-

կով կամ անաղմուկ։ Հաղուագիւտ դարձած քանի մը աքաղաղները ձայն տան թէ մոռնան իրենց բնազդը՝ գիւղը կը զգայ, կ՚իմանայ անպայմանօրէն։ Այս է գիւղին բնազդը։ Նոյնիսկ երբ անիկա քունի մէջ է, նոյնիսկ երբ խոր քունի մէջ է, ունի անտեսանելի ու անբացատրելի լրտեսող աչքեր, զերզգայուն ականջներ ու հոտառութիւն։

Ամէնէն աննշան գէպքերն անգամ չուտով կը տարածայնուին գիւղին մէջ, առանց թերթի ու լրագրական գործակալութիւններու, առանց ձայնասփիւռի կամ պատկերասփիւռի։ Օրինակ, երբ ձմրան գիշերներուն, մաքսանենգ ձէմիլի խումբը արջառ կ՚անցընէ գիւղամէջի ճամբով, օրեր ետք, կամ նոյնիսկ յաջորդ առաւօտ, երբ խօսքը բացուի կովերու կամ մաքսանենգութեան, ամէն ոք կը վկայէ, թէ դեռ այսինչ գիշերն էր, երբ մաքսանենգ ձէմիլը 50-60 հորթ ու ղուարակ անցուց թաղէն, առտուան ժամը 3ի ատենները։ Այսպէս, ոստիկաններուն գիշերանց Ենովքենց տուն եկած ըլլալը, կամ՝ գիւղապետին ուշ ատեն այցելուներ ունեցած ըլլալը չեն վրիպիր ուշադրութենէ։ Անկասկած, որ արթուն աչքեր կան միշտ եւ, հաւանարար, անոնց չնորհիւ է, որ կը պահուի գիւղին անդորրը, ընդհանրապէս։

Դեկտեմբերի այդ ցուրտ առաւօտուն, ուրեմն, մինչեւ հորիզոններուն դունավառումը, մինչեւ աշակերտներուն եւ գիւղի հրապարակին վրայ իրենց պղալիկ ու մուշտակապատ վերարկուներուն մէջ օթոֆարին սպասելը, նոր լուացուած ու դժգոհ երեսներով, արդէն ամէն ոք իմացած կ՚ըլլար, թէ էստուրը այդ օր ձկնորսութեան գտցած է։ Թէ՝ արեւածագէն մէկ-մէկուկէս ժամ առաջ եկած է մինչեւ մեր պատշգամը, թակած է պատուհանս, ապա՝ Թրաքթէօրին կառքը առանց անջատելու, գացած է ծով, զիս իր հետ տանելով։ Ամէն ոք համաձայն կը գտնուէր, թէ ճիշդ չէ ըրածը, «ասանկ օդին ծո՞վ կ՚երթան»։ Բայց բոլորն ալ համոզուած կ՚ըլլային, թէ սխալողը դարձեալ իրե՛նք են, եւ թէ, անկասկած, Ասատուրը արթնցած է առտուան ժամը չորսին, ստուգած է, թէ նախորդ օրուան հեղեղը դադրած է, եւ թէ՝ հովը հարաւ-արեւմտեան է, մեղմ է, եւ առատ ցօղ կայ։ Անձրեւի պէս առատ ու յորդ եղած է ցօղը, քարերուն վրայ, տերեւներէն մերկացած ճիւղերուն վրայ, մացառներուն վրայ։ Ուրեմն, ծովը անկասկած որ կ՚ըլլայ բերրի, ձկնառատ։ Թէեւ ես ալ այդպէս համոզուեցայ, սակայն ցուրտը, որ կը սպառնար սառեցընել մարմինիս դուրս մնացած իւրաքանչիւր մասնիկը, այնքան տարօրինակ կը դարձնէր ծով երթալու գաղափարը, որ պահ մը, գիւղի բոլոր մարդոց պէս կը խորհէի, թէ՝ «քեռի, ասանկ օդին ծո՞վ կ՚երթան...»։

Որոշեցի այդպէս ըսել իրեն, երբ քովս հասնի։

Քիչ ետք, քեռիս եկաւ, Թրաքթէօրի տիրական փռնգտոցով, անոր կըցուած կառքին խելայեղ աղմուկով։ Զոյգ լուսարձակներու հեղեղին տակ՝ կիսամութը ճեղքելով ու վճռական։

Եկաւ, երբ դեռ գիւղը քնացած էր. լուռ, խոր, խաղաղ։

Երբ լուսարձակին տակ, մօրեղբայրս յստակ ու որոշ տեսաւ, թէ ես, Թաղամէջի ճամբուն եւ մայրուղին խաչաձեւող կէտին արդէն կաղմ ու պատրաստ եմ, ժպտեցաւ։

Գլխով նշան ըրաւ, որ բարձրանամ, մինչ արդելակները ճռնչոցով կը դանդաղեցնէին Թրաքթէօրը։

— Արդելակները իւղոտել կ՚ուզեն, քեռի՛, — ըսի, որովհետեւ չէի կըրնար ըսել, թէ՝ «այս օդին ծո՞վ կ՚երթան», եւայլն։

— Տաքուկ, արեւոտ օրուան կը սպասեմ, որ քակեմ, իւղոտեմ, խնամեմ մեքենան, — ըսաւ։ — Աճապարէ՛, արդէն ուշացանք, — աւելցուց։

Քեռիս վճռական էր եւ հանգարա։
Չէի կրնար առարկել։

Գիւղացիներէն շատեր կ'ըսէին, թէ Աստուրը թրաքթէօր է առած, որպէսզի կարենայ գիւրին-գիւրին ծով երթալ-գալ։ Հերկելը երկրորդական էր։ Խնձոր փոխադրելը՝ նոյնպէս։ Պարզապէս այնպէս պատահած էր, որ ճարտարարուեստի այդ արտադրութիւնը զարմանալի կարողութեամբ մը կըրնար նաեւ այդ գործերը կատարել, ծով երթալու կողքին։ Բայց ոչ ոք կրնար ուրանալ նաեւ, որ ամենալաւ մշակուած պարտէզը իրն էր, եւ թէ՝ իր խնձորները փոխադրելուն մէջ, ամենապարտաճանաչը Աստուրն էր, վերջին հաշուով։ Գիւղի տրամարանութիւնը ուրիշ է սակայն. օրինակ, կը հաշուեն, թէ Աստուրին թրաքթէօրը, պարտէզի աշխատանքներէն աւելի, ծով երթալ-գալու համար կը գործածուի։

Երբ մենք կը յառաջանայինք քարքարուտ ճամբուն վրայ, ձորն ի վար, կառքը, որ կցուած կը մնար մեքենային, կ'աղմկէր անհանգարտ։

— Քեռի, — ըսի, — երբ զիս արթնցուցիր, ըսիր, թէ կ'երթաս կառքը անջատելու։

— Յետոյ միտքս փոխեցի, — ըսաւ։

Եւ ես, հետզհետէ յստակացող արշալոսին մէջ, նկատեցի, թէ անոր մազերուն մէջ ճերմակները շատցեր էին։ Գիտէի, թէ ան իր բոլոր գործերը, իրենց յետին մանրամասնութեամբ, կը դասաւորէ կանխապէս։

Մօրեզբօրս գէմքը խրոխտ, խոհուն ու բանաստեղծական թուեցաւ ինծի այդ պահուն, եւ ես յիշեցի, թէ ինչպէս, նախակրթարանի առաջին-երկրորդ դասարանի աշակերտ եղած օրերուս, առտուները մօրմէս կը խնդրէի, որ մազերս «Աստուր քեռիին մազերուն պէս» սանտրէ։ Բայց մայրս կը պընդէր, թէ իմ մազերս կարելի չէր սանտրելով քեռիիս մազերուն նմանցնել։ Ես կը յամառէի։ «Լաւ, Աստուր քեռիին մազերուն պէս սանտրեմ», տեղի կու տար մայրս։ Թէեւ կը զգայի, որ մազերս չնմանեցան քեռիիս մազերուն, բայց կը ջանայի ինքզինքս համոզել, թէ իսկապէս նմանեցան, երախտապարտ կ'ըլլայի մօրս ու, թաց գլուխով, պայուսակը ձեռքիս՝ պարծանքով դպրոց կը վազէի։

Ծով տանող ճամբու երկայնքին, ձորն ի վար շարուած տունները կ'արթընային մեր աղմուկէն։ Ճամբուն նայող ննջարաններուն պատուհանները կը բացուէին կիսով, կը նայէին գաղտագողի, կը ստուգէին, յետոյ՝ ձայն կու տային իրարու, թէ «մութնուլուսուն թրաքթէօր անցաւ, կարծեմ Էստուրն էր, ձուկի կ'երթար...»։ Այդպէս, կ'իմանային, թէ արդէն իսկ առտու է եղած, հարկ է իջնել գոմ, տաւարը կերակրել, կովերը կթելու ճամբել, աղրը դուրս հանել, նախաճաշ պատրաստել, կաթը եռացնել, մանր-մունր գործերը կարգի դնել, պաշար պատրաստել լեռ գտցողին, կամքը ընել տուն մնացողին։ Կամ՝ պէտք է արթնցնել երեխաները, կերցնել-խմցնել, դպրոց ղրկել։ Կամ՝ պատշգամ ելլել, օդերեւոյթը ստուգել, կոկորդ մաքրել, սուրճ խմելով՝ դրացիին բարի լոյս ձայնել, օրուան աշխատանքին մասին հարցնել, յետոյ՝ դրաստը թամբել ու գործի երթալ, այսինքն՝ կապի պտուղ քաղել-հաւաքելու, կամ՝ կասլի ձէթ եփելու համար անտառէն փայտ բերելու։

Մեր ճամբուն երկայնքին, հերթով կը հանդիպէինք այդ բոլորին, հեռէ-հեռու բարի լոյս կը ձայնէինք ու յաջող ձկնորսութեան մաղթանքներ կը հաւաքէինք։ Մանուկները, ձորն ի վեր, իրենց գիրքերով ու պաշարով, «մեծ-մեծ» նիւթերու մասին բարձր-բարձր վիճելով, դպրոց կ'երթային, իսկ տղա-

մարդիկն ու կիները, ձորն ի վար կասլի պտուղ քաղելու կը շտապէին, չորթանով համեմուած թոնիրի թարմ հաց ուտելով։

— Բարի լոյս, Վերի-Թաղի-Կէրպօ, քու կասլոտդ հեռու է, մեր ճամբուն վրայ քեզ կը հասցնենք, ելիր, — կը ձայնէր քեռիս, կանգ առնելով անցորդին մօտ։ Վերի Թաղի Կէրպոյի ղէմքին գոհունակ բարի լոյս մը կը շողար ու արտորանքով կառք կը բարձրանար, թոնիրի թարմ հացը ծամելով. ապա, խուրջը բաղմոց ըրած՝ կը նստէր ծալապատիկ։ Յետոյ, «այսօր ծովը հոյակապ է», կը ձայնէր։ Շնորհակալութիւն յայտնելու ձեւ մը։

Այդպէս, մեր կառքը հերթով կանգ առաւ ու կառք բարձրացան Մարապաճին, Ծաղիր Էլոն, Ուրագ Յովհաննէսը, Բլուրի Թաղի Կէրպոն, Աղբիւրի Թաղի Կէրպոն, Վարի Թաղի Կէրպոն, Բլուրի Թաղի Կէրպոյի կինը, Վարի Թաղի Կէրպոյի կինը, բոլորը կառք բարձրացան բարի լոյսի մը հետ, թոնիրի թարմ հաց ծամելով, խուրջը բաղմոց ըրին, նստեցան, ու՝ «այսօր ծովը հոյակապ է» ձայնեցին։ Յետոյ, զարձեալ հերթով, խնդրեցին, որ կանգ առնենք իրենց կասլիներուն մօտ, ու վար իջան։

Այդ նոյն անուններով մարդիկ ապրած են սերունդ մը առաջ, երկու սերունդ առաջ, սերունդներ առաջ։ Պապունց-պապերը կոչուած են այդ անուններով։ Անոնք, բոլորը, հերթով, այդ հովիտին մէջ, առտուները, թոնիրի թարմ հաց ծամելով ու զիրար հեռուէն բարեւելով՝ ղացած են արտ հերկելու, վարուցանքի, ծխախոտ կտրելու, կասլի պտուղ հաւաքելու, տաւարը լեռ հանելու, սարեակ որսալու։ Յետոյ, օրերուն հետ մաշած են անաղմուկ, դարձած են կորաքամակ, դանդաղ ու դողդոջուն։ Հիմա, ամրան տաք օրերուն, դեռ կտրելի է տեսնել անոնցմէ մէկն ու մէկը, որ ձիթենիի զով շուքին ընկողմանած, քարը բարձ ըրած, խոր-խոր կը քնանայ, թոյլ կղակով, բերանը լայն բացած ու ճակատին թառած ճանճը քշելու ա՛լ անկարող, կամ այդ պզտիկ անհանգստութեան հետ արդէն իսկ հաշտ։ Յետոյ, շատ ժամանակ չանցած, առտու մը կը լսուի, թէ այսինչ թաղի Կէրպո պապը մեռեր է։

Այդպէս, գիւղի բոլոր ծերերը, սերունդ առ սերունդ, կարգով կը բբռնեն գերեզմանատան ճամբան, բայց իրենց անուններն են, որ կը մնան, ձորն ի վեր ելլող կարմրաթուշ մանուկներէն մէկուն փոխանցուած, ձորն ի վար իջնող աղամարդոց մօտ, կամ՝ նոյնիսկ ձիթենիի մը տեսքով, հողաշերտի մը միջոցով, կամ սառնաղբիւրի մը մշտահոս կարկաչին մէջ պապերը կ՚ապրին դարձեալ։ Հովիտի դրեթէ բոլոր նշանաւոր ծառերը, հորերը, աղբիւրները ու բերրի հողաշերտերը անուններ կը կրեն։ Գիւղի մարդիկը բարի, իրենց կեանքը օր առ օր, քրտինք առ քրտինք խառնած են հողին, ջուրին, բոյսին եւ իրենք, բջիջ առ բջիջ ձուլուած են անոնց մէջ, մինչեւ որ օր մը, ա՛լ կորաքամակ ու դողդոջուն, ա՛լ անկարող իրենց ճակատին վրայ թառած իշամեղուն քշելու՝ խառնուած են հողին։ Սակայն, իրենց անունը, աննշան դէպքով մը, վէճի մը հետեւանքով կամ այլ պատահարով մը կապուած է այսինչ կամ այնինչ ծառին, հողաշերտին, սառնաղբիւրին։ Հիմա, երբ իջնես հովիտն ի վար եւ ականջ տաս հովուն, կամ երբ հանդիպիս սառնաղբիւրի մը զով ափին, պապունց-պապերն են, որ ձայն կու տան տերեւներու խշշոցով եւ աղբիւրի կարկաչով — կ՚ապրին, կը շնչեն եւ ամէն տեղ են. ամէն թուփի, ծառի, քարի մէջ. Հովիտը կը յորդի անոնց երթով։ Դարաւոր ու անհատնում անոնց աներեւոյթ շքերթով։

Անոնց մէջ գտնուած են տղամարդիկ, որոնք ծառայած են օտար բանակներու մէջ։ Պատահած է նաեւ աւելի հեղնականը, զառնը. պարտադրուած է անոնց նաեւ ծառայել թշնամի բանակին մէջ։ Ոմանք եղած են կամաւորական խումբերու մէջ, կռուած են Նապլիոնի ճակատին վրայ ու պարտու-

թեան են մատնած օսմանցի բանակները: Ուրիշներ դացած են հեռաւոր Ամերիկա, սաացած են արեւմտեան անուններ: Շատեր վերադարձած են՝ իրենց նոր անուններով:

Դեռ աւելի ուշ, գտնուած են տղամարդիկ, որոնք ծառայած են օտար բանակներու մէջ — մասնակցած են Թոպրուքի եւ էլ-Ալամէյնի ճակատամարաներուն: Ֆրանսական հոգատարութեան օրերուն, ծառայած են իբրեւ միլլիս: Կռիւ մղած, յաղթած-պարտուած, արկածախնդրութիւններ կատարած, պանդխտացած, ապա՝ կրկին վերադարձած են հողին: Եւ հիմա, երբ սպիտակը սկսած է տիրապետել անոնց մաղերուն մէջ, շատեր արդէն իրենց անունը կրող ծառ մը, աղբիւր մը կամ հողաշերտ մը ունին: Շատեր արդէն հողացած են, քարացած են, ծառացած են, կամ՝ կարկաչ ունին եւ հովին հետ երգ — հովիտն ի վար:

Հետզհետէ պայծառացող առտուան հետ, մօրեղբօրս մաղերուն խառնուած սպիտակը աւելի յստակ կը դառնար եւ ես կ՚ուզէի անոր հարցնել. «Քեռի, ինչո՞ւ Վերի Թաղի Կէրպոն, որ քիչ առաջ իր կասլիներուն գնաց, Ռոմէլի բանակին դէմ կռուած է. ուրկէ-ո՞ւր Թոպրուքը, Կրպո՛: Կամ թէ՝ ինչո՞ւ անոր հօրեղբօրորդին Լոս Անճելըսի մէջ հսկայ կամուրջներ կապած է եւ յետոյ հաթ-տոկզ եւ հէմպըրկըր վաճառելու կրպակ բացած է Հոլիվուտի մէջ...»: Բայց քեռիս սկսած էր պատմել Ջաղացպան Կէրպոյի եւ իր Ջրաղացին պատմութիւնը, յիշեցնելով, թէ Ջրաղացը սահմանին «այն կողմն» է մնացած, երբ Ֆրանսացիք Ալեքսանտրէթի նահանգը չնորհած են Թուրքիոյ:

Յետոյ, ծովը դիտելով վստահեցուց, թէ օդը հոյակապ էր ձկնորսութեան համար:

Ծովէն կապոյտ շերտ մը կ՚երեւէր արդէն:

Անդնդախոր հովիտը պարսպող լեռները կը գահավիժէին դէպի Միջերկրականի կապոյտը, կ՚ուրուագծէին խաղաղ եռանկիւն մը, ապա, կ՚ըմբոստանային անարգել, անզուսպ խոյանքով մը դէպի կապարագոյն ու թանձր ամպերով խճողուած երկինքը: Գոհ էի եւ երջանիկ, որովհետեւ մօրեղբայրը, առտուան առաջին ժամերուն, պայծառհանս էր բախած: Կամ՝ ա՛յն իրողութեան համար, որ նոյնիսկ Դեկտեմբերի օր մը, ծովը կրնար ըլլալ այնքան խաղաղ ու կապոյտ:

Մանկութեանս ամենավառ օրերէն, յաճախանքի վերածուած ու ինքզինք կրկնող սարօրինակ երազ մը ընդմիջած է քունս գրեթէ ամէն շաբաթ, շաբաթը քանի մը գիշեր: Զուկեր հալածելու եւ որսալու անհեթեթ մղձաւանջ մը: Մերթ սուզուելով անոնց հետ բիւրեղի նման մաքուր ջուրերուն խորերը, լողարշաւի ամուլ ու անպտուղ հեւքի մը մատնուած: Զուկեր՝ խենթ ու խելար: Զուկեր՝ ամէն գոյնի, տեսքի, մեծութեան: Զուկեր՝ մտերիմ, տխուր, առանձին: Զուկեր՝ վիրաւոր, արիւնող, հեւքոտ ու անհանդարտ: Վըտառներ խելագար ու սարսափած, կամ՝ խաղաղ-խաղաղ ջուրերու երեսին, արեւու շողերուն դէմ խրիկները բացխփող անհամար ձուկեր: Ինչո՞ւ այդ յաճախանքը, մտածած եմ յաճախ: Ինչո՞ւ նախամարդու վայել որսորդական այդ մղումը, սաւառնակներու, մեքենաներու եւ կորիզային այս օրերուն: Մտածած եմ, բայց չեմ կրցած բացատրել, թերեւս նոյնիսկ չեմ ուզած բացատրել:

Ծովուն հեւքը կը գալարուէր երկինքն ի վեր սլացող ժայռերուն վրայ եւ անոնց խոռոչներուն ու քարայրներուն մէջ: Ցուրտ առաւօտ էր, հանդարտ, ամայի եւ առատ ցօղի հեղեղով թրջուած: Սարեակները, մեր առաջացուցած աղմուկէն սարսափահար՝ կ՚անհետանային թաւուտներուն մէջ:

Իսկ երբ կանդ կ'առնէինք եւ չարժակը կը լռէր, անոնք դարձեալ կը վերադառնային, մեղի աւելի մօտ՝ ծառերուն վրայ կեր որսալու։

Իմ՝ ձուկերու սարօրինակ յաճախանքիս զուգահեռ՝ նոյնքան զօրաւոր ու անդրդուելի, գոյութիւն ունէր մտերմութիւն մը քեռիիս եւ Նայթրոկլէսէրին ուժանակին միջեւ։ Ծովու եւ ձկնորսութեան արկածախնդրական ճամբուն մէջ։ Այդ էր բոլորին մտահոգութեան առանցքը։ Ոչ ոք կը խօսէր այդ մասին, ուղղակիօրէն։ Փոխարէնը, կը խօսուէր այլ մանր-մունր անպատեհութիւններու մասին, որոնց ետին անթեղուած էր իսկական առարկութիւնը, ուժանակի այդ արկածախնդրութեան մահագուշակ ստուերովը պատուած։ Խորհրդաւոր ու կէս մը իմացուած արկածներու եւ դէպքերու շարքով մը նուիրագործուած տարիներու այդ կապը անքակտելի էր սակայն։ Դէպքեր, որոնցմէ իւրաքանչիւրը բաւարար ըլլար հաւանաբար, որ մօրեղբայրս ա՛լ ըննաւ, բնա՛ւ գործ չունենայ այդ նիւթին հետ։ Բայց միշտ ալ պատահած էր հակառակը։

Լուռ, պրկուած մկաններով ու սրտատրոփ՝ կ'ինջնէինք դէպի փրփրաշատ ալիքները։ Եա՝ յաճախանք դարձած երազիս մզումովը, մօրեղբայրս՝ ուժանակին հետ ունեցած իր անբացատրելի յարաբերութեան հրամայական։

Ուզեցի, առաջին անգամ ըլլալով, հարցնել մօրեղբօրս. «Քեռի, ուրկէ ո՞ւր Նայթրոկլէսէրինի հետ այդ մտերմութիւնը»։ Կամ՝ իրեն յայտնել, թէ նոյն այդ նիւթէն սրտի երակախցումը դարմանելու համար դեղահատ գոյութիւն ունի, եւ թէ՝ անոր հիմնական բաղադրութիւնը հետեւեալն է, եւայլն...։ Բայց այդ բոլորը պիտի չհասկնար ան բնաւ եւ, ցից ու անառիկ ապառաժին վրայ կանգնած՝ ինծի ցոյց պիտի տար ձուկերուն երթը, եւ պիտի բացատրէր, իրեն յատուկ ոգեւորութեամբ, թէ տարուան այդ եղանակին անոնց գաղթը միշտ դէպի հիւսիս կ'ըլլայ։

Դէպքը պատահեցաւ տարիներ առաջ, այն օրերուն, երբ փոխադրական միջոցներու նախարարութիւնը աշխատանքի միաւոր մը ղրկեց մեր գիւղը, ճամբայ բանալու համար։ Երկրաչափները կանուխէն գծած, որոշած էին ճամբուն ընթացքը։ Նախ՝ քարտիլլարներն ու մեքենաները պիտի պատրաստէին ճամբուն հողէ յատակագիծը, ապա՝ խճաքար պիտի շարուէր, ճնշուէր եւ ասֆալթապատ ըլլար։

Քանի մը շաբթուան ընթացքին ճամբան ճեղքեց գիւղը, իրեն հետ տանելով պարտէզի մը անկիւնը, երկու հարիւր երեսուն տարու ձիթենի մը, մանուկներուն խաղավայր դարձած որթատունկով թթենին, անոր կողքին՝ սեւցած պատերով թոնիրը, նռնենիներ, հոր մը, գոմ մը եւ, վերջապէս, գիւղին գերեզմանատան մէկ մասը...։ Հիմա նոյնիսկ, դեռ կարելի է տեսնել, ամբաստանող մատի մը նման, հողէն դուրս ցցուած նախաբազուկի մը կիսով ջարդուած ոսկորը, կամ՝ զարմանքի հարցականի մը նման, անցորդներուն նայող խոռոչաւոր գանկ մը։

Երկրաչա՞փն էր պատասխանատուն, պետութեան կողմէ նշանակուած վերակացո՞ւն, քարտիլլարի վարո՞ղը, ո՛վ կ'ուզէր ըլլար, կարեւորը այն էր, որ գիւղը անհանգիստ էր, վիրաւոր։

Գիւղը այդ ձեւով վճարեց քաղաքակրթութեան այդ նոր քայլափոխին տուրքը, առանց որ նախապէս իր կարծիքն ու խորհուրդը հարցնող ըլլար։

Այդ օրերուն էր, երբ մօրեղբօրս անունին առընչուած ուժանակի առաջին դէպքը տեղի ունեցաւ, երբ ճամբու ընթացքը արդիլող ժայռերը կ'ականէին, գիւղին իսկ մէջ, մեքենաներուն աշխատանքը դիւրացնելու համար։

Այն առեն գիւղը ծխախոտ կը մշակէր։ Ծխախոտ, վարուցանք, շերամ, կապի ձէթ, — ասո՛նք էին գիւղացիին մուտքի եւ օրապահիկը ապահովելու միջոցները, որոնց ամբողջ գումարը, ժլատ ու ապերախտ աշխատանքի անհատնում շղթայ մըն էր։ Ժայռերու շրթունքէն, բլուրներու կողերէն ու անտառներու բացատներէն քրտինքով խլուած այնքան սահմանափակ հողերու վրայ, գուրգուրանքով ու տանջալից խնամքով աճեցուած այդ բոյսերուն յաճախ վատորակ բերքը, բուռ-բուռ, խուրձ-խուրձ հասկաքաղուած հունձքը արտերուն՝ կոչուած էին գիւղացիին մառանն ու խոհանոցը գատարկ չձգելու եւ սեղանին հացը անպակաս ընելու։ Ու չէր պակսեր հացը սեղաններուն, ոչ ալ ցորենը՝ ամբարներուն։ Կամ՝ ի՛նչ փոյթ, եթէ նոյնիսկ պակսէր, կար անվերապահ սէրն ու համագործակցութիւնը գեղջկական, որ ձմրան կը ջերմացնէր յարկերը, եւ ամրան՝ երջանկութեամբ կ՚ողողէր թաղն ու բակը, արտն ու այգին։

Ծխախոտի հունձքը աեղի կ՚ունենար յուլիսեան օրերուն։ Տերեւները կը խտացուէին չուաններու երկայնքին, ապա՝ կը կախուէին մասնաւոր պատրաստուած թելերու ցանցի մը վրայ, արեւաշատ բակերուն մէջ կամ ճամբեզրին, չորնալու եւ հասուննալու համար։

Այդ տարի, մօրեղբօրս հասցուցած ծխախոտը աննախընթացօրէն որակաւոր էր եղած։ Լայն ու առողջ տերեւներով, բուրումնաւէտ ու յորդ։ Հունձքը ամբողջացած էր։ Խաղաղ աբեւուն տակ, ճամբեզրին, թելերէ կազմուած ցանցին վրայ, խիտ շարքերով հասունցեր էին տերեւները, բուրումնաւէտ, ոսկեգոյն ու խոստմնալից։ Դէպքը պատահեցաւ, երբ ծխախոտի այդ չտեմարանին ճիշդ մօտը գտնուող ժայռը ականեցին, առանց նախապէս ազդարարած ըլլալու մշակները։ Ուժանակը չէր խնայած ամբողջ տարուան մը քրտինքը խտացնող այդ բերքին։

Ցանցերը խորտակուած էին՝ ժայռի բեկորներու, հողի, փոշիի թանձրութեան տակ։ Վիրաւոր, բզկտուած ու տարտղնուած ծխախոտի տերեւները կը դողային մեղմ հովուն դէմ։

Մօրեղբայրս փութացած էր դէպքին վայրը, գործը ընդմիջելով։

Հոն հանդիպած էր ճամբու աշխատանքներուն հսկող վերակացուին, որ իր ապիկար անփութութեան համար, կլորցած, դեղնած, եկած էր «բան մը ընելու» պատահածին համար։ Հեռաւոր քաղաքէն եկած այդ պաշտօնեան անշուշտ չէր կրնար խորաչափել աղէտին տարողութիւնը։

Այդ բոլորին ի տես՝ մօրեղբայրս չէր կրցած զսպել իր պոռթկումը։ Խոյացած էր անոր վրայ եւ գիւղացիք, որոնք շուտով խմբուած էին դէպքին վայրը, հազիւ կրցած էին զսպել զինք, երբ ան արդէն բռունցքի առաջին հարուածը տուած էր պետութեան պաշտօնեային կզակին։

Գիւղացիներէն իւրաքանչիւրը տուրքի իր բաժինը տուած էր նորաբաց ճամբուն, ձեւով մը կամ այլապէս։ Ամէն ոք ունէր առարկութիւն մը։ Բայց բոլոր տուրքերուն պսակումը եղած էր ծխախոտի այդ դէպքը եւ հիմա, այդ բռունցքին մէջ, ամէն ոք կը տեսնէր իր սեփական ըմբոստութեան խտացումը, գիւղի հաւաքական դժգոհութեան սեղմուած պոռթկումը։

Այդ դէպքը անհրաժեշտ ըլլար կարծես։

Շատ չանցած, ամէն ինչ բնական էր դարձեալ։ Բոլորը համոզուած էին, թէ բռնութիւնը լուծում չէր բնաւ։

Այդ իրիկուն, ճամբու աշխատանքներուն հսկող վերակացուն քեռիս սեղանին հիւրն էր արդէն։

Այդ բոլոր մանրամասնութիւնները կը յիշէի ծովու կապոյտին սեւե-

ռած, սպասելով ձուկերուն։ Մօրեղբայրս ինձմէ քանի մը ժայռ հեռաւորութեան վրայ՝ այլ դիրքի մը կը հսկէր։

Թուրքեւսուրիական սահմանը կարած էինք՝ ծովեզերեայ անառիկ ապառաժները մագլցելով։ Մօրեղբայրս զարմանալի հմտութեամբ ծանօթ էր անցքերուն, կիրճերուն, հաւանական վտանգներուն։

Ապառաժին վրայ, ուժանակները ձեռքին՝ կը սպասէր ձուկերու երթին, միեւնոյն ատեն հսկելով հորիզոններուն եւ լեռնային կածաններուն, կանուխէն նկատելու համար թրքական սահմանապահներու որեւէ հաւանական շարժում, ցամաքի արահետներուն վրայ կամ մակոյկներով։

Ուժանակի երկրորդ դէպքը, ամէնէն աղիտալին, պատահած էր քարտահանքի մը մէջ, անզգուշութեան հետեւանքով, երբ վառօդով ականուած ժայռ մը պայթած էր մօրեղբօրս երեսն ի վեր, մարմինը բզկտելու աստիճան վիրաւորելով, գլուխն ու դէմքը՝ ածխացնելու չափ խանձելով։

Այդ արկածին անջնջելի սպիները, տասնեակ տարիներ ետք, դրոշմըւած կը մնան անոր դէմքին եւ մարմինին վրայ, աւելի պատկառազդու դարձընելով իր երեւոյթը։

Յաջորդող դէպքերը, կիսով մը միայն լսուած, մեծ մասամբ խորհրդաւոր ու տարտամ, ոչ նուազ ճակատագրական արկածներու ամբողջ շարք մը կը ներկայացնեն։ Իսկ անոնցմէ անվնաս դուրս գալը բնաւ երաշխիք մը չէ գալիքին ապահովութեան։ Սակայն մօրեղբայրս չ'ուզեր, որ մարդիկ այդ նիւթին շուրջ խօսին, ո՛չ թէ անոր առթած անախորժ յիշատակներէն խուսափելու համար, այլ՝ պարզ այն պատճառով, որ այդ մասին եղած որեւէ ակնարկութիւն, սրտակիցի մը կողմէ, կրնայ թաքցնել չարտասանուած խընդրանք մը՝ վերջ տալու այդ արկածախնդրութեան։

Ան չի կրնար հրաժարիլ ծովէն։

Ծովուն խորհուրդը, իրեն համար, վեր է բոլոր նկատառումներէն։

Ամպերը հետզհետէ աւելի կը թանձրանային հորիզոնին եւ լեռներուն վրայ։ Կը լեցնէին կիրճերն ու ձորերը։ Փոթորիկը ծայր կու տար առանց ազդարարութեան։ Ալիքները կը բարձրանային, ծովը կը փրփրէր։

Մերթ ընդ մերթ, փայլատակումի շեղբ մը կը ճեղքէր հորիզոնը, կը ճիւղաւորուէր, կը բազմապատկուէր։

Անձրեւի առաջին կաթիլները կ'իյնային նախ վարանոտ, ապա՝ հետզհետէ աւելի վճռական ու միակտուր։

Իսկ լեռներուն վրայ եւ անոնց կողն ի վար ձիւնը կը տեղար տիրական ու սպիտակ վճռակամութեամբ մը։

Մենք կանգնած էինք ծովեզերեայ ապառաժներուն վրայ, մեր ակնարկները սեւեռած փոթորկող ծովուն։ Ես՝ իմ յաճախանք դարձած երազիս սպասումով, քեռիս՝ ծովուն հետ կնքած իր մտերմութեան հաւատարիմ։

Դեկտեմբեր էր։

Մեր գիւղի հարազատ ու արդար ձմեռը։

ԱՐԱ ԱԲԷԼԵԱՆ

«ԲԱԳԻՆ»՝ 200 ԱՄՍԱԿԱՆ

Երկա՛ր, երկա՛ր ճամբայ մը, սփիւռքեան հայ դրական հորիզոնին ձգուած՝ կայ ու չկայի պէս։ Ու այդ ճամբայէն համրուած քայլերով՝ աներեր քայլող դրական ամսագիր մը՝ իր 80 մեծագիր էջերով։ Հակադրութեան աւուրքը վճարելով ըսենք, որ «Բագին»ը կը նմանի լեռնակողի սակէն բխող ակի մը, որ իր ծնունդին մէջ իսկ դիտցաւ գտնել իր հունը, ուրկէ կը հոսի ահա 200 ամիս շարունակ՝ ջուր հայթայթելով խոպան, տատասկոտ արահեաի մը եզրերուն, ուր իրենց կանաչնալը գտան քանի՛-քանի՛ տունկեր, որոնք կրնային խամբիլ պապակ մը-նալով, հոս-հոն արմատ չկարենալ նետելով։

«Բագին»ը խորհրդանիշը եղաւ իր անունին, ղոհարերելով ի փառս հայ դրականութեան հին ու նոր չաստուածներուն։ Հակառակ տնտեսական ու քաղաքական ծանը պայմաններուն, «Բագին» ապրեցուց միշտ տարեկան իր երկվեցեակ համարները։ Ընթերցողին պակասը, անոր դրական ճաշակին ռամիկութիւնը ո՛չ յուսահատեցուցին զինք եւ ոչ ալ կրցան գաւաղան նետել իր ընթացքին առջեւ։ Իրր եղաւ կիրք մը, եռանդ մը, պատուոյ խոստումի երդում մը՝ — ծառայել հայ դրականութեան, հին ու նոր սերունդներուն տալ օթեւան՝ իր էջերուն մէջ տրամադրելով անոնց սէր եւ գուրգուրանք։ Հինները եթէ տուին փայլք ու անուն «Բագին»ի էջերուն, նորերուն անիկա եղաւ կնքահայրն ու քաջալերողը։ Իր էջերը բացուեցան լայնօրէն պատանի կամ երիտասարդ փթթող ուժերուն։ Եւ այդ ուժերը այսօր արհամարհելի թիւ մը չեն ներկայացներ «Բագին»ի շուրջ՝ հակառակ խոպան մեր ժամանակներուն։

«Բագին» երբ կը մտնէ իր 201ըդ համարով դրական հրապարակը, ունի անցեալին մէջ իր տուած ճիգերուն եռանդն ու մխիթարութիւնը։ Գեղեցիկ դրականութեան հանդէպ իր գուրգուրանքը սայթաքում չճանչցաւ։ Ու կը թուի, թէ գալիքին նաեւ իր էջերը պիտի ըլլան պայծառ, գրաւիչ ու ցանկալի անո՛նց, որոնք տնեցի պիտի գառնան եւ ուրիշներու, որոնք պիտի շարունակեն թիկնապահի իրենց դերը...

ՍՄԲԱՏ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՊԵՏՐՈՍ ՀԵՐԵԱՆ.— *Ծնած է Այնճար, 1954ին։ Նախակրթութիւնը ստացած է Այնճարի «Յառաջ» վարժարանին մէջ, երկրորդական ուսումը՝ «Գ. Կիւլպէնկեան» վարժարանին մէջ։ Տարի մը հեռաւած է Պէյրութի «Համազգային»ի հայագիտական հիմնարկի դասընթացքներուն։*

Այժմ կ՚ապրի Պէյրութ եւ կ՚աշխատի «Արդակ» օրաթերթին մէջ՝ սրբագրիչի պաշտօնով։

1972ին լոյս ընծայեց բանաստեղծութիւններու իր առաջին գրքոյկը՝ «Պատուհանէն դուրս»։

ՏԵՆԴԱՇԱՐ ՎԻՃԱԿ

Ինչպէս ֆերթողը՝ թուղթին,
Կամ հողագործը՝ արտին,
Եւ բոյսերու արմատները՝ արեւին,
Այնպէս յօժար, ինքնակամ
Յանձնուեր եմ իմ տենդին։

Թէ ո՞վ վառեց
Անբնական տենդն այս սրտիս,
Ո՞ւր կը տանի անիկա զիս ի վերջոյ,
Ի՞նչ կը բերէ ապագային,
Չեմ գիտեր։

Գիտեմ միայն, որ հեշտօրէն
Յանձնուեր եմ այս ինքնակոչ,
Մարմնիս բոլոր մասերուն թոյնի նման եռացող,
Մորթիս վրայ բողբոջներու պէս պայթող,
Պարապին մէջ անփութօրէն տարածուող,
Արկածներով անպակաս,
Վէրքերով լի այս տենդին,
Որ իր փարթամ մանկութեամբ
Զիս պատէ պատ,
Զիս թաղէ թաղ ֆաշկռտող,

Խենթ մըն է,
Դէմքն այս անզուսպ, ինքնիշխան,
Տենդն իմ աղուոր, կատաղի...

(Կախարդական աշխարհիս
Հարստութիւնը միակ,
Այս շփացածն ահարկու,
Ո՞ւր կը տանի զիս արդեօք...)

ԽԱՒԱՐՏՉԻՆ ԾԻԾԱՂ

Ձեր հրդեհուած մարմիններէն փախչելով,
Կեանքի կոպիտ մակերեսին երբ բախիք,
Ձկարենաք հայհոյել,
Վար մնալով միատեղ, վերէն նայիք հարցերուն,
Մենութեան մէջ երբ սկսիք քայքայուիլ,
Խաւարին հետ միաձուլուած ըղձանքներուս թեւերով,
Դուք, տուներէն արտաքսուած իմ եղբայրներ,
Գիշերային անդորրին մէջ
Դժգոհութեան սերմեր ծծող ու պայթեցնող
Եւ գալիքին համար վառուող՝
Ծիծաղիս շուրջ խմբուեցէք...

ԲԱՋԷ

Երազներս կը կուտակուին,
Կը գալարուին անզօրութեան քուրային մէջ
Եւ սեփական խենթութիւնն իմ,
Տէ՛ր Արամազդ,
Արդ կը բախի կալանաւոր իմ կիրքերուն,
Որոնք տակաւ կը մոխրանան
Իրենց ամուլ արգանդին մէջ:

Իսկ դարերու շղթան վրան,
Մեծ-հայրիկ մը ահաբեկիչ,
Խոհերուս մութ քարայրին մէջ ծուարած՝
Լուռ կը խոկայ ելքին մասին:

Մինչ թեւաբեկ բազէ մ'անքան,
Գուզաքներ տանող զառիվերն աչքին՝

Նստեր է իմ մէջ
Ու չի արտասուեր,
Բայց կարմրեր են աչքերը անոր
(Մահկանացու, տրտո՛ւմ բազէս,
Ինչպէ՛ս փրկեմ քեզ քու անձուկ այս վիճակէն.
. . . . . .
Ահաբեկիչ մեծ-հայրիկին մօրուքն որքա՛ն ներմկեր է,
Տես, քա՛ջ բազէ...)

Ա Խ Օ

Եթէ ոչ հատն ցորենոյ...

Սպառազէն այս առօրեան,
Որ կը ջնջէ ամէն յարգանք,
Արտօնագիր պիտի դառնայ
Կրպակներուն լինելութեան:

(Իսկ Օրէնքը պիտի դառնայ
Գերիրաւանց դիմաց քաշուած ծածկոց մը պարզ):

Եւ ուշացած,
Դո՛ւրս մնացած երեխաներ,
Երեկոյի շողերուն մէջ
Երկարօրէն պիտի յուսան,
Որ աշխարհը
Իր խղճին տրուած ծաղկեպսակին
Գինը վճարէ...

Յայնժամ Ախոն,
Եղբայրութեան եւ հաշտութեան
Կարօ՛տ Ախոն,
Փամփուշտակալը խղճի նման խաչկապ կապած
Զէնքն ի ձեռին
Պիտի երկի՛ր ա՛լ ժամանէ վերստին...

ՊԵՏՐՈՍ ՀԵՐԵԱՆ

ՀԱՍՏԱՏՈՒՆ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ Եղեռնէն ետք, երբ մեր ժողովուրդի մէկ կարեւոր հատուածը առժամարար կայք հաստատեց Միջին Արեւելքի արաբական երկիրներուն մէջ, տեղւոյն վրայ ստեղծուած հայատառ մամուլին շնորհիւ, առիթը ունեցաւ մօտէն հետեւելու տեղացի ժողովուրդին մշակոյթին եւ, յա՛տկապէս՝ աւելի քան երկու հազարամեայ կեանք ունեցող արաբական դրականութեան: Այս գծով կարեւոր դեր կատարեց մեր պարբերական մամուլը — շաբաթաթերթ, ամսաթերթ, տարեգիրք, եւայլն, — որուն էջերուն լոյս տեսնող յօդուածներն ու թարգմանուած նմոյշները որոշ ծանօթութիւն մը փոխանցեցին Ապուլ Ալա ալ Մաարրիի, Ալ Մութանապպիի, Ճըպրան Խալիլ Ճըպրանի, Ահմէտ Շաուքիի, Թահա Հիւսէյնի, Միխայիլ Նայիմէի եւ կարկառուն այլ դէմքերու հարուստ ժառանգութեան մասին:

Իր հրատարակութեան առաջին օրէն իսկ, «Բագին» *ո՛չ միայն որդեգրեց արաբական դասական արժէքները ներկայացընելու հայ մամուլին այս կեցուածքը, այլեւ եղաւ կամուրջը արաբական ժամանակակից դրականութեան եւ հայ ընթերցողին միջեւ:*

Այսպէս, իր առաջին տարուան չորրորդ համարին մէջ Բ. Զանոյեանի «Մուհամմէտ Ուալի–Ուտտին Եէկէն» *յօդուածը հիւրընկալելէ ետք, 1963ի Օդոստոսի թիւին մէջ, տոքթ. Գ. Ասթարճեանի* «Ալ Մութանապպի — յաւերժական բանաստեղծը» *ուսումնասիրութեան առջեւ իր էջերը լայն բանալով՝* «Բագին» *կ՚արձանագրէր.* «Պիտի փափաքէինք, որ յարգելի տոքթորը եւ բոլոր անոնք, որոնք մօտէն ծանօթ են արաբական մշակոյթին, պարբերական ուսումնասիրութիւններով հանդէս գան «*Բաղին*»ի մէջ, հայ ընթերցողը հաղորդ պահելու համար հին ու հարուստ մշակոյթի մը, որ մեզ ազնուօրէն հիւրընկալած արաբ ասպնջական ժողովուրդինն է»:

Այս աշխատանքը աւելի մեծ թափ ստացաւ 70ական թուականներուն, երբ 1973ի հաւաքածոյին Յունիսի համարին մէջ «Նշմարներ՝ արաբ գրողներու համազումարին առիթով» *յօդուածը ստորագրելէ երկու ամիս ետք, արաբական դրականութեան մօտէն հետեւող Ս. Կիրակոսեան լծուեցաւ լիբանանեան եւ արաբական ժամանակակից բանաստեղծութիւնը հայ ընթերցողին ծանօթացնելու աշխատանքին: Յաջորդական հինգ թիւերու տարածքին երկարած այս ուսումնասիրութիւնը հանդիսացաւ ամփոփ համապատկերը արաբական բանաստեղծութեան:*

Եթէ այսօր հայ ընթերցողը որոշ չափով կը ճանչնայ Եուսէֆ էլ Խալը, Առնիսը, Ունսի էլ Հաժը, Մուհամմէտ Մազութը, Սելիմ Պարաքաթը, Սամիր էլ Սայէղն ու իրենց սերնդակիցները, ատիկա կը պարտի արաբական ժամանակակից դրականութեան դիմաց «Բագին»*ի բացած էջերուն:*

Աւելի՛ն. «Բագին» *չբաւականացաւ* «Տը՛ըր» *եւ* «Մառաֆէփ» *նորարարական հանդէսներու սերունդները իրենց ընդհանուր դիծերուն մէջ ներկայացնող Ս. Կիրակոսեանի ընդարձակ ուսումնասիրութեամբ, այլեւ յարգեց* «Թարգմանե՛նք, սորվինք ընդարձակել չափանիշները, խստանանք, թարմանա՛նք...» *իր խոստումը, թարգմանաբար տեղ տուաւ սերունդին տիրական դէմքերուն բնորոշ գործերուն եւ անոնց դրականութեան իւրայատկութիւնները ընդգծող ուսումնա-*

իրութիւններու, կազմակերպեց զրոյցներ եւ սերտ կապ ստեղծեց լիբանանեան դրական շրջանակներուն հետ։

Այս փոխյարաբերութեանց խօսուն արդիւնքը պէտք է համարել Մեծ Եղեռնի 60ամեակին նուիրուած «Բագին»ի բացառիկին բերած անոնց սրտաբուխ մասնակցութիւնը, որ կազմեց այդ թիւին բացառիկ բաժիններէն մէկը։ Ձեռք բերուած այս արդիւնքը հաստատուած բարեկամութեան մը շնորհիւ եղաւ, բայց բոլորովին բարեկամական տուրք մը չէր, որովհետեւ անոնք էապէս ծանօթացած էին Հայկական Հարցին, իսկ իրենց վկայութիւնները մարդկային անեղծ խղճմտանքէ մը եկող անկեղծ ձայներ էին, որոնց ընդհանուր դրսեւորումը հանդիսացաւ անոնցմէ մէկուն ընդգծելի խօսքը.—

«Հայաստանը հայրենիքներուն Քրիստոսն է»։

Լիբանանեան եւ արաբական ժամանակակից բանաստեղծութեան կողքին, «Բագին» նաեւ բացուեցաւ մերօրեայ արարական արձակին։ Յատուկապէս «Բագին»ի տրամադրուած սուրիացի արձակագիր Եասին Ռիֆաիէի «Եւ կինը սեւ ածուխ է...» կարճ պատմուածքին հրատարակութենէն քիչ անց, «Բագին» լոյս ընծայեց իր էջերուն կազմաւորուած երիտասարդ այլ բանաստեղծի մը՝ Խ. Ասոյեանի «Միխայիլ Նայիմէի կեանքը եւ աշխարհը», «Մաղրէպեան գրականութեան հոլովոյթը» եւ «Սուրիական արդի արձակը» անուն գրութիւնները, իսկ աւելի ուշ՝ լիբանանցի երիտասարդ արձակագիր Իլիտս Տէյրիի «Սպաննուած ասպեարը ոտքը կը դնէ հողին» անուն վէպին նուիրուած Ս. Կիրակոսեանի «Երկու ժամանակներու միջեւ» յօդուածն ու գործին մասին ճաշակ մը փոխանցող հատուածը։

Կամուրջը հաստատուած է արդէն, որուն շնորհիւ, վստահաբար, ընթերցողին պիտի հաղորդուին յաջորդական նոր իրութիւններ։

Ռ. Հ.

ԳՐԻԳՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆ — ծնած է Հալէպ, 1955թին։ Նախակրթութիւնը ստացած է տեղւոյն Ազգային Սահակեան վարժարանին մէջ, երկրորդական ուսումը՝ Ազգային Ճեմարանի Ճեմարան։ Տարի մը հետեւած է Գէյրութի Հայագիտական Հրատարակչութեան հրատարակիչ դասընթացքներուն։

Այժմ կ՚ապրի Հալէպ եւ իր գրական ուսումնասիրութեամբ։

1974թին լոյս բնծայեց բանաստեղծութիւններու իր առաջին գրքոյկը՝ «Լռգարիւն»։

ԴՈՒՆ

Ցուշերուս մէջ դուն կը մնաս անքառամ,
ո՛չ թէ իբրեւ խեցիի մէջ մարգարիտ,
այլ անոգ սերմ արգանդի մը մէջ թերրի·
յուշերուս մէջ դուն կը մնաս թարմահամ։

Միսերուս մէջ՝ յիշողութիւն չունեցող,
դուն կը դառնաս յուշ չդարձող տրոփիւն,
անգոր լեզուի գալարումին դէմ տրտում
արեան զարթօնք եւ արշալոյս գերանող։

Դուն կը կեղուես կեղծ մարթերս բոնաւոր,
կը թոցկլտաս վէրքերուս մէջ լուռ պտղող,
ու հեշտանքի հեծքերուս հետ կը մեծնաս։

Եւ մեր միջեւ առասպելները բոլոր
կը չքանան տարածութեան հետ անեզող
ու դուն միակ առասպելս կը դառնաս։

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿ

Քար կը դիտեմ ես անշարժ,
յանախ քարի կեանք մը կ'ապրիմ.
քարին ճայթիւնը կ'երազեմ
եւ քարացած ճայթիւնի մը կը վերածուիմ:

Ես կ'ապրիմ օտար մորթի մէջ կապար,
ուր բանտուած կը գալարուի կրակ մը լուռ ու տկար.
կրակն այդ ոչինչ ունի սիրելի,
ան կապարը հալեցընել չի՛ կրնար:

Անկերպարան վախ մը մեծցող
սրտիս վրայ թուխս է նստած
եւ շարժումներն իմ
չեն ծաղկիր, չեն ծառանար:

Ես կը ճանչնամ, կը վերյիշեմ միշտ դիմակներ անհամար,
բայց ոչ մէկ դէմք:
Իմ ծիծաղս հոգիս մէջ
չ'արձագանգեր:
Իմ ծիծաղս չի ծաղկիր ու չի ծառանար:

Եւ գերանող խնամքով
ու լոյսերով անիմաստ
ողողուած եմ:
Անտես մարդիկ կը հսկեն,
որ ւ.խալ մը թոյլ չտամ
միջավայրիս դաշնութեանը ի վնաս:
Անոնք ինծի կը թելադրեն.— քնացիր
խաղաղօրէն ու երազէ մեր հայթայթած գոյներով ու պատկերներով գեղեցիկ,
ննջէ խաղաղ ու երջանիկ
եւ մենք սիրով քու փոխարէն կը մտածենք ինչ որ հարկ է:

Քար կը դիտեմ ես անշարժ,
յանախ քարի կեանք մը կ'ապրիմ,
քարին ճայթիւնը կ'երազեմ
եւ քարացած ճայթիւնի մը կը վերածուիմ:

Որովհետեւ անտես մարդիկ միշտ ալ ինձմէ զիս կը գողնան,
որովհետեւ ես գոյութեանս տէրը չեմ ու եսասէր եմ,
կը ձանձրանամ, կը տաղտկանամ,
զիս օղակող այս անիմաստ լոյսերուն գգուանքներէն անհոգի:

— «For us, the poor, there is no action,
But only to wait and to witness.»
= Մեզի՝ խեղճերուս,
միշտ վայել է չմտենալ
այս լուսեղէն
պալոնններուն:

— «For us, the poor, there is no action,
But only to wait and to witness.»

= Մեզի՝ խեղճերուս, տրուած չէ գործել,
տրուած չէ տեսնել, այլ լոկ սպասել,
այլ լոկ աղմուկին մէջ անշարժ ապրիլ,
այսինքն՝ մեռնիլ:

— Օդը հիւանդ է, բայց արիւնն՝ առողջ,
սէրը հիւանդ է, բայց կը տառապի
եւ տառապանքն է առողջարար յոյս,
կենարար գինի:

Քար կը դիտեմ ես անշարժ,
յանախ քարի կեանք մը կ'ապրիմ.
քարին ճայթիւնը կ'երագեմ
եւ քարացած ճայթիւնի մը կը վերածուիմ:

ԿՈՐԻՒՆ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

Ն. ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

«ԲԱԳԻՆ»Ի 200ՐԴ ԹԻՒԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Քսաներորդ դարու այս վերջին քառորդին, երբ դիրը արձակագէնի պայքար կը մղէ շարժապատկեր, պատկերասփիւռ եւ ձայնասփիւռ կոչուած իր հզօր մրցակիցներուն դէմ, երբ միտքը, ճաշակը եւ արուեստը տեղ կը կորսնցնեն գիտութեան եւ թեքնոլոժիի անընդհատ աճող իրադրութիւններուն առջեւ, երբ իրարու ետեւէ կը դադրին լոյս տեսնելէ անցեալ եւ համբաւ ունեցող միջազգային հռչակաւոր հրատարակութիւններ, խրախուսիչ երեւոյթ մըն է մեզի համար տեսնել, որ Լիբանան հրատարակուող հայերէն ամսաթերթ մը կը շարունակէ իր ճամբան, հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն, ընկերային եւ քաղաքական ծանօթ դժուարութիւններուն:

Պարբերաթերթը կամ ամսագիրը ԺԹ. դարու գիւտն է: Այդ փոթորկալի դարուն, նման հրատարակութիւններու մէջ լոյս կը տեսնէին քննադատութիւններ, դրական եւ գեղարուեստական նոր տեսութիւններ, բանավէճեր եւ, մա՛նաւանդ՝ երիտասարդ դրողներուն ու բանաստեղծներուն արտադրութիւնները: Այսպէսով՝ շատ մը գլուխգործոցներ, որոնք կրնային ձեռագիր մնալ եւ կորսուիլ, մաս առ մաս լոյս տեսան պարբերաթերթերու մէջ, դնահատուեցան ընթերցողներու կողմէ եւ հետագային վերածուեցան հատորներու:

Պարբերաթերթի մը կեանքը կախում ունի դանազան ազդակներէ, որոնց գլխաւորները նիւթական միջոցներն են եւ նաեւ ընթերցողի եւ աշխատակիցի գոյութիւնը: Եղած են պարբերաթերթեր, որոնք մէկ կամ երկու թիւ միայն հրատարակած են ու անհետացած, կան ուրիշներ, որոնք աւելի երկար կեանք ունեցած են: Ֆրանսական հռչակաւոր «Լա ռըվիւ տէ տէօ մոնտ» պարբերաթերթը, օրինակ, լոյս կը տեսնէ 150 տարիներէ ի վեր: Անիկա եղաւ մեծ վիպասաններուն՝ Հիւկոյի, Վինիի, Միւսէի եւ ուրիշներու արտայայտութեան բեմը: Այսօրուան «Լա ռըվիւ տէ տէօ մոնտ»ը, բնական է, չունի 150 տարի առաջ-

ւան դիմագիծը։ Նորերը նոր մտայնութեամբ գրաւած են հիներուն տեղը։

Պէտք չէ մոռնալ, որ վերոյիշեալ պարբերաթերթը իբր ասպարէզ ունէր Փարիզի պէս քաղաք մը եւ քանի մը տասնեակ հազար ընթերցողներ, եւ լեզու մը, որ ճիւղաւորուած է աշխարհի չորս կողմը, մինչդեռ «Բագին»ը կը հրատարակուի մեր հայրենիքէն հեռու, Պէյրութ, աշխարհասփիւռ մէկուկէս միլիոն հայերուն համար։

Հակառակ այս իրողութեան եւ, մա՛նաւանդ՝ Լիբանանի վերջին դէպքերուն հետեւանքով ստեղծուած խոչընդոտներուն, «Բագին» ամսաթերթը շարունակեց իր դոյութիւնը եւ ահա լոյս կ՚ընծայէ իր 200րդ թիւը, ինչ որ կը նշանակէ շուրջ 18 տարուան հետեւողական աշխատանք եւ իրագործում։ Սփիւռքի հայ գիրի ու գրականութեան պատմութեան մէջ մատի վրայ կը համրուին այն հանդէսները, որոնք այսքան երկար կեանք ունեցած են։

Ի՞նչ կը ներկայացնեն «Բագին»ի այդ 200 թիւերը՝ իրենց 16 հազար էջերով։

Ա՛յն՝ որ կը սպասուի գրական եւ գեղարուեստական պարբերաթերթէ մը։

«Բագին»ի էջերուն կը հանդիպինք արտասահմանի հայ անուանի գրողներու ստորագրութեանց։ Ամսագիրը տեղ տուած է անոնց անտիպ գրութիւններուն՝ վէպ, պատմուածք, բանաստեղծութիւն, ուսումնասիրութիւն եւ քննադատութիւն։ Մէկ խօսքով՝ անիկա եղած է մէկ հաւատարիմ հայելին վերջին մէկուկէս տասնամեակի հայ մտքի եւ գրչի արգասիքներուն։

Ատոր կողքին՝ «Բագին» օրը օրին հետեւած է միջազգային գրական ու գեղարուեստական շարժումներուն ու յօդուածներով եւ ուսումնասիրութիւններով անդրադարձած է աշխարհի մէջ ծնունդ առնող գրական, գեղարուեստական, փիլիսոփայական շարժումներուն ու ընթերցողին ներկայացուցած է անոնց հեղինակները։

Լայն տեղ տուած է նաեւ Հայաստանի գրական անցուգարձերուն, ինչպէս նաեւ նոր եւ օժտուած գրողներու։

Սակայն պէտք է ըսել, որ վերոյիշեալ արժանիքներով չի վերջանար հեռանկար ու յարատեւելու ձգտում ունեցող ամսաթերթի մը առաքելութիւնը։

Ինչպէս ըսած էինք ժթ. դարու հռչակաւոր պարբերաթերթին մասին, նաեւ «Բագին»ի գլխաւոր առաքելութիւնը եղած է որոնել նոր ուժեր, քաջալերել երիտասարդ գրողներ եւ, յարգելով հանդերձ անոնց գաղափարները, ոճը եւ գրելաձեւը՝ զանոնք մղել լաւագոյնին, խըստապահանջութեան եւ կատարելագործութեան:

«Բագին»ի շրջանակին մէջ եւ անոր շունչին տակ ծլած ու հասակ նետած են տասնեակ մը երիտասարդ բանաստեղծներ եւ արձակագիրներ, որոնք կրնան արժանաւոր կերպով շարունակել իրենց աւագ գրչեղբայրներուն առաքելութիւնը եւ խոպան չձգել հայ գրականութեան անդաստանը:

Եւ ո՞վ գիտէ, թերեւս այդ երիտասարդներէն քանիներ պիտի չանդրադառնային իրենց կոչումին, եթէ «Բագին» քաջալերած չըլլար իրենց առաջին քայլերը եւ իր էջերը լայն բացած չըլլար անոնց առաջին ներշնչումներուն առջեւ:

Պիտի ըսուի, որ իսկական տաղանդը կը ծլի եւ կը ծաղկի ի՛նչ ալ ըլլան պայմանները, թէ՝ շատ մը գլուխգործոցներ ձեռագիր մնացած են՝ իրենց հեղինակներուն մահէն տարիներ ետք իսկ: Ասիկա ճշմարտութեան մէկ երեսն է միայն:

Միւս երեսը հետեւեալն է. քանի՛-քանի՛ տաղանդաւոր բանաստեղծներ եւ արձակագիրներ խմբագրատուներու եւ հրատարակչատուներու գոց դուռներուն առջեւ կոտրած են իրենց գրիչները եւ զանոնք նետած աղբանոցներու մէջ, մարդկութիւնը զրկելով թերեւս անգերազանցելի գանձերէ:

Պիտի մաղթէինք, որ «Բագին» պահէ իր աւանդական աշխուժութիւնը, կենսունակութիւնն ու խանդավառութիւնը եւ հայ ժողովուրդին հրամցնէ ուրիշ 200, 400 եւ աւելի նոր թիւեր ալ, իր կարգին փաստելու համար, որ հակառակ նիւթի տիրապետութեան եւ մեքենաներու ժխորին, կանգուն կը մնան մարդկային միտքն ու երազը, եւ հայ դիրն ու մշակոյթը կը շարունակեն մնալ ծաղկատու եւ պտղաբեր պարտէզ մը:

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

Ցաջորդող էջերուն գրութիւններ ստորագրած երիտասարդները՝ Շահէ Քէօրօղլեան, Բաֆֆի Քէպապեան, Արամ Ճիւղեան եւ Շուշիկ Տասնապետեան, վերջին երկու տարիներուն մուտք գործեցին «Բագին»էն ներս, կանխող էջերուն երեւցող միւս երիտասարդներուն պէս յարգելով նոր անուններուն հանդէպ առաջին օրէն որդեգրած այս ամսագիրին առաջին պայմանը:

Դեռ ի զօրու կը մնայ այդ պայմանը, ըստ որում՝ գրականութեան նորընծաներէն տեղ կը տրուի միայն անոնց, որոնք գրական շնորհի մը հետ՝ խմբագրութեան կը ներկայանան բանաստեղծութիւններու, արձակ գրութիւններու թէ վերլուծական էջերու շարքերով:

Միայնակ գրութեան մը մէջ երեւցած տաղանդի ցոլքն անգամ չէ խախտած վերի մեր սկզբունքը, եթէ ենթակային մէջ չենք կռահած կոչումի մը զոհաբերելու բուխ տրամադրութիւնը եւ կոչումէն հրաժարուած հետեւողականութեան կիրքը:

Անշուշտ, հեռու է մեզմէ այն յաւակնութիւնը, որ անսխալ եղած ենք մեր կռահումներուն մէջ. առաջին մեր պայմանը յարգելէ ետք, եղած են նամբուն սկիզբը մնացողներ, բայց կը հաւատանք, որ այս խստութիւնը նշանակութիւն ունի եւ կրնայ ամսագիրը հնարաւոր չափով հեռու պահել անցորդ եւ անցաւոր անուններու ժամադրավայրի մը աննախանձելի կացութենէն:

«Բագին»ի նորագոյն աշխատակիցներէն ոչ մէկը առարկեց որդեգրուած այս կեցուածքին դէմ եւ ուրախութիւն է յայտնել ընթերցողին, որ ներկայացուցած իրենց նախորդ գրութիւնները դեռ լոյս չտեսած՝ անոնք յանախ նոր ձեռագիրներով կը հանդիպին խմբագրատուն:

Քաջալերուած ստացուած արդիւնքէն՝ այսուհետեւ եւս մենք պիտի հետեւինք նոյն նամբուն, այսինքն՝ տեղ պիտի տանք միայն այն նորերուն, որոնք կոչումի մը առաջին նշանները կը մատնեն եւ շարքով մը կը ներկայանան:

ՇԱՀԷ ՔԷՕՐՕՂԼԵԱՆ.— *Ծնած է Գէյրութ, 1957ին։ Նախակրթութիւնը ստացած է Հայաշէնի «Թորոմեան» վարժարանին մէջ, երկրորդականը՝ Կիլիկիոյ Անթիլիասի Դպրեվանքին ու ապա՝ «Ինթըրնէշընըլ Գոլէճ»ի մէջ։*

Ներկայիս մաս կը կազմէ «Ազդակ» օրաթերթի խմբագրութեան։

Իր բանաստեղծական առաջին փորձերը լոյս տեսած են «Բագին»ի էջերուն, 1978 տարուան վերջին համարէն սկսեալ։

ԽԱՓՇԻԿ ԱՂՋԻԿ

Մազերուդ մէջ,
Յեղափոխութեան, ըմբոստութեան, ազատագրումի
Մանրաձկար արձագանգը կայ։

Աչքերուդ մէջ,
Հաւայեան անանասի հիւթը կայ
Ու նիւթը՝ կոյս երազներու։

Այտերուդ վրայ,
Խանձած արեւի կիսալուսին դրոշմը կայ
Ու բաղձանքը՝ ջերմ մատներու հպումին։

Երկշերտ բոցի զովացումին
Տենչանքը, տանջանքն ու ջանքը կան
Շրթունքիդ վրայ։

Սեւ մարմարի ողորկութեան ներգործելու
Սպիտակ փայլին հրաւէրը կայ
Մարմինիդ վրայ։

Իսկ կուրծքերուդ՝
Այգեկութքի կանչը կայ...

ՔԵԶՄԷ ՀԵՌՈՒ, ՔԵԶԻ ՀԵՏ

Գիշերուան արձագանգող լռութեան մէջ,
Նստած ենք մենք դէմ դիմաց (կարծես),
Սա սենեակը,
Ուր ամայութիւնը հայելի մը կը փնտռէ՝
Առանձին չզգալու համար։

Սեղան, աթոռ, թիկնաթոռ,
Օդը՝ ամառ,
Բացական՝ դուն,
Կոնատը՝ ես.
Պատի պոռոտ սպիտակութեան վրայ՝
Աչքերս կը նկարեն աչքերդ, սեւութիւնը անոնց
Եւ գալիքին
անպատրաստ նախագալիքը կը քննեն։

Դեռ քիչ առաջ դուն հոս էիր,
Ուր մենք երկար զրուցեցինք,
Բայց երբ գացիր,
Այն ատեն ես լոկ հասկցայ,
Որ ես բնաւ չէի խօսած,
Չէի կրցած,
(Անցեալ դէպք մը չէր արտօնած...)

Այլ միշտ, անվերջ ծխած էի,
Մինչ դուն հանգած կնատները համրած էիր...

Արդ, ի՞նչ ընել,
Հեռաձայնե՞լ,
Ըսե՞լ,
Պէ՞տք է ըսել,
Թէ ոչ պէտք է լուռ տագնապիլ,
Եւ համբերել,
Եւ սպասել
Մինչեւ յոյզը արմատանայ,
Մինչեւ յոյզը յոյս ներշնչէ,
Մինչեւ լաւան կազմաւորուի,
Եւ պայթումին հետը քանդէ
Թէ՛ իմ, թէ՛ քու լռութիւնը...

Որպէսզի գիշերուան արձագանգող լռութեան մէջ,
Սա սենեակին ամայութիւնը հայելի չփնտռէ՝
Առանձին չզգալու համար...

ԱՌԱՆՑ ՔԵԶԻ

Առանց քեզի՝
Երգերը վէրքեր են,
Մատներ են կոկորդ սեղմող...

Ճռուողիւնը կոչ է չարձագանգող
Հոգիիս պատերուն մէջ խեղդուող,
Ծառերը՝ չկարդացուող տառեր են
Եւ անտառն է անապատ՝
առանց քեզի:

Առանց քեզի՝
Սէրս որբ է,
Կեանքս՝ զօսացած բոյս,
Անկեղծութիւնը կեղծիք է իսկական,
Խաղն ալ՝ բախտախաղ:

Մարդիկ օտար են,
Օտարը՝ առանձին,
Առանձնութիւնը փնտռտուք է,
Փնտռտուքը՝ անիմաստ,

Իմաստը արդիւնքն է,
Արդիւնքը՝ միշտ զոյգ,
Իսկ կոնատը՝ կարօտ քեզի՝
առանց քեզի...

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻԴ ԴԻՄԱՑ՝ ՆԵՐԿԱԴ ՄԵՐԺԵԼՈՎ

Գիշերուան խորհուրդին հետ առանձին,
(ինչո՛ւ),
Վերյիշեցի անցեալդ,
Ու ներկայիդ խղճալով,
Եղրօր պէս լացի,
Սիրելիս,
Անեղծութեանդ խաչքարին առջեւ...

Լացի,
Ո՛չ միայն մեր օտարացումին,
Այլեւ՝
Կանխահաս կերպարանափոխումիդ
Եւ պայմաններուն համար...

Պայմաններուն,
Որոնց օգտագործումը գնահատելով,
Կեղծ անուններ,
Գալարուեցան մարմնիդ շուրջ,
Իրենց մէջ գալարուող կիրքին ռիթմով,
Եւ անմեղութիւնդ պղծեցին,
Անփորձութիւնդ եւ առանձնութիւնդ շահագործելով...

Մինչ ես,
Սիրելիս,
Կը յուսայի
Պայմաններուն չքացումէն ետք,
Սովորական ժամադրութեամբ
Վերստին հանդիպիլ
Նո՛յն մտերմութեանդ,
Քեզի՛...

Սակայն հիմա,
Լուսանկարիդ դիմաց,
Ես կը խղճամ ո՛չ միայն քեզի,
Այլեւ՝
Անո՛նց անխղճութեան,
Որոնք
Բարեկամութեան հաշւոյն,
Հաւիշի սիրոյն
Եւ սիրոյ խոստումով,
Մարմին
Կը կրծեն,
Երազ
Կը պղծեն...

ՇԱՀԷ ՔԷՕՐՕՂԼԵԱՆ

Ռ. ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ

ՍԱՄՓՍՈՆ ՍԱՄՓՍՈՆԵԱՆ

(ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ)

Արեւոտ օր մըն էր։ Սովորական արեւոտ օրերէն մէկը, կաս-կապոյտ երկինքով, առանց ամպի նշոյլի մը։ Մեղմ զեփիւռը շոդը հաճելի կը դարձներէր։ Այսինքն՝ օդ մը, որ ամենատխուր անձն իսկ կրնար դոնէ այդ օրուան համար դարձնել ուրախ եւ զուարթ, թօթափելով անոր բոլոր հոգերը։

Այսուհանդերձ, այդ օրը կար սիրտը նեղ մարդ մը՝ Սամփսոն Սամփսոնեան։ Ջղային էր Սամփսոն Սամփսոնեան, հակառակ անոր, որ իր ամէնէն շատ սիրած վայրը, այսինքն՝ իր խանութը կը գտնուէր։ Խանութին ցուցափեղկին վերեւ աղդատախտակ մը կախուած էր. ՍԱՄՓՍՈՆ ՍԱՄՓՍՈՆԵԱՆ — ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԲԱՆ Կ'ԱՌՆՈՒԻ ԵՒ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ։ Անունին ճիշդ քովը կար նկար մը, որ կը ներկայացնէր Սամփսոնին առիւծը ճեղքելը։ Աղդատախտակը պատրաստել տուած էր նկարիչի մը, որուն անհրաժեշտ բոլոր տեղեկութիւնները լայնօրէն տուած էր, մանաւանդ՝ նկարին վերաբերեալ մանրամասնութիւնները։ Նկարիչը համբերութեամբ մտիկ ընելէ ետք, իրեն նայած եւ «Սամփսոնը դո՞ւք էք», հարցուցած էր։ «Այո՛», պատասխանած էր ջղայնացած։ Յետոյ՝ ուզած էր հասկնալ նկարիչին անակնկալ զուարթութեան պատճառը։ Բայց ի զուր։ Կարճահասակ եւ գիրուկ Սամփսոնեանը, որուն պատմական Սամփսոնը յիշեցնող միակ մկանները կզակի մկաններն էին, ամէն անդամ, որ այս պատահարը յիշէր, կը կճրտացնէր ակռաները եւ կը մրմռար անհասկնալի բառեր։

Մերթ ընդ մերթ գլուխը կը բարձրացնէր Սամփսոնեան եւ կը նայէր պատէն կախուած արտասովոր մեծ ժամացոյցին։ Իրականութեան մէջ պէտք չկար նայելու, որովհետեւ հսկայ ժամացոյցը իւրաքանչիւր վայրկեանը եւ բոպէն յատուկ հնչիւնով մը կը տեղեկացնէր։ Այս հրաշք ժամացոյցին շուրջ շարուած էին խաւաքարտի համաչափ կտորներ, որոնց վրայ բոլոր քաղաքակիրթ լեզուներով «ԺԱՄԱՆԱԿԸ ԴՐԱՄ Է» նախադասութիւնը գրուած էր։ Կային նաեւ ուրիշ խաւաքարտի կտորներ՝ իմաստալից կարգ մը ուրիշ նախադասութիւններով։ Թեմատիկ ընդհանրութենէ զատ, ուշագրաւ էր բացագանչական նշանի ազատ գործածութիւնը. Քիչ խօսէ, շատ վաճառէ՛՛՛, խօսիլը արծաթ է, գնելը ոսկի՛՛՛, Կարճ կապէ, շուտ քալէ՛՛՛։

Թերեւս ոմանք այս նշանաբաններէն կը հետեւցնեն, թէ յաճախորդներու հեղեղ մը կար խանութին մէջ եւ կը տիրէր աշխուժութիւն մը՝ փեթակի նման։ Բայց իրականութիւնն այն է, որ խանութին մէջ Սամփսոն Սամփսոնեանէ զատ ոչ ոք կար։ Եւ եթէ ուրիշներ կարծեն, թէ խանութին դարակները լեցուն էին բազմատեսակ ապրանքներով, անոնք ալ կը սխալին։ Դարակները պարապ էին, աւելի ճիշդը՝ դարակներուն մէջ զետեղուած էին նշանաբանները։ Վաճառականութեան կարգ մը տարրական սկզբունքներուն հակասող այս երեւոյթը հասկնալու համար, անհրաժեշտ է դիմել խանութպանին՝ Սամփսոն Սամփսոնեանին։ Ես ամէն ինչ կ'առնեմ ու կը ծախեմ։ Քանի որ ամէն ինչ ցուցադրել կարելի չէ, կը ցուցադրեմ ոչինչ։ Տրամաբանական չէ՞։

Ժամացոյցը հնչեց։ Կէս ժամ մը եւս անցած էր։ Սամփսոն Սամփսոնեան ոստումով մը ոտքի ելաւ, վաճառասեղանին ետեւի կողմը անցաւ, հաստ տետ-

բակ մը հանեց, որուն վրայ «Հաշիւներ» գրուած էր։ Բացաւ չորս համաչափ սիւնակներու բաժնուած էջ մը։ Մուտք, ելք, շահ եւ վնաս։ Վնասի սիւնակին գիծ մը աւելցուց, իր աեղը անցաւ եւ թերթը վերստին վերցուց, կարդալ փորձեց։ Չկրցաւ, ակամայ ակռաները կճրտացուց։ Եօթներորդ գիծն էր այսօր։ Այսինքն՝ 3,5 ժամ շարունակ վնաս ըրած էր, որովհեաեւ 3,5 ժամէ ի վեր խանութէն ներս յաճախորդ չէր մտած։ Ի՞նչ գործեր կը փախցնէր։ Որքա՞ն դրամ չահած պիտի ըլլար մինչեւ հիմա։ Միջին հաշուով քանի՞ ոսկի։ Չհամարձակեցաւ գումարը բարձրաձայն արտասանել։ Աչքերը դոցեց։ Եւմասական պաշտօնեան որքան տխմար էր։ Իրեն բացատրած էր, թէ պարապ անցած իւրաքանչիւր ժամ վնաս է իրեն համար։ Տոմարները ցոյց տուած էր ամենայն բարեսրտութեամբ, վնաս հոտող գիծերը։ Մարդը իրեն նայած եւ խնդացած էր։ Այսպիսի վնաս կ՚ըլլա՞ր։ Սամփսոն Սամփսոնեան ակռաները վերստին կճրտացուց։ Եթէ այդ տխմար պաշտօնեան — այո՛ տխմար, եթէ տխմար չըլլար, պաշտօնեայ չէր ըլլար — գիտնար, թէ ժամուան մը ընթացքին հարիւրէ աւելի յաճախորդի ապրանք կրնար ծախել չնորհիւ խորիմաստ նշանաբաններուն, պիտի ըմբռնէր վնասին բուն ծուալը։ Աւելի ազդեցիկ նշանաբաններ կրնային զգալիօրէն բարձրացնել յաճախորդներուն թիւը։

Սամփսոն Սամփսոնեան իր երեւակայութեան մէջ տեսաւ յաճախորդներու ամբոխներ, զորս ան ձեռքի կտրուկ շարժումներով ներս կը հրաւիրէր, ցոյց տալով «ժամանակը դրամ է» նշանաբանը։ Ոմանք դուրս կը վտարէր, բնազդաբար զգալով, թէ անոնք լուրջ յաճախորդներ չեն։ Վառ տեսիլքը յուղեց զինք, այտերը կարմրեցան ներխուժող տաք արիւնէն եւ սամփսոնետն իր միակ մասը՝ կզակի մկանները անգադար գործի լծուեցան՝ կարծեցեալ բանակցութիւններուն լաւագոյնս զինուած ըլլալու համար։ Մոռցաւ թերթին առաջին էջի վերնագիրը։ Տնտեսական տագնապը վերջ չի գտներ։ «Բարեւ, Սամփսոն», ըսաւ ձայն մը։ Սամփսոնեան արթնցաւ։ Ճիշդ առջեւը մարդ մը կանգնած էր։ Բնազդաբար չափեց–չափչփեց՝ որոշումի մը գալու համար։ Անորոշ վիճակ մը։ ո՛չ դուրս վտարեց զայն, ոչ ալ մատնանշեց նշանաբանները։ Եւ ուրիշ նորութիւն մը եւս։ մարդուն — յաճախո՞րդ էր — հարցում մը ուղղեց։

— Դուն ո՞վ ես։

Մարդը պատասխանեց ուրիշ հարցումով մը։

— Եօթը գիծը շատ չէ՞ այսօրուան համար։ Կորուստներուդ մասին խորհէ, Սամփսոն։ Եօթը գիծը կը համապատասխանէ...

— Ինդրեմ մի՛ շարունակեր, — ըսաւ Սամփսոնեան։ Կարմրուկ այտերը դալկոտած էին։ Երազել կարելի չէր այլեւս։ Իրականութեան ծոցն էր վերստին։

Երբեմնի պաղարիւն Սամփսոնը — ոմանք կ՚ըսէին, թէ ան զգացում կոչուած բանը չէր ճանչնար — անկիւն մը կծկուած, երեսը անվերջանալի տնտեսական տագնապով ծածկած էր։ Պարբերաբար դիմացինին կը նայէր՝ տագնապը վեր կամ վար քշելով։ Բայց նայելիք շատ բան չկար։ Դիմագիծը տեղացիի դիմագիծ էր։ Վրայ–գլուխէն յայտնի չէր, թէ ո՛ր դասակարգին կը պատկանէր։ Ֆօսելակերպը, շեշտը, այս բոլորը աեղացի մը կը յիշեցնէին։ Միակ հետաքրքրական կէտը մարդուն աչքերն էին, աչքերուն գոյնը։ Սամփսոնեան, առաջին անգամ ըլլալով, հետաքրքրուեցաւ մարդու մը աչքի գոյնով։ Ստիպուեցաւ հետաքրքրուիլ, որովհետեւ դարդ չէր կրցած պարզել այս երկրորդական մանրամասնութիւնը։ Մերթ կապոյտ կը թուէին ըլլալ անոնք, մերթ սրճագոյն, մերթ կանաչ եւ մերթ բոցավառ կարմիր։ Հաւանաբար այս վերջին կէտն էր, որ անհանդստութիւն պատճառեց իրեն — իր փախը որոշ

չափով անհետացած էր —, ուզեց լուծել հարցը՝ հարցում մը ուղղելով։ Զբ-կրցաւ, որովհետեւ մարդը զինք կանխեց.

— Ի՞նչ կ՚ըսես երէկուան 19 գիծերուն։ Անտանելի չէ՞։

Սամփսոնեան չկրցաւ դիմանալ։ Ուշաթափեցաւ։ Իր վերջին գիտակից մաղթանքը եղաւ հեաեւեալը. Աստուա՛ծ իմ, կը պաղատիմ, կ՚աղաչեմ, տո՛ւր, որ յաճախորդ ներս չմտնէ խանութէն։

Գիտակցութեան վերստին տիրանալով տեսաւ, որ մարդը ուշիմօրէն կը քննէր նշանարանները։ Նշմարելով Սամփսոնեանը՝ մօտեցաւ եւ հարցուց.

— Դո՞ւն դրեցիր տյս նշանաբանները։

— Այո, — պատասխանեց Սամփսոնեան եւ աւելցուց, — իմ յղացումս են։

— Դուն, — ըսաւ մարդը, — դուն այս հանճարով պէտք չէ, որ հոս կենաս։ Քեզի կը սպասեն աւելի մեծ, աւելի վսեմ, աւելի պատուաբեր պարտականութիւններ։ Միասին պիտի հեռանանք այս երկրէն։ Եւ միասին պիտի արշաւենք յաջողութենէ յաջողութիւն։

Սամփսոն Սամփսոնեան համոզուեցաւ, որ մարդուն աչքերը բոցավառ հրաբուխներ էին։ Վերստին ուշաթափեցաւ։ Այս անգամ ոչինչ խնդրեց Աստուծմէ։

Մեկնումի պատրաստութիւնները աւելի քան դիւրին եղան։ Խանութը ծախեց, իսկ ապրանքները, այսինքն՝ նշանարանները, հետը առաւ։ Ազդատախտակը — միակ վաճառուելիք բանը — ետ տուաւ նկարիչին։ Այս անգամ չխնդաց նկարիչը։

Եւ, կաս-կապոյտ երկինքով արեւոտ օր մը, Սամփսոն Սամփսոնեան օդանաւ նստաւ, առանց իր Տալիլային, զոր չունէր։ Փոխարէնը՝ հետն էր բոցավառ աչքերով մարդը։ Եւ այդ օրը քաղաքին ողջ բնակչութիւնը ուրախ եւ զուարթ էր, ներառեալ Սամփսոն Սամփսոնեանը։

* * *

Ուրիշ վայր մը, ուրիշ եղանակ մը, ուրիշ օր մը, բայց նոյն օդը։ Թ. Պապայեան, Ժընեւի եկեղեցւոյ դաւիթին կեցած՝ դուրս ելլող հաւատացեալներէն դրամ կը ժողվէր։ Պապայեան այսպիսի դործերու մէջ փորձառութեան տէր մէկն էր, դիւրին չէր զարմանքի մատնել զինք։ Բայց իր զարմացումը անսահման եղաւ, երբ տեսաւ եկեղեցիին բակէն Սամփսոնեանին ներս մտնելը, մուտքին մօտենալը, պատարագին ներկայ դտնուելու համար, անոր նուիրատուութիւնները։ Նոյն Սամփսոնեանը տունէն դուրս վռնտած էր Պապայեանը։ Գաղթելէ առաջ, հանդանակութեան մը համար դիմած էր Սամփսոնեանին։ Ճիշդ հինդ վայրկեան զինք մտիկ ընելէ ետք, «ատենդ վերջացաւ» ըսած եւ գուռը երեսին գոցած էր։ Զարմանալու ատեն չէր հիմա։ Պապայեան, ձեռքը երկարելով՝ բարեւեց Սամփսոնեանը։ Սիրալիր տեսակցութիւն մը ունեցան։ Պապայեան ծանօթացաւ Սամփսոնեանի քովի մարդուն հետ, որ շարունակ անոր ձախ ձեռքը բռնած էր։ Պապայեան փորձառու մարդ էր եւ չզարմացաւ, թէ ինչո՞ւ տասը տարեկան մանուկի մը պէս կառչած էր այդ մարդուն, որ տեղացի մը ըլլալ կը թուէր իր արտաքինով, խօսելակերպով։ Միակ բացառութիւնը աչքերը կը կաղմէին, բայց Պապայեան ատոր ալ չզարմացաւ։ Նուիրատուութեան չաբքը չընդհատելու համար, Սամփսոնեանը եւ իր ընկերը Սիրոյ Սեղան հրաւիրեց։ Ինծի գրած նամակին մէջ Պապայեան կը պնդէր, թէ Սամփսոնեանը հրաւիրած էր՝ իրեն հետ աւելի մօտէն ծանօթութիւն հաստատելու համար։

Սիրոյ Սեղանը Սամփսոն Սամփսոնեանին սամփսոնեան կզակի մկանները լայն հորիզոններ բացած էր։ Իր «Ժամանակը դրամ է» սկզբունքը մոռցած կը թուէր, բայց ոչ՝ անոր մէկ տարբերակը. «Վճարած բանէս պիտի օգտագործուիմ»։ Այնքան տարուած էր այս սկզբունքին բծախնդիր կիրառումէն, որ վստահարար անտես պիտի առնէր այսինչին կամ այնինչին պնակը, պիտի չծափահարէր այսինչին ճառին, յուզումնալից երգին եւ կամ արտասանութեան — այս վերջինները միշտ ողբերգութեան ոճով կը ներկայացուէին, անկախ իրենց բուն բնոյթէն —, եթէ իր բարեկամը, աւելի ճիշդը՝ ընկերը — այդպէս կ՝ըսէր ան — չհրմշտկէր եւ չյիշեցնէր իրեն պարտականութիւնը։ Եւ իսկոյն վրայ կու գային իշխանական նուիրատուութիւնները, ծափահարութիւնները, իր ծամելուն, մկաններուն ընդմիշտ շարժման վերադառնալու համար։ Հաւանաբար հոն հնարեց «Ժամանակը դրամ է» նշանաբանին երկրորդ մէկ տարբերակը՝ «Ժամանակը ուտելիք է», սկզբունք մը, որ տեսակ մը խառնուրդն էր հանրայայտ նշանաբանին եւ անոր առաջին տարբերակին։

Սամփսոնեան պիտի չհասկնար, թէ ճառախօսութեան կարգը իրեն եկած է, եթէ չլսէր ընկերոջ ձայնը։ Ան հետեւեալը կ՝ըսէր. «Ուրախ ենք, որ ազգային բարերար տիար Սամփսոն Սամփսոնեան մեր մէջ կը գտնուի։ Պարոն Սամփսոնեան յուզուած այս ջերմիկ մթնոլորտէն, կ՝ուզէ արտայայտել իր զգացումները»։ Պապայեան, որ նոյնպէս ներկայ էր այս ջերմիկ մթնոլորտին, զարմացաւ երկու բանի. առաջինը՝ «ազգային բարերար» տիտղոսն էր, երկրորդը՝ յայտարարութիւնը ընողը ի՛նքը, որ օտար ըլլալով՝ իրաւունք չունէր նման առաջարկներ ընելու։ Առաջին կէսը խնդիր չէր։ Այն՝ որ դեռ ազգային բարերար չէր, կրնար յառաջիկային ազգային բարերար դառնալ։ Երկրորդ կէսը մնաց այնպէս՝ ինչպէս որ էր, իբրեւ պարզ զարմանք։

Մինչ այդ, Սամփսոնեան իր յուղումին համազօր բառեր գտնել կը ջանար, այսինքն՝ կը ջանար ընել ճիշդ հակառակը։ Վերջապէս ոտքի ելաւ եւ խօսեցաւ հետեւեալ ճառը, ճառ մը, որ շնորհիւ Պապայեանի ներկայութեան, մուտք գործեց մամուլէն ներս.

— Յարգելիներկաներ, հայրենակիցներ, եւայլն։ Մենք հոսմիասինկը գտնուինք, եւայլն, եւայլն։ Մըրազգըգարերուընթացքին, եւայլն, եւայլն, եւայլն։ Եթէմենքգոյատեւածենք, եւայլն, եւայլն, եւայլն, եւայլն։ Մեզիպէս բարեսէրեւազգանուէրանձերուզոհաբերութեամբ, եւայլն, եւայլն, եւայլն, եւայլն։ Եւայլն, եւայլն, եւայլն...։

Բնականաբար Սամփսոնեանի ճառը «եւայլն»ներու անվերջ շղթայ մը չէր։ Եւ հաւանաբար այս պատճառով, ներկաները Սամփսոնեանին ճառի վերածուած յուզումները լսելէ ետք, յոտնկայս ծափահարեցին զինք։ Սամփսոնեան գոհունակ եւ ժպտերես կ՝ընդունէր շնորհաւորութիւնները, բոլորին ներկայացնելով իր ընկերը, որ կոպտօրէն խախտած էր սեղանին կարգը, բայց փոխարէնը հանրութեան ներկայացուցած էր Սամփսոնեանի պէս տաղանդաւոր հռետոր մը։ Մեղքը լիովին քաւեալ էր։

Սամփսոն Սամփսոնեանի վերջին ճառը չեղաւ ասիկա։ Բազմիցս առիթը ունեցաւ զանազան նիւթերու շուրջ խօսելու։ «Մանուկները մեր ապագան են» — Տիկնանց Միութիւն —, «Մանկութիւն, պատանեկութիւն, օտարութիւն» — Երիտասարդաց Միութիւն —, «Կարելի՞ է մայրենի լեզուն հասկանալ՝ առանց գործածելու զայն» — Մանուկներու Միութիւն —։ Այս վերջին դասախօսութեան ատեն իրեն առաջարկած էին թարգմանիչի մը աջակցութիւնը, ան մերժելով՝ խօսած էր քիչ մը իտալերէն, քիչ մը ֆրանսերէն եւ քիչ մը գերմաներէն, բայց աւելի շատ այս երեքին խառնուրդը։ Միշտ արժանացաւ սրտաբուխ ծափահարութիւններու, մա՛նաւանդ մանուկներուն կողմէ։

Սամփսոնեան միայն ճառերով չգոհացաւ: Մասնակցեցաւ նաեւ միութեան ժողովներուն, նախ՝ իբրեւ հասարակ ունկնդիր, յետոյ՝ իբրեւ քարտուղար եւ, ի վերջոյ, իբրեւ սաենապետ: Նորընծիր ատենապետը իր առաջին ճառով, ճառ մը, որ արդարացուցած էր իր կզակի մկաններուն սամփսոնեան հզօրութիւնը, ուրուագծեց իր հեռանկարները: Դրամի, շատ մեծ գումարներու պէտք կար, միայն այդ գաղտնիքը յայտնած էր Սամփսոնեան եւ աւելցուցած իմաստալից ժպիտով մը, — աննախընթաց ձեռնարկներ մեծ գումարներ կը պահանջեն: Կազմուեցան յանձնախումբեր, որոնց միակ նպատակն էր անհրաժեշտ նիւթականը ապահովել: Ընդհանուր գանձապահ կոչուեցաւ Սամփսոնեանի ընկերը, որ օտար ըլլալով հանդերձ, ինքզինք իբրեւ զուիցերիացի կը ներկայացնէր — յարմար տեսնուած էր գանձապահի պատասխանատու պաշտօնին համար, տրուած ըլլալով, որ զայն առաջարկողը ինքը՝ յարգելի ատենապետն էր:

Քանի մը ամիս ետք, «Կազէթ տը ժընեւ» *թերթը իր 24րդ էջին վրայ, ծանուցումներէն առաջ*, «Զանազան լուրեր» *բաժինին մէջ կու տար հետեւեալ լուրը*. «Քաղաքս, որ յայտնի է իր միջազգային դիմագիծով՝ պատիւը ունի իր ծոցին մէջ հիւրասիրելու ռումանացի յայտնի վանառական մէօսիէօ Ս. Սիմսոնեսկին, որուն միակ նպատակն է մեր այս հիւրընկալ երկրին հանդէպ իր ունեցած երախտապարտութիւնը փոխարինել հանրօգուտ կառոյցով մը: Ուստի, մէօսիէօ Սիմսոնեսկի ծրագրած է կառուցել առողջապահական հսկայ համալիր մը, ուր պիտի դարմանուին համեստ ընտանիքներու հիւանդ զաւակները, որոնք ընկերութեան կողմէ ըստ բաւականին չեն խնամուիր»:

Իսկ երկու օր ետք, նոյն թերթին 22րդ էջին վրայ, «ժընեւի համայնքէն լուրեր» *բաժինին մէջ լոյս տեսաւ ուրիշ գրութիւն մը*.

«Գրաշարական սխալի մը հետեւանքով՝ մեր 19 Օգոստոսի թիւին մէջ յայտնի բարերար ալպանացի մէօսիէօ Ս. Սիմոնեւը ներկայացուցած էինք իբրեւ Ս. Սիմսոնեսկի, ազգութեամբ ռումանացի: Ներողութիւն կը խնդրենք»:

Այս երկու լուրերուն ազդեցութիւնը դաղութին կեանքին վրայ մեծ եղաւ: Ոչ թէ անունին եւ ազգութեան մէջի վրիպակներն էին, որ նեղացուցած էին կարգ մը հայրենակիցներ, այլ՝ ա՛յն յայտաբարութիւնը, թէ հիւանդանոցը կը չինուէր լոկ Սամփսոնեանի անունով: Այս հարցը ծեծելու համար գումարուած ժողովին ընթացքին, Սամփսոնեան մեծամասնութեան գոհացում տուաւ, առարկելով, որ թղթակիցը պարզապէս տխմար մըն էր: Եւ այնքան մեծ տխմար մը, որ անկարող էր անունը եւ ազգութիւնը ճշգրիտ ձեւով գրելու: Մարդ ի՞նչ կրնար սպասել այսպիսի անձէ մը:

Յայանի չէ, թէ ի՞նչ ըսաւ Սամփսոնեան այդ տխմար թղթակիցին հաստէին, երբ սոյն ժողովէն քանի մը շաբաթ ետք, «Կազէթ տը ժընեւ» *թերթը, այս անգամ 4րդ էջին վրայ եւ իրեն համար ցարդ չշռայլուած գլխատառերով՝ հետեւեալ լուրը կու տար*.

ԽԱԲԵԲԱՅ ԲԱՐԵՐԱՐԸ

«Քաղաքիս բնակիչներէն հայազգի ՍԱՄՓՍՈՆ ՍԱՄՓՍՈՆԵԱՆ, որուն մասին վերջերս քանի մը անգամներ գրած էինք նուիրատուութեան մը առթիւ, կը փնտռուի ելեւմտական պաշտօնեաներու կողմէ: Ստացուած տեղեկութիւններու համաձայն, մէօսիէօ Սամփսոնեան իրեն վստահուած մեծ գումար մը իւրացուցած է»:

Հանրութիւնը Սամփսոնեանին կարծիքին տեղեակ պիտի ըլլար, եթէ

թղթակիցը զինք տունը գտած եւ իրեն վերագրուած մեղադրանքին շուրջ կարգ մը հարցումներ ուղղած ըլլար։

Մինչ այդ, մօրուսաւոր եւ արեւի ակնոցներով զինուած Արթիւր Ֆալաշով մը իր բարձրահասակ ընկերոջ հետ միասին կը գտնուէր Ժընեւի օդակայանը՝ Լոնտոն գացող յոլորդ օդանաւը առնելու նպատակով։ Ֆալաշովին մօրուքը չէր կրնար ծածկել իր ֆալաշովեան կղակին մկանները, որոնք պատահարար նոյն սրահը գտնուող պարոն Պապայեանի համար սովորական սամփսոնեան կզակի մկաններ էին։ Ուստի, Ֆալաշով վերածուեցաւ Սամփսոնեանի։ Շնորհիւ այս բախտաւոր հանգիպման, կարելի եղաւ Ֆալաշով-Սամփսոնեանի վերջին կարգ մը իմաստութիւններուն վկայ ըլլալ. Կովը կթէ, գործիդ նայէ։ Շատ խօսէ, քիչ նուիրէ։ Ան՝ որ չի սոթտեր, անուն չի շիներ։ Բոլորը ինծի, ես ոչ ոքի համար։

Ցաւալի էր, որ աս իմաստութիւնները յայանուած էին լեզուով մը, որ միայն պարոն Պապայեանի համար հասկնալի էին։ Բնազդաբար զգալով այս անփոխարինելի կորուստը, Ֆալաշով-Սամփսոնեան եւ կամ Սամփսոնեան-Ֆալաշով երեք անգամ իրարու ետեւէ կրկնեց մինչ այդ դասականի բնոյթ կրող իր նշանաբանը. Թայմ իզ մանի, թայմ իզ մանի, թայմ իզ մանի։ Բայց ամբոխը իր բուղմազբաղ վիճակին մէջ ո՛չ յայտնի բարերար-խաբեբան նշմարեց եւ ոչ ալ ի նպաստ հանրութեան իր արտասանած նշանաբանը։

Նոր նշանաբանները կը պարզէին, թէ Սամփսոնեան հաւատարիմ մնացած էր իր սկզբունքին. եւ աւելի՛ն. ընդլայնած էր անոնց ոլորտը։ Հինները կլանուած էին վաճառականի նեղ հաշիւներով, իսկ նորերը կը դրսեւորէին ընկերային յարաբերութիւններու խոր հասկացողութիւն։ Որբացած գաղութը չէր հետաքրքրուեր Սամփսոնեանի ներքին աշխարհին մէջ տեղի ունեցած այս նուրբ յառաջգիմութիւններով, որոնք միայն մասնագէտներու համար նիւթ կրնային դառնալ, օրինակ՝ ինծի համար, սամփսոնագիտութեան հիմքը դնելով։ Ան նոյնիսկ չէր փնտռեր հայրական խրատներու եւ մխիթարանքներու ջերմութիւնը, գիտնալով, որ հայրը, որ հիմա նախկին հայր մըն էր, անվերադարձ մեկնած էր։ Զաւակներ երբեմն կը վերադառնային, այնպէս կը գրէին գիրքերը, բայց հայրեր՝ երբեք։ Այս իրապաշտ սկզբունքը իբրեւ ելակէտ ընդունելով՝ որբացած գաղութը շուտով իր որբութիւնը կորսնցուց, ընտրելով նոր ատենապետ մը եւ եկաւ բուն հարցին. այսինքն՝ նիւթականին։ Բայց հոս ալ կը մնար հետեւիլ իրապաշտ սկզբունքի մը, որուն համաձայն՝ գացած գրամը ետ չէր գար։

Մինչ այդ, Ֆալաշով-Սամփսոնեան եւ կամ իր ներկայ անունով Արթիւր Ֆալաշեան — ես զինք պիտի շարունակեմ կոչել Սամփսոն Սամփսոնեան — Լոնտոն կը գտնուէր եւ բոլորովին անտեղեակ էր իր որբացուցած գաղութի անդամներուն հոգիին մէջ տեղի ունեցած փոթորիկներէն։ Լոնտոնեան ընկերային կեանքէն մուտքը արագ եւ անսպասելի եղաւ։ «Տը Թայմս»ի սիւնակներուն մէջ հրատարակուած ընթերցողի նամակի մը մէջ, որ «Ազատութիւն սկովտիացիներուն» վերնագիրը կը կրէր, ան կ՚արտայայտէր սկովտիացիներու հանդէպ իր ջերմ համակրանքը եւ կը պահանջէր անոնց ազատագրումը Անգլիոյ լուծէն։ Ցաջորդ նամակներով եւ յօդուածներով՝ պարզեց ազատագրման միջոցները. քարոզչական լայն միջոցներ ձեռք պէտք է ձգուէին, հիմնելով «Սկովտիոյ ձայնը» անունով ռատիոկայան մը. կազմակերպութիւն մը պէտք է հիմնուէր եւ, կարեւորագո՛յնը՝ դրամ պէտք է հաւաքուէր պայքարը տանելու համար։ Բանախօսութիւններով ժողովրդականացուց իր այս առաջարկները։ Բանախօսին համբաւը հասած էր մինչեւ հեռաւոր Սկովտիա։ Զինք հրաւիրեցին եւ ան իր բանախօսութիւնները վերջացուց հետեւեալ նախադա-

սութիւնով.— Թայմ իզ մանի: Ժողովուրդին մտայնութեան հարազատ այս նշանաբանը ա՛լ աւելի համակրելի դարձուց համակրելի Սամփսոնեանը, որ իրենց ազատութեան համար կը պայքարէր: Միմիայն վերջին բանախօսութիւնը տարօրինակ վերջաւորութիւն ունեցաւ: Ապահարութիւններու արժանացող նախագասութենէն ետք յայտարարեց, թէ ծրագրուած կազմակերպութիւնը հիմնելու ատենը եկած է եւ ներկաներէն խնդրեց, որ իրենց նուիրատուութիւնները վճարեն բացուած յատուկ հաշիւի մը: Յայտարարութենէն ետք, սրահին մէջ տիրեց արտասովոր լռութիւն, բան մը, որ Սամփսոնեան վերադրեց ներկաներուն յուզումին:

Նուիրատուութեան համար բացուած հաշիւին տոմարը մնաց պարապ: Սամփսոնեանի մամուլի ելոյթները եւ բանախօսութիւնները զգալիօրէն նուազեցան: Եւ օր մը, երբ հրապարակէն անհետացաւ, իր ազդակիցները, որոնց Լոնտոն գտնուած շրջանին չէր ուզած դիմել, ըսին, թէ յուսահատութիւնը հեռացուց զինք: Ո՞ր խորիմաստ նոր նշանաբաններուն ծնունդ տուաւ ճակատագրին այս հարուածը: Այս կէտը մութին մէջ մնալու դատապարտուած է, քանի որ ոչ ոք ներկայ գտնուեցաւ Լոնտոնէն իր մեկնումին:

Թերթերը, որոնց վրայ ունեցած վստահութիւնս «Կազէթ տը ժընեւ»ի գէպքերէն ետք խախտուած էր, գարձան իմ միակ ազբիւրս, Սամփսոնեանին Լոնտոնէն հապճեպ հեռանալէն ետք: Հաւանաբար այս պատճառաւ վարանումով մօտեցայ «Ջիֆակօ թրիպիուն»ի մէկ լրատուութեան: Հոն գրուած էր, թէ Թ. Սամսոն անունով անձ մը դատարանի առջեւ «հայրենիքը գրամ է» ըսած է: Թղթակիցը առանց նիւթին մանրամասնութիւնները տալու, կը հաղորդէր, թէ Թ. Սամսոն կը դատապարտուէր խաբեբայութեան ամբաստանութեամբ, բան մը, որ սաստիկ զայրացուցած էր ամբաստանեալը: Ան շարունակ կրկնած էր վերոյիշեալ նշանաբանը: Կացութիւնը նոյնքան չփոթ էր «Լոս Անճելըս Թայմ»ի մէկ կտրոնին պարագային: Ս. Ս. եւ անունը անյայտ ուրիշ անձ մը դատարանի առջեւ իրարու հայհոյած էին: Սատանայ բառը գործածուած էր, բայց որո՞ւ կողմէ: Թերթը չէր գրած ասոր մասին: Իրօք, այս կտրոններէն Սամփսոնեանի գոյութիւնը հետեւցնել գրեթէ անկարելի էր, բայց ներքին ձայնս եւ սամփսոնագիտութեան մարզին մէջ ունեցած հմտութիւնս ինծի կ'ըսէին, որ Թ. Սամսոն, Ս. Ս. եւ Սամփսոն Սամփսոնեան նոյն անձերն էին: «Տիարիօ տօ Պրազիլ», «Արխենթինա» եւ կարդ մը այլ թերթերէ քաղած լուրերս այնքան խոստմնալից չէին: Հոն կը խօսուէր Ս., Սա. Կ. Ս. եւ ասոր նման անձերու մասին եւ ես այս աննշմարելի հետքերէն չէի կրնար նոյնիսկ Սամփսոնեանի հոտը առնել: Թերեւս պիտի յուզուէի եւ պիտի ուրախանայի, քանի մը ամիս ետք «Սիտնի Թայմս» թերթի տուած մէկ լուրը կարդալով: Հոն կը խօսուէր անծանօթ օտարի մը մասին, որ իր անձը եւ իր ազգը անմահացնող կոթող մը կառուցել կ'ուզէր: Բայց ես չյուզուեցայ: Թող Մալեզիոյ, Հնդկաստանի, Պարսկաստանի եւ այլ երկիրներու թերթերը գրէին Սիմսոնեսկիի, Ս.ի, Ս.ի, Ս.ի եւայլնի մասին, ես պիտի չհետաքրքրուիմ այլեւս: Որոշեցի զամբիւղը նետել մեծ զոհողութիւններով ձեռք բերած թերթի կտրոններս: Պապայեան խնդրեց, որ իրեն ղրկեմ կտրոնները: Թերեւս ան կ'ուզէր շարունակել սամփսոնագիտութեան աւանդը: Ո՛չ, ըսի վճռականօրէն, սամփսոնագիտութեան վերջին մասնագէտը, սամփսոնագիտութեան գագաթնակէտը ես պիտի մնամ: Երէկ այրեցի կտրոնները:

Ես հիմա աւելի հետաքրքրական զբաղում մը ունիմ: Զբաղում մը, որ իմ ողջ էութիւնս կը յափշտակէ. ես ամէն ինչ կ'այրեմ, ամէն ինչ, որ ինծի անցեալը կը յիշեցնէ:

ՐԱՖՖԻ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ

ԱՐԱՄ ՃԻԻՂԵԱՆ.— Ծնած է Պէյրութ, 1959ին։ Նախակրթութիւնը ստացած է Պուրճ Համուտի Ազգային Քառասնից Մանկանց նախակրթարանին մէջ, ապա յաճախած է «Սոֆիա Ցակորեան» գոլէճ։

Կը զբաղի գովազդներու ձեւաւորումով։

Իր գրական առաջին փորձերը լոյս տեսած են «Բագին»ի էջերուն, 1978 տարուան համարներէն սկսեալ։

ԲԱՌԻՆ ԾԷՍԸ...

Կը մօտենամ
Եւ կ'ուզեմ ըսել քեզի,
Ինչ որ ո՛չ ոքի չեմ ըսած երբեք։

Բայց բառը
Կը մնայ օդին մէջ
Եւ երբ կը ձուլէ զոյներն ամէն իր մուժին մէջ,
Կ'անդրադառնամ, թէ ան պէտք էր յուշած ըլլար,
Թէ ինչ տեսակ զոհ պէտք է մատուցանէի՝
Աչքերդ նշմարելէ առաջ։

Եւ կը սկսիմ
Երակներուս արիւնով,
Ու այժմ կ'եռայ կարօտով եւ կիրքով՝
Կարմիր կաթիլներ շարել ամէն կողմ։
Հաղը կ'առնէ ումպ մը,
Ծաղիկները կը ստանան,
Ծառերը կը ծնին կարմիր տերեւներ,
կարմիր բողբոջներ,
կարմիր պտուղներ։

Եւ բոյսերը կը շնչեն
Քրտինքը՝
արեան համով,
արեան հոտով։

Աչքերս այլեւս տերեւներ չեն,
Կը պտըտին երկինքին մէջ,
Ծովափին ու աւազներուն վրայ
Եւ լեռներու գագաթին։

Բայց երբեք չեն կրնար տեսնել
Բառը,
որ կ'արթննայ քու առաջին գիտակցութեան հետ։

Արշալոյսի մշուշէն խոնաւցած արիւնով
երբեմ չէի կրնար տեսնել
Այն բառը,
զոր դուն ծածկեցիր թարթիչներուդ տակ,
Երբ որոշեցիր, թէ պէտք է թաղես
Աչքերդ եւ շրթունքներդ անկողինիդ մէջ
Եւ գաս այն միջավայրը՝
Իմ երազ աշխարհս,
ուր այն բառը հատ մը չէ,
այլ՝ անսահման ու ամբողջ
ստեղծագործումը,
որ
մենք
է...

ԱՆԱՆՈՒՆ...

Զեփիւռին մէջ
Կան շշուկներ,
զորս չես լսեր.
Անոնք կու գան
Ականջներդ գգուելու
եւ կ'երթան,
առանց ըսելու, թէ ո՞վ են իրենք:

Զեփիւռին հետ
Կու գան բոյրեր
եւ կ'երթան
առանց լսելու հարցումներդ:
Զեփիւռին հետ
Եկողները —
չհասկցա՞ր վիճակս
եւ կամ հարցումս —
Տերեւներ են
Եւ շրթունքներ,
բայց չեն ըսեր,
թէ ով են...

ԼՌՈՒԹԻՒՆ

Մատներս կը հպին նակտին ու քունքին
Ու կնճիռներու փողոցէն կը փչէ
Եռանկիւն աղերու գերիրական մեղեդին...
Այստեղ ոչինչ կը պատահի,
քնացող կայ,
լռութիւն...

ԱՐԱՄ ՃԻՒՂԵԱՆ

Հնոր Գիրքեր

«ԿՈՐԻԶ» (ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ)

Յարութիւն Պէրպէրեանի «Կորիզ»ը (Պէյրութ, 1979) կը զարգանայ երեք բաժիններով՝ «Մեռելի դուռ», «Քայքայում», «Արգիլեալ գոտի»։ Այս ամէնը՝ 47 փոքրածաւալ էջերու վրայ։ Կողքի ձեւաւորումը եւ հատորին հինգ նկարազարդումները կը պատկանին Անդրանիկ Աղնաւուրեանի վրձինին։

***

«Մեռելի դուռ» *խորագրեալ բաժինով, առաջին հերթին, Պէրպէրեան կը դրսեւորէ անկարողութեան եւ վախի զդացում մը, ջիզերով ապրուած խառնակ վիճակ մը, որ ի՛րն է, ու նաեւ մե՛րն է անկասկած։*

Հիմա կանգնած ես այստեղ
եւ չես գիտեր ինչ ընել։

(էջ 11)

Շրջիկ մարդն է, «անպորդի նման» հայը, մեր օրերու Մահերը, որ տարօրինակօրէն կը յատկանշուի իր ինքնութեան (յատկանիշ) բացակայութեամբ։ Ան վայր չունի, ունի՛ մտասեւեռումներ (հեռացող, վերադարձող, կրկնուող)։

Հեռուէն չե՞ս լսեր կանչեր կռունկի։

(էջ 12)

Ահա, այս դուն ես, երրորդ դէմք ալ է, ես եմ անպայման։ Շրջիկ ու մոլոր. մինչ կեանքը կը փախչի։ Չես կրնար զայն ունենալ։

Բայց պէտք է քողազերծել ա՛յն հիւանդ կեղծիքը, որ մեր մէջ իսկ կը ծաղկի։ Պէտք է խոսիլ դժբախտօրէն քաղքենի իրաւանութեան մը սուտը, ու պէտք է զարնել, երբեք խղճալ։ Հոս կը զարգանայ ըմբոստութեան սո՛ւր կրակը։

Պէտք է ճաքռտէր
ձեր մաշկը քարէ,
ապա բացուէին կոպերը կաւէ,
ձեր շրթունքներէն ժանգը սրբուէր...

(էջ 13)

Այս մակարդակին անհրաժեշտօրէն կը բիւրեղանայ «Քաւոր Պետրոս»ի դիմագիծը։ «Անձնաթուղթերով հաղար», ան կը թափառի, դիմակ կը փոխէ, դեռ միշտ աչակերտ։ Նաեւ ան-իրական, սպասող։ Կարելիութիւններ կան, թէեւ «(ջնջուած)»։ Եթէ Քաւոր Պետրոս կը ներկայանար իր բացակայ սեռայնութեան մը պարպուած Մահերը, ապա ուրեմն ան տակաւին իր մէջ պէտք է ունենայ բան մը (հոդ չէ, թէ «բանտուած») այն այլ Մահերէն՝ յեղափոխ, չնչող, ժայթքող։

Ու միթոսի չարունակականութիւնը յստակ է, արամաբանական։ Մենք լաւ դիտենք այդ։ Որդին, հայրը եւ կրկնուող միթը։ Ու յանկարծ՝ նախզգացուած դիտակցութիւնը «երրորդին», դալիքին, որ կարծես սկսած է տարաամօրէն ուրուագծուիլ (հաւատքի հարց է)։

Իսկ երրորդին շուքը կարմիր
ե՞րբ սկսաւ շուրջս դեգերիլ։

(էջ 16)

Հոս կը սկսին տառապանքն ու յոյսը։ Եւ բանաստեղծը կը վանէ աւելորդ միթը, ա՛յն՝ որ կը սպաննէ՝ փոխան չինելու, իմաստաւորելու։ Ստանձնէ՛ իրականութիւնդ վերջապէս. ան նաեւ կ՚ըլլայ աղատագրուած սեռայնութիւն։

Սակայն օտարացումը մեղ կը հալածէ։ Իմաստազրկում է, կորուստ։ (Վայրեր ու դէմքեր ընդմիշտ իրենց պայծառութիւնը հո՛ս կը կորսընցնեն)։ Զգայուն ու իրական ձայներու փնտրտուքին նախաձեռնած բանաստեղծը կրկին անդամ կը ստիպուի (կը ստիպեն զինք)

նոր անուն մը փնտռելու

(էջ 17)

Ան չ՚ընկրկիր թէեւ։ Յուսահատական քաղքենիներու բանակին դէմ՝ պայքար է երգը։ Ու ան կը շրջի, իր տառապանքը իրեն հետ, քանզի՝

Օտար էի
ի սկզբանէ։

(էջ 18)

Բայց գէ՛նք է երգը ու քերթողին անկաշկանդ ձայնը աւելի մօտիկ է իրականութեան, ա՛յն պատմիչ ձայնն է, որ չըսուած, «չգիտակցուած» ճշմարտութիւնները ահա կը խօսի։

*
**

«Միերի դուռ» *բաժինին մէջ դերիչխողը յեղափոխական խառնուածքի տէր երիտասարդ արուեստագէտի ուժական, դէպի շարժումը բացուող լայն ու անսակարկ կշռոյթն է անկասկած։ Պէրպէրեանի խօսքը մարտահրաւէր մը ըլլար կարծես։ Այս՝ ուղղուած ամէն մէկ ընթերցողի։ Պարզ ու անմիջական, երբեք աւելորդ ձեւականութիւններով զարդարուն, Պէրպէրեանի դրելաձեւը առինքնող է, սակայն ո՛չ խեղդող։ Ազատութեան բոյր մը կայ հոն։ Դէպի նորը ձգտում մը, որ ձեւական չէ, այլ կը բխի դրողի մարմինէն, իրականութենէն։ Պէրպէրեանի առաջին փորձը թելադրական է բաւական, մա՛նաւանդ ապրուած, հեռու ամէն կեղծիքէ։ Պէտք է լսել, գիրը առնել ու սիրել...։*

Ինքնակերտումի պահանջն է, որ հոս կը դրուի։ Ամէն մէկս ֆանթազմներու, մտասեւեռումներու եւ անձկութիւններու քաւոր պետրոսեան աշխարհ մըն ենք եւ բիւրեղացած (մաքրուած) ճամբաներն է, որ կը փնտռենք։ Ց. Պէրպէրեանի «Կորիզ»ը դրական փորձ մըն է այդ ճամբուն վրայ, առնուած քայլ մը, շարունակելի, կը յուսանք...։

*
**

Երկրորդ բաժինով կը սկսի «Քայքայում»ի շրջանակը։ Քայքայումը հոգեկան է, նոյնքան եւ ֆիզիքական (հոս, Անդրանիկ Աղնաւուրեանի նըկարագրդումները դեղագիտօրէն այդ կը յայտնաբերեն)։ Քայքայուողը մարդն է, դրողն է, «իյնալու դատապարտուած» քաղաքն է։ Մի՛ մոռնաք այն պատերազմը, զոր ապրեցաք, ըսել կ՚ուզէ Պէրպէրեան։ Արդարեւ, կարելի չէ զայն մոռնալ։ Պատերազմ բառը ինքնին գոյութիւն չունի թեֆթին մէջ, բայց ամէն ինչ զայն կը նշանակէ։ Ան այլանդակող է, ջնջող, կեանքն ու աշխարհը քաոսի վերածող։ Ի՞նչ մնաց կանգուն.

Հիմա պարապ ու վտանգուած
տուներ են միայն.
փլուզումի ձայներն արդէն կը մօտենան
եւ... օտար չեն։

(էջ 23)

Անբնականը ա՛յն է, որ մտերիմը քանդումներու ահարկու ձայնն է միայն։ Ամէն ինչ կը փլի դուրսը, ներսին պէս։ Ցոյներու եկեղեցին եւ իր ներքնամասը։ Մարդն ու իր ներքին աշխարհը։ Ամէն ինչ կը պարպուի ինքն իրմէ։ Եւ բանաստեղծը զարմացած հարց կու տայ ինքն իրեն.

Այստեղ տարբեր միջավայր էր.
ե՞րբ փոխուեցաւ։

(էջ 24)

կամ՝

Իսկ տախտակէ
շրջանակները պատուհաններուն,
ծերունիներու
ոսկորներուն պէս
դուռ կը պարպուին։

(էջ 25)

*
**

Ժամանակին մարդիկ կային, որ այլեւս չըկան. Անոնք ալ անցան։ Ու մնացողները եղերու մէջ դոյատեւողներն են (մանուկներ են, պապիկներ)։ Մե՞նք։ Բայց ահա ձայն մը, այլ ձայն մը.

պէտք է երթայի

(էջ 26)

ու բանաստեղծը կ՚ըղձայ

ինքնութիւն մը այլ,
որ ես եւս մեկնիմ հոսկէ...

(էջ 27)

Քանի այն «ես»ը, որ կը մնայ «իյնալու դատապարտուած» քաղաքին մէջ այլեւս քարացած, երբեք ձեռներէց, ա՛յն «ես»ն է, որուն մնալը ոչինչ կը նշանակէ... ահա թէ ինչո՛ւ այլ ինքնութիւն մը օգտակար պիտի ըլլար։ Որպէսզի՝

. . . . . .
արձանագրուի անունս նաեւ։
Անձկութիւններու
այս եղանակէն
ազատագրուիմ։

(էջ 27)

Որպէսզի դրողը վերջապէս գտնէ իր վաւերական անունը, անուն մը, որ ցաւ չտայ ու խորթ չըլլայ։ Հարկաւ, կարելի է միշտ հարց տալ, թէ ասիկա փախուստի այլ ձեւ մը չէ՞...։ Այս ամէնը՝ քանի որ դրողը լաւ կը զգայ գալիք անկումը ու կը սարսափի անկէ։ Այսպէս, ան կը փնտռէ ուրիշ վայր մը, ուր երթայ։ Թէեւ անկարող է «անուանելու» այդ վայրը, այդ փրկութեան տապանը։ Ու կը մնայ հո՛ն՝ ուր է։ Ահա դրականութեան մեծագոյն ու շատ վտանգաւոր խաղերէն մէկը։ Հարցը կ՚ըսուի, դրողը կը պարզէ զայն, առանց երբեք լուծման մը յանգելու։ Միակ լուծումը (եթէ լուծում պիտի փնտռենք) դրուած խօսքն իսկ է, հարցին պարզաբանումը (օտարացումն ու հեռացումը), դրուած խօսքը, էջին վրայ։ Ու դրողը դեռ կը սպասէ, որ այդ վայրը անուանէք, անուանենք...։

***

Քայքայումը կը շարունակուի։ Մեծ հայր մը կայ, կը սպասէ կրկին։ Կամ միթէ կ՚երեւակայէ՞։ Վերջ ի վերջոյ, ժպիտը կ՚ըլլայ ժամանակաւոր լուծում, բիւրեղացած ընկալում մը քեզ չրջապատող իրականութեան։

Բայց ինչպէս ապրիլ ու զգալ միւսները.

Գրիշնա
ինչպէս
բոլորին հետ միաձուլուիմ,
երբ իմ ներսս մէկ չեմ հիմա։

(էջ 31)

Ինչպէ՞ս ընել, երբ «ես»ը դժուար է այնքան ու, մա՛նաւանդ՝ բազմազան։ Երբ «ես»ը ուրիշներու (այլ «ես»երու) գոյակցութիւն մըն է հազիւ։ Ահա վերջապէս՝

Քայֆայումի պատմութիւնը այս ներքին
սարսափելի է աւելի
ֆիզիֆական երեւոյթէն կազմալուծման։

(էջ 31)

Իսկական յուսահատութեան եզրերուն դեգերող մարմին ու հոգի։ Քանզի անկարողութեան անբերեւոյթ շղթան ներկայ է շատ զօրաւոր։ Ու ամլացնող, ու գերող։ Բանաստեղծին ցաւը հոս կը խտանայ, գերզգայուն։ «Գրիշնա» (հեռուներէն եկած բազմալար աստուած) կը դառնայ այն «դուն»ը, որուն կ՚ուզղուի ան՝ ինքզինք խոստովանելու. ա՛լ չի կրնար, ա՛լ յոգնած է... «կուլամ»։ Եւ քանի որ արդէն եզրերուն հասեր ենք, այդ վերջին «դուն»ը, այդ չնչին յոյսն իսկ կը մերժուի.

Մի մօտենար, Գրիշնա...

(էջ 31)

Ո՛չ մէկ խարկանք։ Գրիշնա, որ թեքսթի պատճառն իսկ էր, չեղեալ կը համարուի դրութեան վերջաւորութեան։ Այս ամէնը Պէրպէրեան կ՚ըսէ ձիգ, խիտ ու կլոր ամբողջականութեան մը մէջ, ուր չկան աւելորդ մանրամասնութիւններ։ Իրականութիւնը, խօսքը եւ անոր մերժումն իսկ արձանագրուած են հոն, էջին վրայ, որուն կողքին Ագնաւուրեանի դահընկէց արքան (երբ տակաւին այնչափ կարելիութիւններ կային) կը փորձէ դեռ տէր կանգնիլ իր արքայական մնացորդներուն (որոնք դրեթէ երեւակայական են այժմ...)։

Կը վերադառնան մտասեւեռումը, վախը, տնգիտակից ու անհանգիստ հանոյքներու ներաչխարհը։

Կրկին քեզ կը հրեն խաւարին մէջ

(էջ 32)

Կրկին

..... այն անդունդը,
որ կը խորանայ
եւ «քեզ կը կանչէ»։

(էջ 33)

«Ալիքներ են», «Ահազանգ մը», — «ինչ ձայն է թրթռացող...»։ Տիրապետողը միութիւնն է, թէեւ լոյսեր կան՝ հազուադիւտ եւ փախչող...։ Կը վերադառնայ հին աչխարհը, որ խենթեցնող է, ցաւոտ։ Բանաստեղծին խօսքերով՝ «Դուռը ներքին երազներու ու վախերու»։ Պիտի տառապիս, երբ այս ամէնը նորութիւն չէ, չատոնց դուն դիտես»։

***

Քայքայումի նոյն միջավայրին մէջ կը զարգանայ իրականութեան — դրականութեան ընթացքը։ «Կը զարդանայ, բայը հակասական կըրնայ թուիլ, քանի որ ամէն բան կ՚իյնայ, կ՚ոչընչանայ», «ոչինչ կը կառչի»։ Այն մտերմիկ սենեակն իսկ, ուր ինքզինքդ պիտի ունենայիր, դատապարտուած է կորուստի։ Ու բանաստեղծը, կարծես ինքզինք յանցաւոր զգալով, կ՚ուզէ ինք եւս վերջապէս չըլլալ. պէտք է «անհետանամ»։ Սակայն ոյս այլազան ու յարափոփոխ ընթացքին մէջ իսկ՝

Հայեացքս կարծես կը պայծառանայ

(էջ 35)

Քանի որ՝

Հոս կայարան է։

(էջ 35)

Քանի որ հոս կորիզ *է։ Հոս ամէն ինչ է եւ նոյն ատեն չէ։ Քանի որ հոս բան մը կը փնտրուի, թէեւ կասկածը կը հալածէ քեզ։ Արդեօք պէ՞տք էր փորձել, արդեօք ճի՞շդ է աւելի եւս ինքզինք վտանգի ենթարկել.*

Թէ կարենայի
այս բոլորէն անջատուիլ
փակել դուռը եւ հեռանալ։

(էջ 36)

Բացարձակ օտարացում մը վերջնականօրէն վտանգաւոր է։ Եւ ո՞վ կրնայ ըսել, թէ ի՛նչ կայ լռութենէն անդին։ Օտարացումը բանաստեղծը կրնայ պարպել իր կենսականութենէն. եւ ան չ՚ուզեր մաչիլ, կ՚ուզէր հաւանարար չա՞տ պարզ ապրիլ...

Գուցէ, պէտք է
չֆայֆայուած
փակել դուռը եւ հեռանալ։

(էջ 36)

Անկարելիութիւն է. գրող մը չատ լաւ գիտէ այդ. իր գիրն իսկ ա՛յդ կը վկայէ։ Ո՞վ էր, որ կրցաւ իր ցաւը լռել։

***

«Արգիլեալ գօտի» բաժինը կը բացուի Ազնաւուրեանի մէկ յաջող գեղանկարով եւ T. S. Eliotի դրած հարցականով։ «Արգիլեալ գօտի», քանի որ մահ է, պատերազմ է, ձերբազատուիլ փորձող սեռայնութիւն է։

«Շարժում առաջին»ը կը պատկերէ քառասային կացութեան մը իմաստազրկուած ու սարսափելի իրականութիւնը։ Մարդիկ իրականութիւնը «կը պատմեն լուռ» եւ, ծայրադոյն վայրագութեան մէջ իսկ՝ անոնք մանուկներ կը մնան։ Արդ, ժամանակն է զիրենք լսելու, անոնց խօսելու...։ Կը յայտնուի խոր եւ զուսպ մարդկայնութեամբ լեցուն երիտասարդը, արուեստագէտը։ Բայց «անջրպետ» մը կայ քու եւ անոնց միջեւ, պէտք էր լեցնել զայն։

«Ամառ»։ Քաղաքը կ՚այրի՝ ռումբերուն թիրախ։ Ողբերգութիւնը եւ դէմ յանդիման եկող անկարողութեան գերագոյն զգացումը լայն կը բանայ սեռայնութիւնը։ Բանաստեղծին ուժակցութիւնը կը պոռթկայ ու կը ձերբազատէ երկարատեւէ ի վեր կաչկանդուած գրեթէ հաւաքական սեռային պահանջը քաղաքի խենթեցած բնակիչներուն։ Եւ այս՝ դեղեցիկ ու ցնցիչ պատկերով մը՝

Մենք փամփուշտներ պէտք է ըլլայինք՝
մխրճուելու
միսերուն մէջ ծովահարսներուն,
որոնք կը շրջին
ծովեզերեայ մայթերուն։

(էջ 42)

Վերջապէս «Հրահաւ»ն է։ Ամբողջ քաղաքը, իր ողջ մնացածով, իր քանդուածով նաեւ, վերածուած է թիրտացող թռչունին, առասպելական եւ հրեղէն թռչունին։ Մարդի՞կ այդպէս ուզեցին, թէ...։ Անոնք կոյր էին, ամէն պարագայի։ «Ցասում»ով լեցուն։ Շատեր ոչինչ ըմբռնեցին եղածէն։ Պատմութիւնը միշտ ինքնանման կը հոլովուի։ Սակայն կայ այլ իրականութիւնը։ Թռչուն մը, որքան ալ կրակ սերմանէ, նոյնքան եւ դատապարտուած է

մեզ տանելու
կապոյտներուն։

(էջ 42)

Ուրեմն, հաւանաբար կարելի է բան մը ընել, բան մը փոխել, այս ամբողջ ջարդէն ետք։ Զարթննա՞նք։ Բանաստեղծին հրաւէրը անպատասխան ձգելու չէ։ Մահը թող կեանքն ստեղծէ՛։

Ու եօթ օր կ՚անցնին այդ օրուան վրայ (մահը, այս անդամ, չատ մօտիկ դպաւ)։ Լռութիւն տիրեց։ Արդ, ի՞նչ է մահը (արե՞ւ կամ արի՞ւն)։ Խօսէ՛, ընթերցող։

«Հոգեհանգիստ»։ Եւ, յանկարծակի, այլափոխում է, փոփոխութիւն է, կարծես յարութիւն։ Իրականութիւնը (թող ըլլայ մահ) կ՚իմաստաւորուի անպայմա՛ն ապրուող օրերու ընթացքին։ Ամէն բան կարծես կը բիւրեղանայ տակաւ, եւ ինչ որ կենսական է, մահն իսկ կը մաքրուի ինքն իրմէ։ Մահն անդամ ուրիշը կը ծնի։ Շատ թելադրական են Պէրպէրեանի հետեւեալ խօսքերը.

Անոնք կ՚ապրին քու մարմնին մէջ
բառեր կ՚ըսեն զարմանալի։

(էջ 47)

Եւ դո՛ւն (Նայիրի, քառասին զոհ, բանաստեղծ թէ ընթերցող), դո՛ւն, որ անպայման պիտի ճանչնաս այդ մեծ անծանօթը, մահդ, ապա «կը չրջիս» կեանքով։ Ու յանկարծ կ՚ըլլայ «something rich and strange» (Shakespeare) կամ «Հոգեհանգիստ»։ Մահը կ՚ապրի կեանքով։ Ահա թէ ինչու բանաստեղծը կրնայ տակաւին խօսիլ։ Ու Նայիրին յաւիտենապէս հո՛ս կ՚ապրի.

Անոնք կանաչ աչքեր են,
շրթունքներ են,
կոունկներ են,
երկինքներ են,
բառեր են։

(էջ 47)

Այս «բառեր»ը, այս խօսքը, դողը (սեռային լար է), մահուան ու կեանքի միջեւ կայնած՝ չի կրնար ուրիշ բան ըլլալ, եթէ ոչ կորիզ։

***

Յարութիւն Պէրպէրեան իր գրելաձեւի ջինջ թելադրականութեամբ եւ, մա՛նաւանդ՝ իր ջղաձիգ եւ ուժական կչռոյթի խաղով կ՚առինքնէ մեզ եւ այսպէս, մենք եւս զգալով կ՚ապրինք երիտասարդ բանաստեղծին ստեղծած ներաշխարհ-արտաշխարհը, անցնելով իր իսկ դրականութեան միթերէն ու ֆանթազմներէն, «Մեր»էն մինչեւ «Քայքայում», իր եւ մեր ապրուած եւ նոյնքան ֆիֆթիւ քաղաքէն մինչեւ «Արգիլեալ գօտի» (սեռայնութիւն, մահ եւ կեանք) կամ ծնունդը գիրին, այսինքն՝ կորիզ։

Ահա ձայն մը, կեանքի քառասին մօտ ու դեռ երիտասարդ, ու նաեւ ազատ, երբեք բռնակալ։ Պէտք է ունկնդրել «կորիզ»ը, երգը, մի՛չտ սկըսող, բազմալար Ձա՛յնը։

ՇՈՒՇԻԿ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

ԼՈՂԱՐՃԱՒ (ԿՈՐԻՒՆ ՇԱՀԻՆԵԱՆ)

Նոր անուններէն մէկն է Կորիւն Շահինեան, որուն երախայրիքը անցեալ տարի լոյս ընծայեց «Բագին», հետեւեալ ուղեգիրով. «Գնահատելով խոհական ու յուզական թարմութիւամբ ներկայանալու ճիգը, ինչպէս նաեւ լեզուական ուշագրաւ բարեմասնութիւնները, «*Բաղին*» առանձին գրքոյկով մը ընթերցողին ուշադրութեան կը յանձնէ երիտասարդ բանաստեղծին վերջին երկու շարքերը»:

«Լողարշաւ»*ը կամ* «Ծով, պիտի գաս հեշտանքով» *եւ* «Այսպէս խօսեցաւ Վահագնը» *անուն ղոյգ շարքերը կը հաշուեն քսանըչորս բանաստեղծութիւններ, որոնք, անկախ իրենց ներքին եւ արտաքին ամբողջականութենէն՝ մթնոլորտային հանգոյցներով, հոգեկան վիճակներու տրամախոհութեամբ եւ քերթուածէ քերթուած երկարող անխզելի դրոյթներու օրկանական միասնութենէն առաջացած տարրերով, «Լողարշաւ»ի էջերուն հետ բացուող քերթուածները կը ձուլեն երկարաշունչ ու մէկ բանաստեղծութեան ընդհանուր համակարգին մէջ:*

Այս երկարաշունչ բանաստեղծութիւնը կը սկսի ներկայի մաքուր էջերը անցեալի «հականերխուած յիշատակներ»ով խճողող լուսանցքային առօրեային դէմ բարձրացող, «ներկայի մէջ միշտ ըլլալու անկարող» տագնապէն բռնուած բանաստեղծին հարցադրում շարժումով՝

Ինչո՞ւ այսպէս, երբէն ի վեր մենք կ'ապրինք
լոկ ապրելու
յայտագիրներ կազմելով.
ամէն անգամ երբ կ'արթննանք ալ քացխած,
յիշողութեան պաստառներու զուր լուացքին
— մենք մեր անձէն թաքուն, հեռու —
կը լծուինք:
(էջ 7)

Լուսանցքային առօրեային, կամ Շահինեանի պատկերաւոր բացատրութեամբ՝ «կեանքի երկար քղանցքներուն կառչած կը մնանք» իրողութեան տագնապը, որ կեանքի բեմահարթակին վրայ եւ գրարման պահուն անկախ ներկայութիւն մը ըլլալու հարցն է քերթողին համար, հոս կ'ըլլայ իր լինելութիւնը իրագործելու առաջին հնարաւորութիւնը, այսինքն՝ յուշերու եւ յոյսերու չուրջ դանդաղող «յապաղած»ներուն («ուշացումով մենք կ'ապրինք») *անկարողութեան եզրերը ընդգրկելու, եւ ապա՝ այս կացութիւնը այլափոխելու առիթը:*

Առաջին հերթին, ինչ որ էապէս հաչտ է Շահինեանի գրքոյկին թելադրական անունին հետ, գրողական պահուն յարաչարժ եւ բազմերանգ անկախութիւնն է ուշադրութեան արժանին: Հակառակ առօրեայի մակերեսային եւ հոգեբանական տարրերու երբեմն նոյնիսկ չեշտուած ներկայութեան, բանաստեղծը թուղթին չի փոխանցեր այդ ապրումներէն բխած իր հոգեկան անդրադարձները միայն, այլ կը հասնի ստեղծագործական փորձառութիւնը հետաքրքրական մակարդակի մը բարձրացնող ա՛յն վիճակին, ուր «շարժումին եւ անկանոնութեան մէջ է, որ կարելի պիտի ըլլայ գտնել կարգ ու կանոնը արուստին»:

Փիթըր Գրուքի վերոյիշեալ սահմանումը հաստատող փորձառութեան մը անխուսափելիութեան ի նպաստ ճշգորոշուող տուեալներ չեն պակսիր «Լողարշաւ»ի էջերուն, ուր անհեթեթ կացութիւններուն դէմ բացուող շարժումը կ'անցնի քանի մը մակարդակներէ, որոնք իրենց լրումը կը գտնեն քերթուածը համաձուլող չգիտակցուած մահուան, սեռականութեան եւ ծնունդի ճիգերուն միութեան մէջ:

Այսպէս, «Ցապաղածը» *խորագրեալ մեկնակէտ-շարժումին դրդապատճառները եթէ ընթացիկ առօրեան եւ «չնչատ-չնչատ մենք կ'ըլլանք ու չենք ըլլար» տագնապն են, այնուամենայնիւ, այդ յառաջխաղացքը չունի զուտ անձնական նկարագիր մը, այլ կը տարուի հաւաքական լծակներու միջոցաւ: Մենքն է ենթական, յաջորդ քայլին՝ կը սկսի դէպի եսին արմատներուն թափանցելու յետադարձ յառաջխաղացքը, հարցադրումը կը ստանայ առաւել սուր չեշտ, մենքին երթը ճամբայ կ'ելլէ աւելի աչխոյժ մեկնակէտերէ, յետոյ՝ կու գայ լեզուի եւ սեռականութեան խարակներուն դէմ պայթելու, պատուարները ճեղքելու ժամանակը, որուն գլխաւոր նըպատակն է՝*

Գտնել երակ մը պողպատէ
ու ճկուն,
բարախուն,
իջնել ատով ջրհորը խիտ խորհուրդներու,
իջնել, իջնել,
իջնել կիրքով եւ արեանդ հուներով,
անել իջնել
եւ ջրհորին մէջ ծովանալ:

(էջ 10–11)

Կարելի է ըսել, որ խորհուրդներու ջրհորին մէջ ծովանալու ներքին մղումէն ետք, «Լողարշաւ»ը կը հաղնի աւելի պայծառ գոյներ, երբ քերթուածը ուղղահայեաց սուզումներով մուտք կը գործէ լեզուին, սեռականութեան եւ մահուան բարդ ծովին մէջ: Հոս, բանաստեղծութեան դիմաց կը բացուի «անապատն այս անեզրական»,

որուն ժամանակները զիրար կը հիւսեն, մահ-ւան զգայնութիւնը թափ կու տայ «այս հաշման-գամ կաղ խոփով / ինչպէ՞ս հերկեմ անապատն այս անեզրական» հարցադրում-հաստատումին, որպէսզի մարդը միանգամընդմիշտ կարենայ թո-թափել ցեխին մէջ խրելու սպառնալիքը, որպէսզի «ի պատկերի իւրում» արարուած մարդը կերտէ իր սկիզբը «տարիներէն աւաղի», իր «կեղծ ե-ղունդներ»ը թաղելու համար ա՛լ չփնտռէ հող եւ փոխանակ սկզբնական վախճան մը ըլլալու՝ եր-թայ

դէպի վախճանը մեր,
հոն գտնելու համար սկիզբն սկզբնական,
սկիզբը մահազանց:

(էջ 13)

Իրարու բախող, իրարու հակադրուելով խը-տացող այս մթնոլորտին հետ կու գայ նաեւ «մութը անցեալի», կը բազմապատկուի ներկայի ստուերներուն հետ, «համատարած ստուերները ա՛լ աւելի կը սեւնան», շարժումը կը մեկնի ար-դանդին ծնուցիչ մութին, որովհետեւ

թռչուն եմ ես մորթուող
անծանօթի կարօտով,
փետուրներուս (կիսախանձ)
գրգանքին մէջ իր ջիղերը կարօտցող:

(էջ 15)

...եւ դեռ՝

խակ պտուղ եմ
լխկած մորթով
անարմատ,
զարդանկար՝ զետեղուած
լաբիւրինթոս ճիւղերու
հմայական թակարդին...

(էջ 15)

Հակառակ անոր, որ «Լողարշաւ»ի մէջ ո՛չ մէկ անգամ Սփիւռք վայրին նկատմամբ ուղղակի կամ անուղղակի ակնարկութիւն մը կը կատար-ուի, այսուհանդերձ, անոր ամէն մէկ էջի ետին ներկայ են սփիւռքահայ Վահագնին (որ «այսպէս խօսեցաւ») հոգիին ճիչը, արեան աղաղակը, էա-պէս մարդկային ու ազգային անձկութիւնները, կամ մղձաւանջային առօրեային անդրադարձնե-րը: Տակաւի՛ն, ուշադրաւն այն է այս պարա-դային, որ Շահինեան, կամ իր բառով՝ «պտուղ-ներ ենք անարմատ... խրտուիլակներ թանձրաղ-դեռ, բազմադիմակ» դոյութիւնը կը յաջողի թելադրականութեան մը մէջ միաձուլել ե՛ւ սփիւռքահայ բանաստեղծին, ե՛ւ մեքենայական քաղաքակրթութենէն սարսափահար մարդուն, տագնապը՝ մերձենալով «գալիքի եւ անցեալի միացման կամ անջատման / այս անորոշ, ա՛լ ա-ւելի նիհարցող սահմանին» իմաստին:

Եւ մութին կը յաջորդէ միւս մեծ մութը, ծովը, որ «չչնջիւնէդ անպարփակ պուտ մը իմաստ ու հեշտանք, / քիչ մը դաղտնիք որսալու» շար-ժումին մէջ նետուած բանաստեղծին դիմաց կը բարձրացնէ լեզուին պարիսպները:

Որովհետեւ՝

Մութը կու գայ մեր բառերէն, մեր կաւերուն
ստացական
կառոյցէն, փտած, մգլոտ կապերէն, ու խզուած
խոպոտ լարերէն:
Մութը կու գայ մեր արգանդէն, երակներէն...

(էջ 17)

Արտաքին ու ներքին մութին չղթաներով սանձուած իր շարժումին ծովային ազատութիւն, թարմութիւն եւ յարափոփոխ կայտառութիւն տալու խաղն է, որ կը սկսի հասուննալ. բառե-րուն եւ դոյութեան դիմաց ցցուած մարդուն ան-կարողութիւնը նուաճելու տրամը, որ բանաս-տեղծին ջիղերէն կը պոռթկայ անցեալէն ձեր-բազատուած լեզուի ուշադրաւ ջերմութեամբ եւ ջղային առոգջարար թարմութեամբ:

Եւ հակառակ այս բոլորին, եւ որովհետեւ սաեղծագործութեան «լողարշաւ»ը դադար չի կրնար ճանչնալ, իսկ բանաստեղծին հետապնդած նպատակը ծովուն խորախորհուրդ յարաշարժու-թիւնն է, այլ խօսքով՝ լեզուի կեանքին ու գո-յութեան մշտահոլով զարդացումը, ան կ՚ըսէ՝

Ծո՛վ, ես քեզի մերկ կու գամ,
բայց իմ անցեալ բառերէս, ըսէ՛, ինչպէ՞ս ես
քեզի պէս մերկանամ...

(էջ 17)

«Քաղաքը» եւ «Անդրաշխարհի կարօտախտը» անուն յաջորդ քերթուածներուն հետ, Շահինեա-նի լողարշաւը կը մտնէ երկրորդ հանդրուանին մէջ, ուր քաղաքէն ըխած զգայնութիւններու եւ անդրաշխարհի հարցադրումներուն բախումը կը հասնի սեռականութեան վայրկեաններուն, որոնց կը հանդիպինք այլաբանութիւններու եւ փոխա-բերութիւններու տիալոկով զարգացող ընդհա-նուր մթնոլորտի մը մէջ:

Շահինեանի բանաստեղծութիւնները կը պա-հեն խոհական կացութեան սպիտակ կչռոյթը, որ կարդ մը պարագաներուն, խռովքին արձաղանգը ըլլալով հանդերձ, կը մօտենայ արձակին հնչա-կան սահմաններուն:

Այնուամենայնիւ, երբ Շահինեան կը փորձէ նոյնիսկ դիմել դասական բանաստեղծութեան ծա-նօթ ձեւերուն, երաժշտականութիւնը կը խուսա-փի օժանդակ լծակ մը ըլլալէ եւ կը յաջողի թա-

փանցել պատկերներուն ու յա՛տկապէս ներքեան ներքին կշռոյթին հունէն ներս: Այս դծով ուշագրաւ է «Ծովանալ» *բանաստեղծութիւնը.*

Ծով պիտի գաս հեշտանքով,
ծո՛վ հեշտանքով անգորով,
խռովքներուդ մէջ թովող
մշտահոլով կորովով:

Շունչդ բռնած թէ շնչես՝
գուցէ յաղթես շունչիդ կէս,
ծովափ նստած չերազել՝
մամուռ կապած քարի պէս:

Ծով պիտի գաս երկիւղով,
անդող ու ծով հաւատքով,
տարերքներու, լռութեան
ծովուն մէջ դուն ըլլաս ծով:

(էջ 22)

«Տարերքներու, լռութեան / ծովուն մէջ դուն ըլլաս ծով» *այս անլուռ երթը, անցնելով ծովուն տարածութիւններէն եւ աքսորի «խորացող ժամ»երուն մէջ խորանալէ ետք, կը հասնի մահուան զգացողութեան ափերուն, բոլորովին այլ մութ ժամանակի մը, եւ*

...կը քալեմ ես
արդ շալկած աքսորավայր աշխարհն այս
դէպի սահմանը վերջին աքսորներու անհունին:
Աքսորավայրն այս հսկայ աքսորելու կը
տանիմ...

(էջ 25)

Բայց բանաստեղծութեան երթը հոս կանգ չ՚առներ: Մահը վերջակէտ մը չէ, «ճակտի դիրերը լուծելու» այլ եղանակ մըն է, այսինքն՝ նոր ծնունդ մը, նոր շարժում, նոր յառաջխաղացք մը, ուր կը կասարուի հաշտեցումը ծովուն, մահուան եւ սեռականութեան, կը դառնայ

մութ սողոսկուն, թթուածինի, օդի հետ միշտ
գրկախառն
կենսատու թոյն...

(էջ 32)

որուն աւիշէն հրդեհուած լուղորդը կը մտնէ «անդին, ծովէն անդին» գոյութիւն ունեցող անծանօթը լսելու, «մեր սպիտակ ոսկորներէն անդին, անդին»ը վերծանելու անհանդարտ լողարշաւին մէջ, հարցադրում–վախճանին մութէն կը բացուի լոյսը սկիզբին, կը սկսի որոնման նոր լողարշաւը, ժամանակը յաղթահարելու արշաւը, որովհետեւ, իրաւամբ՝

...մենք միսերէն, ոսկորներէն,
արիւնէն ալ անդին, անդր
կարօտախտով ենք շաղախուած:

(էջ 32)

●

Իր որոնման ուղիներուն եւ ձեռք բերուած ուշագրաւ արդիւնքին այլազան երանգներով փորձառական բանաստեղծութիւն մը կիրարկող Կորիւն Շահինեան, միեւնոյն ոճը կը շարունակէ նաեւ «Այսպէս խօսեցաւ Վահագնը» *շարժումին մէջ, ուր ի յայտ կու գայ աւելի շեշտուած, վրճռական եւ ինքնավստահ լուղորդը:*

«Եւ ամէն ինչ կ՚այլափոխուի: Բոցասիւն մը կը մնայ, որուն ներքեւ եւ շուրջ բոլոր ցեխաջուրը եռալով իր (*Վահագն–քերթողին*) վէրքերը կը բուժէ»:

(էջ 43)

Այդ իսկ պատճառով, Շահինեան կը դիմէ լեզուին ամէնէն տաք եղանակին՝ հրամայականին, կ՚երգէ փառքը «գալիք բոցին», «արնակարմիր վերջին առաղաստին», մահէն թռիչք առնող սկզբնական ծնունդին առնականութեան, որովհետեւ՝

...երբ բոցը այրէ
մեր մորթերը բծախտաւոր,
պիտի տեսնենք յստակ
բոցավառ ու անկէզ սիրտը հոգին,
որ այս քանի՞ դարեր
արիւն բաշխեց մեզի...

(էջ 45)

«Ջուր ու կրակի / տաղնապահար զուգապարին» եղանակներուն անձնատուր Վահագն–բանաստեղծը ընտրած է զժուար, բայց ճի՛շդ ուղին, իր ձայնը յղկելու եւ սեփական գոյնը յայտնագործելու ուղին, որովհետեւ «բերրի մութով հագորդուելէ» ետք միայն մենք կրնանք դուրս գալ՝

Իբրեւ արեգակը դարպասող
աղբիւր զուլալ

Եւ «Լոդարշաւ»ը խոստումն է նոյնինքն այս զուլալ աղբիւրին:

Ս. Կ.

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ

Երկու հարիւր թիւ...

Ու այդ երկու հարիւր թիւերը անկախ իրենց ոբակէն ու արժէքէն՝ ինչե՞ր կը պատմեն մեզի, ինչե՞ր կ'ըսեն մեզի...

«Բագին»ը իր երեւումով՝ մեր գրական ամպամած երկնակամարը լուսաւորող ճառագայթ մը եղաւ: Դրողները յուսագրող, գրելու մղող, եռանդ ու ներշնչում պարգեւող անհրաժեշտութիւն մը: Ու, կը կարծեմ, եղաւ փարոս մը իր էջերուն մէջ ծիլ արձակող նորերուն. եղաւ անոնց ուղին լուսաւորող իմաստուն առաջնորդը, զանոնք գրչին կապողը: Ու անոնք սկսան ամրօրէն փարիլ անոր էջերուն՝ յուսագրելով, սրտապնդելով մեզ:

Շնորհալի, ուշագրաւ գրիչներ երեւցան, որոնցմէ հինգը արդէն հատորով ալ հրապարակ եկան: Պատրաստուած, գրական անժխտելի իմոր մատնող, անկոխ ուղիներէ ընթանալ ուզող այս սիրելի տղաքն ու աղջիկները «Բագին»ի գրական բաժինէն զատ՝ կը հարստացնեն նաեւ իմացական բաժինի էջերը՝ իրենց պրպտումներով, գրախօսականներով, թարգմանութիւններով, արուեստներու նուիրուած իրենց աշխատութիւններով: Ու մենք հեռուէն կը հրճուինք, ապագային հանդէպ հաւատքով կը զինուինք ի տես «Բագին»ի մէջ հասակ առած այս օժտուած նորերու խմբակին:

Ընկճող, տանջող, տառապեցնող տարիներէ ետք՝ հրճուանքով կ'ողջունեմ «Բագին»ի երկուհարիւրերորդ թիւը ու կը մաղթեմ, որ առանց արգելքներու, նոր ուժերով զօրացած, իր հարուստ բովանդակութիւնը ճոխացած՝ փնտռուի ան Սփիւռքի բովանդակ տարածքին:

Ա. ԱՐՓԻՆԷ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

ՆԵՐՍԷՍ ՎԻՐԱՊԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

(ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ)

●

ՅԱԿՈԲ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԸՆՐՋԱԿԱՆ ՎԱՂՈՐԴԱՅՆ

(ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ

ԱՐԱ ԱԲԷԼԵԱՆ

ՋԻՆԱԳՈՒԼ 27...

(Վ Ի Պ Ա Կ)

●

ՓԱՆՈՍ ՃԵՐԱՆԵԱՆ

ՄՈՒԹ ՔԱՄԻՆԵՐ

(ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆ

ԼԻԲԱՆԱՆ	50 Լ. ՈՍԿԻ
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ	27 ՏՈԼԱՐ
ՀԱՑԱՎԱՃԱՌ	5 Լ. ՈՍԿԻ

باكين

مجلة شهرية ، ادبية وفنية علمية

مدير المسؤول

السيد ارتين كارنيك قزانجيان

•

PAKINE

REVUE MENSUELLE

LITTÉRAIRE & ARTISTIQUE

Propriétaire

Dr. A. KAZANDJIAN

•

ԲԱԳԻՆ

ԱՄՍԱԳԻՐ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

•

ԽՄԲԱԳԻՐ

Գ. ՍՆԱՊԵԱՆ

Հեռաձայն՝ 296898